

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ,
KENTSEL MEKANA ETKİLERİ:
BEYKOZ KUNDURA VE DERİ FABRİKASI İÇİN
BİR DÖNÜŞÜM SENARYOSU**

Mimar Hikmet Burak TOLGA

**F.B.E. Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç Dr. Tülin GÖRGÜLÜ

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖNSÖZ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Amacı Ve Kapsamı.....	4
1.2 Tezin Yöntemi	4
2. ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ	5
2.1 Kentsel Yeniden Yapılanma Süreci.....	5
2.2 Endüstri Arkeolojisi.....	9
2.3 Endüstri Yapılarını Koruma Anlayışının Oluşumu	15
2.3.1 Endüstri Yapılarının Yeniden Kullanımı.....	17
2.3.1.1 Yapıları Ve Teçhizatlarını ‘Endüstri Arkeolojisi’ Nesnesi Olarak Koruyarak Endüstri Müzesi Olarak Sergilemek.....	19
2.3.1.2 Yapı Ve Bölgenin Kimliklerini Koruyarak Fonksiyon Değişikliğiyle Dönüştürmek (Ticari veya kültürel amaçlı yeni kullanımlar)	23
2.3.1.3 Sadece Belli Başlı Yapıları Koruyarak Bölgelerin Karakterini Ve Fonksiyonunu Değiştirerek Dönüştürmek.....	24
3. ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ	25
3.1 Kentsel Ölçekli Dönüşümler	25
3.1.1 Londra Docklands Bölgesi Dönüşüm Alanı	25
3.1.2 Ruhr Havzası Emscher Parkı Projesi, Almanya	34
3.2 Tek Bina Ölçeğinde Dönüşümler	41
3.2.1 Bankside Enerji Santrali – Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi.....	41
3.2.2 Le Fresnoy – Ulusal Çağdaş Sanatlar Stüdyosu	43
3.2.3 Viyana Gazhaneleri Dönüşüm Projeleri	44
3.3 Türkiye’de Endüstri Arkeolojisi Örnekleri.....	49
3.3.1 Darphane-İ Amire Binası.....	49
3.3.2 Tophane-İ Amire Binası	50
3.3.3 Cibali Tütün Fabrikası – Kadir Has Üniversitesi	52
3.3.4 Hasköy Tersanesi Ve Lengerhane Binaları – Koç Sanayi Müzesi	54
3.3.5 Feshane	57
3.3.6 Silahtarağa Elektrik Santrali	58
3.4 Endüstriyel Alanların Dönüşüm Projelerindeki Ortak Planlama İlkeleri.....	61
4. İSTANBUL BEYKOZ KIYI BÖLGESİ’NİN KENTSEL NİTELİKLERİ, TARİHÇESİ	62
4.1 Beykoz’un Konumu, Tarihçesi.....	62
4.2 Beykoz’daki Sanayi Tesisleri	72

5.	SÜMERBANK BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI	81
5.1	Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası Tarihçesi – Beykoz’la İlişkisi	81
5.2	Dabağhanelerden Fabrikaya – Üretim Tarihçesi	86
5.3	Fabrikada Yer Alan Yapılar	90
5.3.1	Yapıların Eklemlenme Sırası	93
5.3.2	Lojman Ve İşçi Konutları	96
5.3.3	Fabrikanın Faaliyetleriyle Sosyal Çevrenin İlişkisi	96
5.4	Değişim	97
5.4.1	Faaliyetlerin Devamı Veya Dönüşümün Gerekliliği / Dayanakları	98
5.5	Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası Dönüşüm Senaryosu	99
5.5.1	Beykoz’un Yeni Kentsel Gelişimi İçerisinde Fabrikanın Konumu: Dönüşümün Getirecekleri	99
5.5.2	Dönüşüm Senaryosu Stratejileri	101
5.5.2.1	Koruma	101
5.5.2.2	Alanın kültürel bir program dizgisinin içine oturtulması	102
5.5.2.3	Bütünü birbirine bağlayan ulaşım sistemi kurulması	103
5.5.2.4	Yeşil alanların korunmasının ve doğru kullanılmasının sağlanması	103
5.5.2.5	Kamusal kullanımın sağlanması	104
5.5.3	Dönüşüm Senaryosu: Öngörülebilecek Kentsel Kullanımlar	104
6.	SONUÇ	114
	KAYNAKLAR	117
	EKLER	120
	Ek 1 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Vaziyet Planı	121
	Ek 2 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	122
	Ek 3 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	123
	Ek 3 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	124
	Ek 4 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	125
	Ek 4 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	126
	Ek 5 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	127
	Ek 5 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	128
	Ek 6 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	129
	Ek 6 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	130
	Ek 6 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	131
	Ek 7 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	132
	Ek 8 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri	133
	Ek 9 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Üretim Akış Şeması	134
	Ek 10 Deri İşletmesi İş Akışı	135
	Ek 11 Lastik İşletmesi İş Akışı	138
	Ek 12 Suni Kösele İşletmesi İş Akışı	139
	Ek 13 Solüsyon İşletmesi İş Akışı	140
	Ek 14 Kundura İşletmesi İş akışı	141
	Ek 15 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti	142
	Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti	143
	Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti	144
	Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti	145
	Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti	146

Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	147
Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	148
Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	149
Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	150
Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	151
Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	152
Ek 16 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespiti.....	153
Ek 17 Beykoz Kıyı Şeridi Analizi	154
Ek 18 Dönüşüm Senaryosu Alanı.....	155
Ek 19 Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Dönüşüm Senaryosu	156
ÖZGEÇMİŞ.....	157

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2-1	ABD Batı Virginia, Morgantown’da su türbinleriyle çalışan jeneratörler, 1913. (Silahtarağa Santrali ile çağdaş, koruma altında) 10
Şekil 2-2	Watkins Yünlü Fabrikası, Lawson Clay County, Missouri (Feshane türünden tekstil fabrika ve donatıları) 10
Şekil 2-3	Silahtarağa Santrali 11
Şekil 2-4	Feshane 11
Şekil 2-5	İşlevsiz kalmış kentsel su şebekeleri ve ekipmanları da korunmaya değer endüstriyel anıtlar sayılmaktadır. Karlsruhe’de pompa ve su kulesi, 1910 12
Şekil 2-6	Kömür ocağı. Galler’de Lewis Merthyr kömür alanı, 1864 12
Şekil 2-7	Ankara Havagazı Fabrikası, bugün yıkılmış durumdadır. 12
Şekil 2-8	İngiltere Gladstone Pottery Museum’da pişirme fırını. Bir benzer sit de İznik çini fırınlarıdır. 13
Şekil 2-9	Sanayi devriminin sembolü sayılan tarihteki ilk çelik köprü Ironbridge, İngiltere. Endüstriyel yöntemlerle üretilen bu tür yapılar endüstri arkeolojisi anıtıdır. 13
Şekil 2-10	Çok erken tarihli, çok önemli ve çok az korunan bir endüstriyel anıt: Antakya’da Sokollu Mehmet Paşa Hanı içinde sabunhane: 13
Şekil 2-11	Türkiye’nin en önemli endüstri arkeolojisi sitlerinden olan İstanbul’da Darphane-i Amire Külliyesi 14
Şekil 2-12	Bodrum Müsgebi’de artık kullanılmayan yel değirmenleri 14
Şekil 2-13	Koruma bölgesi ilan edilen ender Türk endüstri arkeolojisi sit alanlarından biri: İstanbul Tersanesi. 14
Şekil 2-14	Amsterdam, Heineken Experience Müzesi 19
Şekil 2-15	Almanya, Branderburg an der Havel, Endüstri Müzesi 20
Şekil 2-16	Almanya, DelmenHorst, Fabrikmuseum Nordwolle 20
Şekil 2-17	Almanya, Duisburg, Landschaftspark. 21
Şekil 2-18	İngiltere, Blaenavon, Bit Pit National Coal Museum. 21
Şekil 2-19	İngiltere, Brettford, Kewbridge Steam Museum 22
Şekil 2-20	İngiltere, Manchester, The Museum of Science and Industry. 22
Şekil 2-21	Almanya, Völklingen, Weltkulturerbe Völklinger Hütte. 23
Şekil 3-1	Londra Docklands Bölgesi – Millenium Dome 25
Şekil 3-2	Docklands bölgesinin Londra kenti içindeki yeri 26
Şekil 3-3	Docklands bölgesi 1964 26
Şekil 3-4	Docklands 1981 Terk edilmiş bölgeler 26
Şekil 3-5	Docklands genel gelişim bölgeleri 27
Şekil 3-6	Docklands Koruma alanları 28
Şekil 3-7	Docklands bölgesi 1980 ulaşım planı 29
Şekil 3-8	Docklands bölgesi 2000 ulaşım planı 29
Şekil 3-9	Docklands 1997 Arazi kullanımları 30
Şekil 3-10	Docklands 1996 Toprak kullanım stratejileri 30
Şekil 3-11	Surrey Docks – 1980’ler 31
Şekil 3-12	Surrey Quays Alışveriş Merkezi 1996 31
Şekil 3-13	S Acorn Walk, Surrey Docks, 31
Şekil 3-14	Surrey Docks, düzenlemeden sonra 31
Şekil 3-15	West India Docks, batı görünüşü, 1982 31
Şekil 3-16	anary Wharf ve the Isle of Dogs, 1997 31

Şekil 3-17	Limehouse Havzası, 1983	31
Şekil 3-18	Limehouse Havzası, 1998.....	31
Şekil 3-19	Shadwell Havzası 1985.....	31
Şekil 3-20	Shadwell Havzası 1998.....	31
Şekil 3-21	Western Dock, Wapping 1981	32
Şekil 3-22	Western Dock, Wapping 1998.....	32
Şekil 3-23	London Bridge City	32
Şekil 3-24	Shadwell Havzası, Wapping	32
Şekil 3-25	St. Katherine's Dock,	32
Şekil 3-26	Hay's Galleria	32
Şekil 3-27	Wapping Hausing.....	32
Şekil 3-28	Shad Thames.....	32
Şekil 3-29	Royal Docks,doğuya doğru bakış	32
Şekil 3-30	Prospect of Whitbly	32
Şekil 3-31	Pont de la Tour.....	33
Şekil 3-32	Canary Whar	33
Şekil 3-33	Canary Wharf.....	33
Şekil 3-34	Docklands projesinin tamamlanma tarihleri	33
Şekil 3-35	Ruhr Havzası.....	34
Şekil 3-36	Emscher Bölgesi	34
Şekil 3-37	Ruhr Havzası.....	35
Şekil 3-38	Ruhr Havzası.....	35
Şekil 3-39	Ruhr Havzası.....	35
Şekil 3-40	Ruhr Havzası, Emscher Park	36
Şekil 3-41	Ruhr Havzası.....	36
Şekil 3-42	Ruhr Havzası.....	36
Şekil 3-43	Ruhr Havzası.....	36
Şekil 3-44	Ruhr Havzası.....	36
Şekil 3-45	Zollverein Maden Ocağı, gece görünüşü	37
Şekil 3-46	Zollverein Maden Ocağı	37
Şekil 3-47	Zollverein Maden Ocağı	38
Şekil 3-48	Zollverein Maden Ocağı	38
Şekil 3-49	Zollverein Maden Ocağı	38
Şekil 3-50	Zollverein Maden Ocağı	38
Şekil 3-51	Zollverein Maden Ocağı, sergi mekanından görünüşler.....	39
Şekil 3-52	Duisburg Parkı	39
Şekil 3-53	Duisburg Parkı	39
Şekil 3-54	Duisburg Parkı	39
Şekil 3-55	Duisburg Parkı	39
Şekil 3-56	Mont-Cenis Akademisi	40
Şekil 3-57	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	41
Şekil 3-58	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	41
Şekil 3-59	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	41
Şekil 3-60	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	41
Şekil 3-61	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	42
Şekil 3-62	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	42
Şekil 3-63	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	42
Şekil 3-64	Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi	42
Şekil 3-65	Tate Modern Ek Binası Projesi (TM 2)	42
Şekil 3-66	Le Fresnoy – Ulusal Çağdaş Sanatlar Stüdyosu	43

Şekil 3-67	Le Fresnoy	43
Şekil 3-68	Le Fresnoy	43
Şekil 3-69	Le Fresnoy	44
Şekil 3-70	Le Fresnoy	44
Şekil 3-71	Gazhane bölgesi planı 1818	44
Şekil 3-72	Gazhaneler	44
Şekil 3-73	Gazhane Bölgesi, dönüşüm öncesi	45
Şekil 3-74	Gazhane Bölgesi gelişim planı	45
Şekil 3-75	Dönüşümden önce gazhane bölgesi	45
Şekil 3-76	Kent merkezi haline gelen gazhane bölgesi	45
Şekil 3-77	Viyana Gazhaneleri plan ve kesitleri	45
Şekil 3-78	Gazhane A; Kesit	46
Şekil 3-79	Gazhane A	46
Şekil 3-80	Gazhane A	46
Şekil 3-81	Gazhane A	46
Şekil 3-82	Gazhane B	47
Şekil 3-83	Gazhane B; Kesit (solda)	47
Şekil 3-84	Gazhane C	47
Şekil 3-85	Gazhane C; Kesit (solda)	47
Şekil 3-86	Gazhane C, Çatı detayı	48
Şekil 3-87	Gazhane C, İç Bahçe	48
Şekil 3-88	Gazhane C , Alışveriş Merkezi holü	48
Şekil 3-89	Gazhane D	48
Şekil 3-90	Gazhane D	48
Şekil 3-91	Gazhane D, iç bahçe	48
Şekil 3-92	Darphane-i Amire hava Fotoğrafı	49
Şekil 3-93	Darphane-i Amire temizlik sonrası	49
Şekil 3-94	Darphane-i Amire temizlik sonrası ; www.istanbulmuzesi.org	49
Şekil 3-95	Darphane-i Amire Tacilat öncesi	50
Şekil 3-96	Darphane-i Amire Tadilat öncesi	50
Şekil 3-97	Darphane-i Amire Tadilat sonrası www.istanbulmuzesi.org	50
Şekil 3-98	Darphane-i Amire Tadilat sonrası	50
Şekil 3-99	Tophane-i Amire ve 4 No'lu Antrepo binası hava fotoğrafı	51
Şekil 3-100	Tophane-i Amire	51
Şekil 3-101	Tophane-i Amire	51
Şekil 3-102	Tophane-i Amire iç mekan	51
Şekil 3-103	Cibali Tütün fabrikası	52
Şekil 3-104	Cibali Tütün fabrikası	52
Şekil 3-105	Cibali Tütün fabrikası	52
Şekil 3-106	Cibali Tütün fabrikası	52
Şekil 3-107	Cibali Tütün fabrikası	53
Şekil 3-108	Cibali Tütün fabrikası	53
Şekil 3-109	Cibali Tütün fabrikası	53
Şekil 3-110	Cibali Tütün fabrikası	53
Şekil 3-111	Koç Müzesi Hava Fotoğrafı	54
Şekil 3-112	Haliç Bölgesi Endüstri Arkeolojisi Alanları	54
Şekil 3-113	Koç MüzesiDenizaltı	54
Şekil 3-114	Lengerhane	55
Şekil 3-115	Lengerhane	55
Şekil 3-116	Tersane	56

Şekil 3-117	Tersane	56
Şekil 3-118	Tersane	56
Şekil 3-119	Tersane	56
Şekil 3-120	Feshane	57
Şekil 3-121	Feshane	57
Şekil 3-122	Feshane	57
Şekil 3-123	Feshane	57
Şekil 3-124	Feshane	57
Şekil 3-125	Feshane	58
Şekil 3-126	Feshane	58
Şekil 3-127	Feshane	58
Şekil 3-128	Feshane	58
Şekil 3-129	Silahtarağa Elektrik Santrali	59
Şekil 3-130	Silahtarağa Elektrik Santrali Yerleşke Planı	59
Şekil 3-131	Silahtarağa Elektrik Santrali	59
Şekil 3-132	Silahtarağa Elektrik Santrali	59
Şekil 3-133	Silahtarağa Elektrik Santrali	60
Şekil 3-134	Silahtarağa Elektrik Santrali	60
Şekil 3-135	Silahtarağa Elektrik Santrali	60
Şekil 3-136	Silahtarağa Elektrik Santrali	60
Şekil 4-1	Boğaziçi, İstanbul	62
Şekil 4-2	Boğaziçi, İstanbul	63
Şekil 4-3	Beykoz ve Boğaziçi 1805-1819 yılları	64
Şekil 4-4	Beykoz, 1909	64
Şekil 4-5	Beykoz, 1909	65
Şekil 4-6	Beykoz Çayırı, 20. yüzyıl başları	66
Şekil 4-7	Beykoz Ulaşım Şeması	68
Şekil 4-8	Beykoz Paftası	70
Şekil 4-8	Beykoz Paftası, 2006	71
Şekil 4-9	Beykoz 2006	73
Şekil 4-10	Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası	74
Şekil 4-11	Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası	74
Şekil 4-12	Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası	75
Şekil 4-13	Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası	75
Şekil 4-14	Eski Askeri Dikimhane (Çuha Fabrikası)	76
Şekil 4-15	19. yy sonlarında Beykoz Paşabahçe'deki Osmanlı İspemeçet Mumu Fabrikası,	77
Şekil 4-16	19. yy sonlarında Beykoz Paşabahçe'deki Osmanlı İspemeçet Mumu Fabrikası; mum dökme makineleri	77
Şekil 4-17	Mum hamurunun hazırlandığı bakır otoklav makinesi	77
Şekil 4-18	Beykoz, Eski makine dairesi	77
Şekil 4-19	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 1934	79
Şekil 4-20	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 1935	79
Şekil 4-21	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 1935	79
Şekil 4-22	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası	79
Şekil 4-23	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005	80
Şekil 4-24	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005	80
Şekil 4-25	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005	80
Şekil 4-26	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005	80
Şekil 5-1	Beykoz, 1988	85

Şekil 5-2	Yapı Nitelik Tespit Tablosu.....	92
Şekil 5-3	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 19. yüzyıl	93
Şekil 5-4	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 20. yüzyıl	93
Şekil 5-5	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 2003	94
Şekil 5-6	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası;	94
Şekil 5-7	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 20. yüzyıl başlarında onarılan cami ve perdahhane.....	94
Şekil 5-8	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1914 Kirdiman Kuyuları.....	94
Şekil 5-9	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1910'lu yıllarda yeni yapılan keçeane.....	94
Şekil 5-5	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası	95
Şekil 5-10	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1914	95
Şekil 5-11	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1914	95
Şekil 5-12	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1962	95
Şekil 5-13	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1915 vaketa dairesi	95
Şekil 5-14	Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1955. yenileştirme çalışmalarının başlangıcı.....	96
Şekil 6-1	Yıkımdan sonra Ankara Havagazı Fabrikası	116
Şekil 6-2	Bursa Sümerbank Merinos Fabrikası Depoları yangını.....	116
Şekil Ek 1-3	Deri İşletmesi İş Akışı	140
Şekil Ek 2-4	Lastik İşletmesi İş Akışı.....	140
Şekil Ek 3-5	Suni Kösele İşletmesi İş Akışı	141
Şekil Ek 4-6	Solüsyon İşletmesi İş Akışı.....	142
Şekil Ek 5-7	Kundura İşletmesi İş Akışı.....	143

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca beni yönlendiren tez danışmanım sayın Doç Dr. Tülin Görgülü'ye, tez çalışmaları sırasında her türlü desteği veren sayın Binnur Özgen'e, aileme, sayın Kaya ve Ebru Sönmezler'e teşekkür ederim.

ÖZET

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan küresel kriz ve bunun sonucu değişen dünya dengeleri, ağır sanayinin gelişmiş toplumların coğrafyasından 3. dünya ülkeleri coğrafyalarına kaymasına neden olmuştur. Üretimin kentlerden uzaklaşmasıyla kent içinde kalan endüstriyel alanlar, kentlerin yeniden yapılanma sürecinde yeniden kullanımlarıyla önemli bir rol üstlenmişlerdir. Endüstriyel alanlar, endüstri arkeolojisi disiplininin ortaya çıkmasıyla kültürel miras olarak kabul edilerek koruma altına alınmış ve bu disiplin çerçevesinde yapılan çalışmalarla dönüştürülerek kullanıma sunulmuştur.

Dünyadaki endüstriyel alan dönüşüm örneklerinde, dönüşümün temel stratejileri; endüstrinin kentte yaptığı tahribatın ortadan kaldırılmasını sağlamak, üretim sürecinde kentten uzak kalan bölgeyi kentle bütünleştirmek, bunları sağlarken de endüstriyel mirasın korunarak gelecek nesillere görsel ve deneysel olarak doğru aktarılmasını sağlamaktır. Dönüşüm alanlarının kentler arası rekabette kentin tanıtımına ve sosyal çevreye katkıda bulunması da hedeflenmektedir. Türkiye'deki dönüşüm örneklerinde yapıyı koruma ve anıtlştırma çabalarına rağmen, endüstri arkeolojisi disiplininin yerleşmemiş olmasından dolayı yapıların teçhizatlarıyla bir bütün halinde korunması olgusu yoktur.

Sahip olduğu coğrafi özellikler nedeniyle bir çok eski endüstri tesisinin kurulduğu İstanbul'un Beykoz ilçesi, sahip olduğu bu endüstriyel mirasların tarihi çevresiyle değerlendirilmesi durumunda bölgenin kente bulunabileceği katkı dolayısıyla önemli bir potansiyele sahip görünmektedir.

İşlevi sona eren Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası, 200 yıllık geçmişiyle önemli bir endüstri arkeolojisi alanıdır ve kentin suyla buluştuğu önemli bir noktadadır. Fabrika alanının Beykoz kıyı şeridiyle, tarihi alanlarla ve diğer eski endüstri alanlarıyla beraber değerlendirilerek kültürel bir dizgiye oturtulmasını öngören dönüşüm senaryosu, bölgeyi kentin önemli odak noktalarından biri haline getirebilecektir.

Anahtar kelimeler: Endüstriyel alanların dönüşümü, endüstri arkeolojisi, Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası

ABSTRACT

The global crisis that arises in the second half of the twentieth century and the world's changing stability causes a displacement of heavy industry from the geography of developed communities to the third world countries. The industrial areas inside the cities that remain from the secession of production, play an important role with their reuse in the process of restructuring the cities. By the coming on the scene of industrial archaeology discipline, industrial areas are accepted as cultural heritage, so they are conserved and they are represented to the usage by transforming with the studies around this discipline.

In the world cases of transformation of industrial areas, basic transformation strategies are; providing the disappearance of the damage that causes in the city, integrating the region kept clear of town in the process of production with the city, while achieving these strategies the transference of industrial heritage to the next generations is to be provided accurate by visual and empirical. It is also aimed industrial areas contribute to the advertisement of town at the intercity competition and to the social environment. Despite efforts of conserving and monumentalizing the structure at the transformation cases in Turkey, there is no fact of whole protection with all apparatus of the structures because of nonestablished discipline of industrial archaeology.

Many old industrial instutions founded at and by the reason geographical characteristic it owns, Istanbul's Beykoz district seems it has an important potential because of contribution to the city while if it is assessed with the environmental history of Beykoz's industrial heritages.

Expired Beykoz Shoe and Leather Factory is an important industrial archaeology area with its 200 year past and it is placed an important point that the city meets with water. By evaluating the factory area with Beykoz shoreline, historical areas and the other old industrial areas, the transformation scenario predicting put into cultural string, should turn that area into the one of the focal point of the city.

Keywords: Transformation of industrial areas, industrial archaeology, Beykoz Shoe and Leather Factory

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünya dengelerinde meydana gelmeye başlayan değişim, ağır sanayinin yer değiştirerek üçüncü dünya ülkelerine kaymasına sebep olmuş; dünya ekonomisinin artık üretim yapılan değil farklı bir yapılanmayla bilgi üreterek üretimi yaptıran coğrafyalardan yönetilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de tarım ülkesi olmaktan çıkıp sanayi ülkesi olma konusunda ciddi politikalar uygulanmıştır.

70’li yıllarda ortaya çıkan küresel kriz ve gelişmiş kapitalist toplumların krizi aşma çabaları sonucunda ekonomik, politik ve sosyal dönüşümler meydana gelmeye başlamıştır. Dünya geneline yayılan tüketim ve rekabet, üretim organizasyonunun daha ucuz maliyetlerle yeniden yapılanmasını gerektirmiştir.

Avrupa kıtasında yaklaşık iki yüzyıl boyunca işleyen ağır sanayinin getirdiği çevre kirliliğinden duyulan rahatsızlık, ağır işgücünün gerektirdiği genç nüfusun giderek azalması ve bunun sonucu işgücünün pahalılaşması, endüstriyel hammadde kaynaklarının azalması gibi sebeplerle ağır sanayinin kentlerden ve coğrafyadan uzaklaşma süreci başlamıştır. Avrupa’yla beraber diğer gelişmiş kapitalist toplum kentlerinde de aynı değişim yaşanmıştır. Üretimin şekli değişmiş; dünyadaki taşımacılık sisteminin gelişerek büyük konteynerlerde yük taşımacılığının başlamasıyla beraber ağır sanayi tesisleri; endüstriyel hammadde kaynaklarına sahip daha az gelişmiş coğrafyalarda gelişmiş kapitalist toplumlar tarafından kurulmaya başlamıştır. Bu coğrafyalarda iş gücü maliyetinin ve vergilerin düşüklüğü, üretimi yaptıran adına yüksek kazanç ve artan bir sermaye birikimi sağlamıştır. (Thorns, 2004, Kentlerin Dönüşümü, s.37)

Avrupa kıtasında ağır sanayiden uzaklaşan kapitalist toplumlar bir üst seviyeye geçerek, uzak coğrafyalarda yapılan üretimi ve ekonomiyi iki yüz yıllık üretim tecrübeleri sonucu elde ettikleri bilgiyle yönetmeye başlamıştır. Üretim planlamasını, araştırma geliştirme projelerini, finansmanını sağladıkları üretim aşamalarında uzaktan işin yöneticisi haline geldikleri için uluslararası bir patron-işçi modeli oluşmuştur. Üretim yapılan coğrafyalarda da Fordizm’de * olduğu gibi doğal bir pazar oluşmaya başlamıştır.

* Thorns, D., Kentlerin Dönüşümü, Soyak Yayınları, İstanbul 2004, s18

20’nci yüzyıl ilerledikçe, başlangıçta ulusal ölçekte olup daha sonra çok uluslu ve milenyumun sonuna doğru küresel olan yeni şirketler egemen oldu. Ford Motor Şirketi, otomobil endüstrisinde kurulan bu tip şirket organizasyonlarından biriydi. Henry Ford çıkardığı iki önemli değişiklikte kabul görür. Fikirlerinin kaynağı sadece otomobil üretiminin yeterli olmayıp onların satılması gerekliliğinin farkına varmasıydı. Bu nedenle,

Bu değişimler, artık eski sanayi toplumları haline gelen gelişmiş kapitalist toplumlarının da ekonomik, politik ve sosyal ilişkiler açısından yeniden yapılanmasına yol açmıştır. Yaşam standartları yükselmeye, meslek grupları ve ekonomi ağır iş kollarından hizmet sektörüne kaymaya, üretim kentlerinden – tüketim kentlerine doğru değişmeye başlamıştır. Yeni finans kaynağı ağır sanayi ürünleri üretimi yerine bilgi ve imaj üretimidir ve bu bağlamda ekonomiyi ulusal olanlar yerine dünya geneline yayılarak organize olan küresel şirketler yönlendirmektedir. Küresel bilgi dolaşımı ve ekonomik ilişkilerin ön plana çıktığı dünyada, ulus devletler yerine; diğer küresel kentlerle rekabet eden kentler ön plana çıkmaya başlamıştır. (Thorns, 2004, Kentlerin Dönüşümü, s.38)

Modern kentten postmodern kente geçiş sürecinde; eski üretim kentleri artık birer bilgi ve boş zaman merkezli etkinlikler topluluğu, eğlence ve turizm merkezleri haline gelmeye başlamışlar, tüketim kentleri olmuşlardır.

Üretimin azalması veya tamamen kalkmasıyla beraber, ağır sanayi mekanlarının bulunduğu kentlerde yeni bir mekansal yapılanma başlamıştır. İşlevsiz kalan ağır sanayi ve liman alanlarının, büyümeyle ortaya çıkan yeni kentsel mekan ihtiyaçlarının karşılanması için tekrar kullanılması; hem kentler için artık önem kazanan tarihsel imaj ticareti, hem de azalan çevre kaynaklarının daha dengeli kullanılması için son derece ekonomik ve çevreci bir politika olarak benimsenmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan ‘dönüşüm’, ‘sürdürülebilirlik’ gibi kavramlar, kentlerin gelişiminde rol oynamaya başlamıştır.

Kentsel dönüşüm; kentsel mekanın fiziksel, sosyal, ekonomik bağlamda uğradığı değişimlerin kavramsal karşılığıdır. Kentsel dönüşüm genel bir kavramdır ve kentsel yenileme, kentsel yeniden yapılandırma, kentsel soylulaştırma, kentsel yeniden geliştirme gibi kavramları da içerir. Sürdürülebilirlik ise, giderek azalan yeraltı ve yer üstü kaynaklarının gelecek nesillerin de gereksinimlerini karşılayabilmesi amacıyla verimli ve geri dönüştürülebilir biçimde kullanılmasını sağlamaktır denebilir.

Kent dönüşümlerinin gündeme gelmesi ve tarihi kültürün korunması bilincinin oluşmasıyla beraber, kent merkezinde kalan ve işlevsiz dev yapılar gibi görülen endüstri tesis ve yapıları; başlarda sahip oldukları yapı ve üretim teçhizatlarının kayba uğramasını engellemek amaçlı

işçiler bir Ford’a sahip olabilmek için yeterli para kazanmalıydı ve tadını çıkarmak için de zamana ihtiyacı olacaktı. Bu iki ‘tüketim sorununu’ çözmek için Ford, ücretleri arttırıp iş saatini azalttı. Bu strateji talebi teşvik etti ve böylece üretim, satış ve kârı arttırdı. Bu sistem seri mal üretiminin habercisiydi. Dolayısıyla, bu dönem çoğu kez ‘Fordizm’ olarak adlandırılır.

ortaya çıkan fakat sonradan ‘endüstri arkeolojisi’ haline gelen kavramla beraber önemli kültürel miras olarak kabul görmüştür.

Endüstriyel alanların dönüşümü, özellikle Avrupa, ABD, Japonya ve sanayisizleşen diğer ülkelerde bu kültürel mirasların kentle bütünleştirilerek imaj ve turizm kentine katkıda bulunmasını sağlayan yeni kentsel mekanlar yaratma amaçlı hazırlanan büyük çaplı projeler ve uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de yaşanan süreç ise biraz daha farklı görünmektedir. Sanayileşme ve modernleşme sürecinin Avrupa Kıtası’na göre çok daha kısa bir zaman dilimi içerisinde yaşandığı ülkemizde, özellikle 1980’lerden sonra uygulanan liberal ekonomik politikalarla özelleştirme ve sanayileşme konusundaki çabalar sonucu devlete ait sanayi kuruluşları özelleştirilmiştir.

Kentsel yeniden yapılanma; İstanbul için nüfusun giderek artması ve endüstri alanlarının kent dışına çıkması gibi nedenlerle önemli bir süreç olmuş, fakat boşalan endüstriyel alanların yeniden değerlendirilmesi, sanayi alanlarının Avrupa Kıtası örneklerinde olduğu gibi kentte çok büyük alanlar kaplamamasından dolayı kentsel ölçekte etkilerde bulunmamıştır.

1.1 Tezin Amacı Ve Kapsamı

Bu çalışma, endüstriyel alanların dönüşümü olgusunu kentsel mekana etkileri bağlamında çeşitli örneklerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi yoluyla irdelenmesini amaçlamaktadır.

Endüstri arkeolojisi bağlamında, endüstriyel alanların dönüşümü incelenecek; yurtdışı örneklerinden yola çıkılarak dönüşüm için gerekli ölçütler, politikalar, aktörlerin rolleri ve ekonomik gereklilikleri araştırılarak Türkiye’deki endüstriyel alan dönüşümleri için bir referans elde edilecek ve İstanbul Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası için bir dönüşüm senaryosu hazırlanacaktır.

Fabrika alanına girilerek ayrıntılı çalışma yapılamaması nedeniyle, dönüşüm senaryosu kapsamındaki öneriler kentsel ölçekte fikir olarak sunulacaktır.

Dünyadan önemli sanayi ve liman alanları dönüşüm örneklerinin kentsel, politik, ekonomik ve mimari açılardan analizi, oluşturulacak dönüşüm senaryosu için Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası bölgesinin analizleri ve Türkiye koşulları için sentezi tezin kapsamını oluşturacaktır.

1.2 Tezin Yöntemi

Endüstriyel alanların dönüşümüne yol açan sebepler, kentsel yeniden yapılanma süreci bileşenleri, endüstri yapılarını koruma anlayışının oluşumu incelenecek; dünyadan ve Türkiye’den endüstriyel alan dönüşüm örnekleri karşılaştırılarak analiz edilecek ve dönüşüm için geçerli politikalarla planlama ilkeleri tespit edilerek İstanbul Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası için bir dönüşüm senaryosu geliştirilerek bu senaryonun olası tartışmaya açılacaktır. Fabrika alanının kent içindeki konumunun, Beykoz kıyı bölgesi ve kentle ilişkilerinin çizimler üzerinden tespiti, fabrika bölgesindeki yapıların konum ve niteliklerinin çizim ve fotoğraflarla tespiti, alanın endüstri arkeolojisi bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğinin tarihçe ve üretim şemaları ile anlatımı, dönüşüm senaryosunun hazırlanabilmesi için yapılacak analizlerin yöntemini oluşturacaktır.

2. ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ

2.1 Kentsel Yeniden Yapılanma Süreci

Dünya genelinde üretimin coğrafya değiştirmesi, ekonomideki farklı yapılanma ve küreselleşme, kentlerin yeniden yapılanma sürecine girmesine neden olmuştur. Sosyoloji bilimcisi Thorns, kentsel yeniden yapılanma süreci hakkında şunları söyler: “Sanayileşmenin hemen ilk yıllarında, kent hayatının doğasında önemli değişiklikler meydana geldi, yirminci yüzyılın sonraki bölümündeysen başka bir dönüşüm görülmektedir. Bu seferki dönüşüm, toplu pazar yeri için büyük ölçekli mal üretiminden doğan servet etrafında kurulan, sanayileşmiş modern şehir sistemlerinden, ulusal olmaksızın küresel olarak organize olan bilgi hizmetlerinden üretilen servet etrafında kurulan yeni bir sisteme. Şehirler artık, dünyanın bilgi ve süper finansal trafiğinin merkezi olan NewYork, Londra ve Tokyo gibi asıl küresel şehirlerden bölgesel ve yerel merkezlere, yeni güç ve fırsat hiyerarşilerinin olduğu uluslararası sistemde rekabet ediyor. Çeşitli merkezler, dünya şehirleri boyunca görülen yerel değişiklikler ve farklılıklar oluşturan çeşitli yollarla küresel sistemle kesişiyor (Sassen 1991, Friedman 1995, Knox 1996). Şehirlerin tümü gittikçe artan şekilde küresel ilişkiler sistemi içine çekilse dahi, yerel kimlikler yaşamaya devam ediyor ve hayat süresinin yanı sıra gün geçtikçe hayat kalitesi de önemli bir küresel sorun haline geldiğinden, yerel kimlikler de sonunda rekabet avantajına dönüşüyor.” (Thorns, 2004, Kentlerin Dönüşümü, s.4)

Avrupa, ABD ve Japonya kentleri gibi ağır sanayinin uzaklaştığı kentlerde yeni bir mekansal yapılanma başladı. Üretim kentleri olmaları gereğince endüstrinin kent merkezinde yer aldığı bu şehirlerde, boşalan endüstri tesisleri, liman ve tersaneler ortaya çıkan yeni kentsel mekan ihtiyaçları için yeniden kullanım gereksinimiyle ‘dönüşmeye’ başladılar. Boşalan dev sanayi yapıları önceleri işlevsiz, çirkin ve hantal bulunmuşlarsa da, koruma anlayışının gelişmesi ve ortaya çıkan endüstri arkeolojisi kavramıyla kültür mirası olarak kabul edilmeye başladılar. Kalabalıklaşan kentlerde arazilerin değerinin artması, endüstriyel alanların buldukları kentsel konumların son derece değerli olması ve ortaya çıkan yeni kentsel mekan ihtiyaçları için son derece elverişli olmaları; sürdürülebilir kent kavramı ve çevreci politikaların azalmakta olan çevresel kaynaklardan dolayı daha önemsenir hale gelmesi, endüstriyel alanların ve yapıların yeniden programlanarak kullanılması için genel bir politika haline gelmesinde önemli roller oynadı.

Yeni kentsel mekanların bu kültür miraslarının dönüştürülerek veya onlarla beraber oluşturulması ise, birbiriyle rekabet eden küresel kentlerin imaj ve turizm nesneleri olarak kullanılabilmelerini sağlamaktadır.

Esnek ürün talepleri daha küçük ve tam zamanında üretim sistemlerinin gelişmesine ve birey-tüketici odaklı daha çeşitli ürünün ortaya çıkmasına sebep olur. Bu da tek-görevli işgücü ve büyük ölçekli standardize fabrikalar yerine çok-görevli küçük fabrikaları getirir. Kitle tüketim ekonomisinin yerini oluşturan şartlara çabuk tepki verebilen ve gereken ürünü daha çabuk organize olarak üretebilen sistemler aldı. Bu esneklik, hizmet temelli ekonomiye kayışla beraber işgücünde aranan niteliklerin ve dolayısıyla iş gücünün de sürekli değişimine neden oldu.

Değişen üretim şekli, hayat tarzı, mekan ihtiyaçları, bilgi edinim şekli; fiziki kentsel mekanı da etkilemiş ve kentlerin gelişiminde etkin rol oynayacak akıllı büyüme, sürdürülebilir çevre gibi yeni anlayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlayışlar çerçevesinde kent gelişim ve korunmasında ortaya çıkan prensipler şunlardır:

- Ekonomik açıdan tutarlı ve açık alanlarla doğal kaynakları koruyan bir gelişme,
- Kapsamlı, bütüncül ve bölgesel arazi kullanımı planlaması
- Halkla işbirliği, özel sektörler ile büyümekte olan kâr amacı gütmeyen sektörler ve karşılıklı fayda sağlayan gelişme konuları
- Kesinlik ve gelişme sürecinin yapısında bulunan öngörülebilirlik,
- Mevcut ve yeni konutlara hizmet etmek üzere bakımı yapılan ve arttırılan altyapı,
- Bugün kullanımları devam eden endüstri alanları ve boş binalarda olduğu gibi atıl yerleşmelerin ve kahverengi arazi alanlarının yeniden geliştirilmesi,
- Sağlıklı bölgesel ekonominin bütünsel bileşenleri olarak kent merkezleri ve mahalleleri
- Mevcut ticaret alanları ile bütünleştirilmiş yoğun kent dışı alan gelişimi ve/veya muhtemel ya da planlanmış ulaşım olanakları,
- Kent saçaklarında, karışık arazi kullanımını bütünleştiren, açık alanları koruyan, ulaşım seçeneklerini sağlayan ve mali sorumlusu olan gelişmedir. (Thorns, 2004, Kentlerin Dönüşümü, , s.224)

Bu bağlamda değerlendirildiği zaman kentsel dönüşüm, kentsel gelişim, büyüme gibi olguların tek bir etken, tek bir bölge bazında değerlendirilmemesi; kentin ekonomik, sosyal ve fiziki yapısının bir bütün olarak değerlendirilip tek bir projeymiş gibi ele alınması doğru, kalıcı ve sürdürülebilir çözümlerin bulunmasını sağlayacaktır.

Tüketim odaklı hale gelmeye başlayan kentlerde boş zaman merkezli etkinlikler, eğlence ve turizm mekanları ortaya çıkar: restoranlar, barlar, alışveriş merkezleri, kumarhaneler, oteller, stadlar, eğlence merkezleri... Yeniden oluşmaya başlayan kent morfolojisi, sosyal hayatın değişimi doğrultusunda şekillenmekte, tüketim kadar imaj ve kültür üretimi ve pazarlaması için yeni bir yapılanma oluşturmaktadır.

1980'ler sonrasında dünyada olan gelişmeler Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye, 1930'lardan beri sürdürdüğü içe dönük ithal ikamesiyle sanayileşme stratejisini terk ederek ekonomisini dışa dönük hale getirmek için yeniden yapılandırmaya başlamıştır.* (Tekeli; 2001, Modernite Aşılırken Kent Planlaması, s.82) Özellikle 1984 yılından sonra ihracatı artırmak ve sanayi sektörünün dışarı açılmasını sağlamak hedeflenmiştir. Uygulanmaya başlayan liberal ekonomik politika ve bu çerçevede gerçekleştirilen özelleştirme hareketleri dahilinde bir çok KİT satılmış veya satış kapsamına alınmıştır. Özelleştirilen KİT sanayi alanlarının kent içinde kalmış olmalarından dolayı son derece değerli hale gelen arazileri; ulaşım, altyapı gibi sorunlardan dolayı sanayi için kullanılmaya elverişsiz hale gelmiş, bu bağlamda bu sanayi alanlarının farklı şekilde kullanılmaları söz konusu olmuş, böylelikle sanayi alanları kent dışına çıkmıştır.

Dünyada yaşanmaya başlayan küreselleşme, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ile Karadeniz ve çevresinin dünyaya açılması gibi etkenler, İstanbul'a 20. yüzyılın başındaki gibi yeniden bir dünya kenti olma fırsatı vermiştir. İstanbul'da 1980 sonrasında kent formunu belirleyen süreçler de değişmiştir. Kentte tek konut yerine toplu konutlar yapılmaya başlamış, kent içindeki tek tek yer alan sanayi şehir dışında organize sanayi bölgelerine taşınmaya başlamış, kamu ve özel sektör yönetim ve hizmet merkezlerini kampüsler halinde geliştirmeye başlamıştır. Özel araç sahipliği yaygınlaşmış, özel ve kamu çalışanları işlerine servislerle ulaştırılmaya başlamıştır. Kent bir önceki dönemdeki gibi tek tek binaların eklenmesiyle değil

* İthal İkameci Sanayileşme (İİS); daha önce ithal edilen malları imal eden yerli sanayinin gümrük duvarları arasında korunmasıdır. İİS, mevcut bütün girişim imkanlarını milli burjuvaziye ayırmaktan çok, ülkede bir sanayi sektörü oluşturmak amacıyla sanayi faaliyetine himaye sağlama anlamına gelir. (Keyder; 2003, Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, s.207-208)

kent parçalarının eklemlenmesiyle büyüme başlamıştır. (Tekeli; 2001, Modernite Aşılırken Kent Planlaması, s.83)

Fakat kentin büyümesi; kentin mekanda hiç boşluk bırakmadan yüksek yoğunluklu olarak gelişmesi şeklinde devam etmiştir. Dünya kenti olma işlevlerinin gerektirdiği beş yıldızlı otellerden, yüksek katlı iş binalarına, lüks tüketim merkezlerine, gelişmiş heberleşme sistemine kadar pek çok şey kazanmış olmasına rağmen kendisini aşırı büyümüş bir sanayi kentinden, aralarında boşluklar bulunan bir metropoliten yapıya dönüştürememiştir. (Tekeli; 2001, Modernite Aşılırken Kent Planlaması, s.83)

Beykoz'da olduğu gibi gecekondulaşma alanları kente göçün sürmesiyle giderek artmış, daha öncesinde sadece kullanıcının barınmasına göz yuman gecekondular büyük çaplı bir imar affına dönüşerek gecekondular sahiplerinin yeni yapılaşma haklarıyla rant elde etmesini sağlayacak düzenlemeler haline gelmiştir.

2.2 Endüstri Arkeolojisi

1955 yılında ilk defa Michael Rix tarafından kullanılan endüstri arkeolojisi kavramı, yeni bir disiplin ve çalışma alanıdır. 18. yüzyılda sanayi devriminin başladığı ve sanayinin öncülüğünü yapan İngiltere bu konuda da öncülük yapmıştır. Sonrasında A.B.D ve Almanya gibi erken endüstrileşmiş ülkeler ve sonrasında da diğer batılı ülkeler bu konuda önemli yol almışlardır. Japonya gibi bir sanayi ülkesinin çok daha sonraları adım attığı bu konu, Türkiye için yeni sayılabilecek bir disiplindir.

Konunun en önemli uzmanlarından biri olan Neil Cossons'un deyimiyle 'Endüstri arkeolojisi kültürel arkeolojidir'. Terim ilk olarak ortaya atılıp eski endüstriyel alanların, yapıların ve teçhizatların sahip olduğu tarihsel değerler vurgulandığında, bunun kaynağı bilimsel bir disiplinden çok bu tesis ve yapıların hızla tahrip ve yok olmasından kaynaklanan bir endişeydi. Son derece hızlı gelişen teknoloji ve değişen üretim şekilleri, ekonomik gereksinimler, erken sanayi döneminin bina ve donanımını kullanılmaz kıldığı için bu alanda ciddi kayıp ve tahribatlar olmaya başladı. Bu kaybı durdurmak amaçlı bir sivil toplum hareketi olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bundan dolayı kökeni ve başlangıcı açısından tüm bilimsel disiplinler içinde benzersiz olduğu düşünülebilir. 50 yıl önce ortaya çıkan bu disiplinin çalışma alanının sınırları, kuramsal prensipleri üzerinde hala çalışılmaktadır. Net bir bilim dalı değil de, ilgi alanlarından dolayı çeşitli disiplinleri bir araya getirerek beraber çalışmasını sağlayan disiplinlerarası bir bilim alanı olduğunu söyleyebiliriz.

“Endüstri arkeolojisi kavramı için en geniş anlamıyla mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal ve hizmet üretme etkinliğini ve bu amaçla oluşturulmuş özgül mimariyi bütünsel olarak kendisine konu alan bir bilimsel disiplin tanımı yapılabilir. Üretimsel etkinlikle mimari ya da inşai gerçekliklerin kesiştiği bölge araştırma alanı olarak seçilmiştir. Mimarlık tarihi genelde tanımı gereği olarak, üretim yapılarını salt birer mimarlık ürünü olarak ele alma eğilimindedir. Arkeoloji, Türkiye'dekinden çok daha geniş ölçekli tanımlandığı ülkelerde de endüstriyel üretimin karmaşık süreçleriyle başedebilecek örgütlenmeye sahip değildir. Teknoloji tarihi, üretim süreçleri üzerinde yoğunlaştığından ötürü, üretimsel etkinliğin mimari-inşai yönünü görmezden gelir. Koruma disiplini ise, doğal olarak mimari geçmişin verilerini, yapılaşmış belgelerini geleceğe ulaştırmak olan asli görevinin yanında teknoloji tarihinin özel sorunlarına eğilemeyecektir. Böyle olunca, insanlık tarihinin en belirgin somutlaşma alanlarından birini oluşturan teknoloji-yapılaşmış çevre kesişme alanı ile ilgilenilmemektedir. Endüstri arkeolojisi, konuyla ancak dolaylı biçimde ilgilenmeyi yeğleyen bu sıralanan disiplinlerin

ortak etkinliği olarak düşünülebilir. Çünkü, sorun her biriyle tek tek ilgili, ancak hiçbirleriyle tekil olarak bağlantılı değildir. Yani, arkeoloji sitlerinin, tesislerinin, anıtlarının veya verilerinin hem teknoloji tarihi, hem mimarlık tarihi, hem arkeoloji, hem de koruma boyutu vardır”. (Tanyeli, 1998, Arredamento Mimarlık, 04.:92)

Endüstriyel miras; tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip endüstriyel kültür kalıntularından oluşur. Bu kalıntılar yapıları ve makinelerini, atölyeleri, imalathane ve fabrikaları, maden ocaklarını, işleme ve arıtma komplekslerini, depo ve ambarları, enerji üretim, nakil ve kullanım alanlarını, taşıma ve tüm altyapılarını, lojman, dini ibadethane veya eğitim gibi endüstriyle bağımlı sosyal eylemler için kullanılan alanları içerir. (TICCIH - 2003, The NizhnyTagil Charter for the Industrial Heritage)

Şekil 2-1 ABD Batı Virginia, Morgantown’da su türbinleriyle çalışan jeneratörler, 1913. (Silahtarağa Santrali ile çağdaş, koruma altında) Arredamento Mimarlık, 1998/04, s.94

Şekil 2-2 Watkins Yünlü Fabrikası, Lawson Clay County, Missouri (Feshane türünden tekstil fabrika ve donatıları) www.mostateparks.com/wmill/

Endüstri arkeolojisi terimi, sanayi kavramı üzerindeki vurgu nedeniyle endüstrileşme çağı içinde olanları amaç edinmiş gibi görünse de, gerçekte teknolojik düzenekler aracılığıyla üretim yapmak olan her özgül inşai mekan endüstri arkeolojisi kapsamına girer. (üretim mekanları; eski Mısır'dan, ilk yüksek uygarlıklardan beri her çağ ve uygarlıkta vardılar.) (Tanyeli, 1998, Arredamento Mimarlık, 04:92)

Şekil 2-3 Silaharağa Santrali
Arredamento Mimarlık, 2004/07, s.106

Şekil 2-4 Feshane
www.feshane.com.tr

Bu bağlamda Türkiye'ye baktığımız zaman, Türk teknoloji tarihine ait belge ve verilerin bir araya getirilerek yazılmasının çok uzun bir geçmişe sahip olmadığını görüyoruz. Bu yüzden endüstri arkeolojisi kavramının diğer gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmış olması ve bilimsel alan olarak kuramsallaşmış, araştırma / koruma yöntemlerinin belirlenmiş ve bir çok örnekte uygulanmış olması; bu araştırmaların ülkemizde bilimsel olarak yapıp sonuca ulaşılmasında önemli bir fırsattır.

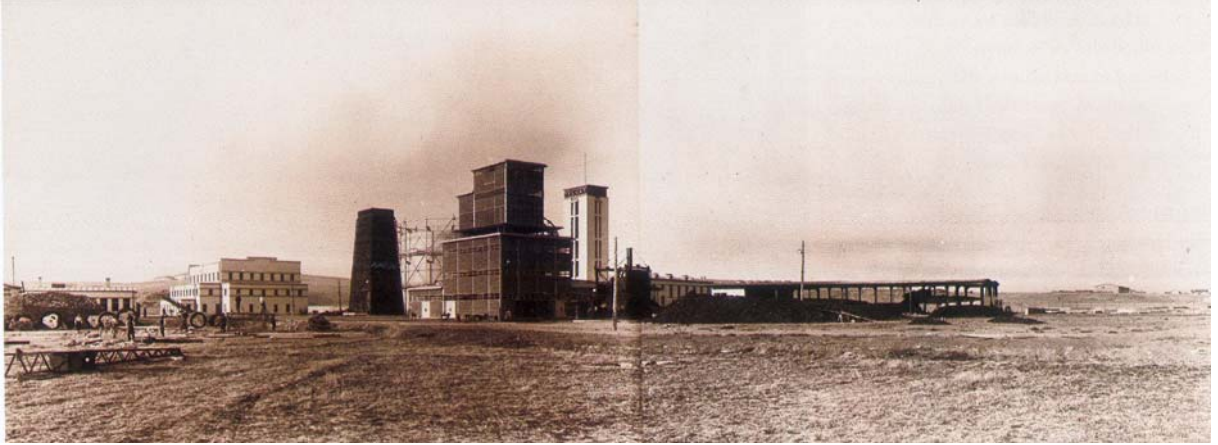
Endüstri arkeolojisinin ülkemizde yaygın olarak bilinmeyişi; sadece sanatsal ya da mimari değer taşıyan yapıların korunarak endüstri arkeolojisi sit alanı ve ekipmanlarının önemsenmeyerek tahrip edilmesine, geri dönüşsüz olarak yok edilmesine neden olmaktadır. Bu yüzden çok önemli endüstri arkeolojisi bilgi ve belgeleri, ortaya çıkmadan yok olmaktadır.

Şekil 2-5 İşlevsiz kalmış kentsel su şebekeleri ve ekipmanları da korunmaya değer endüstriyel anıtlar sayılmaktadır. Karlsruhe’de pompa ve su kulesi, 1910 Arredamento Mimarlık, 1998, 04:94

Şekil 2-6 Kömür ocağı. Galler’de Lewis Merthyr kömür alanı, 1864
www.pitwork.net

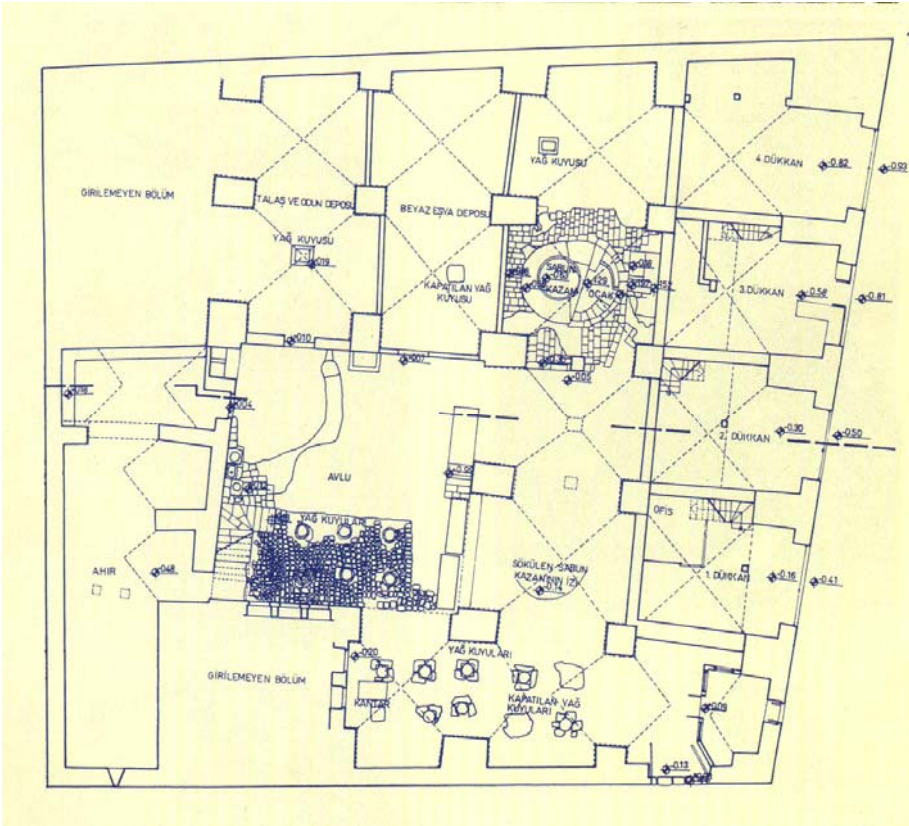
Şekil 2-7 Ankara Havagazı Fabrikası, bugün yıkılmış durumdadır. Arredamento Mimarlık, 2006/07-08, s.76

Şekil 2-8 İngiltere Gladstone Pottery Museum'da pişirme fırını. Bir benzer sit de İznik çini fırınlarıdır. Arredamento Mimarlık, 1998/04, s.96

Şekil 2-9 Sanayi devriminin sembolü sayılan tarihteki ilk çelik köprü Ironbridge, İngiltere. Endüstriyel yöntemlerle üretilen bu tür yapılar endüstri arkeolojisi anıtıdır. www.erih.net

Şekil 2-10 Çok erken tarihli, çok önemli ve çok az korunan bir endüstriyel anıt: Antakya'da Sokollu Mehmet Paşa Hanı içinde sabunhane: (Yavuz Çelenk, Antakya Sokollu Mehmet paşa Hanı Restorasyonu, İTÜ Fen bilimleri Enst. Lisansüstü Tezi, 1996) Arredamento Mimarlık, 1998, 04:97

2.3 Endüstri Yapılarını Koruma Anlayışının Oluşumu

İlk uluslararası endüstri arkeolojisi kongresi 1973'te Ironbridge'de yapılmıştır. TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage – Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi) ve Avrupa Konseyi (Council of Europe) gibi uluslararası ya da ulusal koruma amaçlı örgütlerin düzenli toplantılarıyla, endüstri anıtlarının teorik korunma problemi gündeme gelmiştir.

Koruma anlayışına sanayi devriminde olduğu gibi belli süreçleri yaşadktan sonra ulaşan Avrupa'da bile, endüstri yapılarının korunmasının gündeme gelmesi çok hızlı olmamıştır. Coğrafyada yaygın olan sanayi alanları, üretim tekniğine bağlı olarak hammadde ulaşımı ve ürün dağıtımını sağlamak, hatta enerji üretimi de yapmak amacıyla demiryolu ve su yakınlarında kurulmuşlardır. Sanayinin kentlerden uzaklaşmasıyla beraber işlevsiz kalan ve kent içinde konumu nedeniyle giderek değerlenen bu alanlardaki büyük sanayi komplekslerinin koruma bilincinin oluşması için önce kamuoyu vicdanı devreye girmiştir. Anıtsal veya sivil yapılar gibi estetik mimari özellikleri bulunmayan bu yapılara uzun zaman çirkin, kaba ve işlevsiz gözüyle bakılmıştır. Tarih ve teknoloji açısından ciddi birer kültür mirası delilleri olan bu yapı ve teçhizatları, yok olmaya başlamadan uluslararası komiteler, koruma kurulları, mimarlar, sivil kuruluşlar ve en önemlisi yerel halkın çalışmalarıyla ayakta kalmış ve geliştirilen politikalarla gelecek nesillere ulaştırılmaya başlamıştır.

Yapılan çalışmaların kuramsal olarak bir disiplin haline gelmesi, sanayi devrimini yaşamış ve ciddi bir endüstri mirasına sahip olan Avrupa ve ABD'de de ancak elli sene öncesine dayanmaktadır. Çok uzun bir geçmişe sahip olmamasına rağmen, tespit ve envanter çalışmalarının tamamlanmış olması, endüstriyel mirasın kaybolmasını önlemiştir.

Almanya'da son 10 senede (1990-2000) her yıl 7-8 endüstri yapısının yeniden değerlendirilmesi söz konusudur. Kağıt müzesinden fotoğraf makinesi müzesine kadar çeşitlenen 519 doğal bilimler ve teknik, 98 adet ulaşım ve teknik, 42 adet endüstri müzesi, durumun bir göstergesidir. 1995 senesinde bu müzeleri 12.4 milyon kişi ziyaret etmiştir. Münih Alman müzesini yılda bir milyon kişi ziyaret etmektedir. Artık müzecilik anlayışının değişmeye başladığı ve müzelerin işlevlerini yitirmeye başladığının, çok kullanılmadığının düşünülmesine karşın; sunulan objelerin özgünlüğü, sunum şekli, etkileşimli müzecilik teknikleri, eserin kendi yerinde sergilenmesi gibi etkenlerle ziyaretçi sayısında azalma

olmamakta, bu müzeler ilgiyle varlıklarını sürdürmektedir. (Köksal, G., Domus m, 2000/08, s69)

Hem yapısal özellikleri, hem üretim tekniği, hem de halen çalışan makineleri ile ayakta kalan ancak hızla bozulma tehlikesi ile karşı karşıya olan bu devasa yapıların pratikte nasıl değerlendirileceği, finansman problemi, hangi yeni işlevlerin seçileceği, içlerindeki makinelerin ve diğer donanımların ne yapılacağı ve benzeri sorulara yanıt aranmaya başlamıştır (Köksal, G., Domus m, 2000/08, s69). Çok fazla endüstri anıtına sahip olan ülkelerde hangi yapıların korunması gerektiği, hangilerinden fedakarlık edileceği, müdahalenin boyutlarının ne olacağı gibi konularda da düşünülmekte, bu konulardaki bilimsel tartışmalar sümektedir.

Sanayi yapılarının yeniden işlevlendirilmesi öncesinde uzmanlar tarafından bilimsel çalışmalar yapılmış, üniversitelerde hazırlanan doktora tezleri ve araştırma projeleri ile endüstri anıtlarının durumu ve kapsamı belirlenmiş, yapılan çalışmalar değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Mimarlar, korumacılar, teknik müze görevlileri, ilgililer halka açık seminerler düzenlemektedirler. Yoğun katılımlı bu seminerlerde mevcut çalışmalar tanıtılmakta, değerlendirilmekte ve yeni fikirler ortaya atılmaktadır. Ekim 1999'da Essen'de Haus der Technik tarafından düzenlenen "endüstri kültürü" ve TICCIH Ağustos 2000 İngiltere toplantısı gibi toplantılar düzenlenmektedir. Branderburg'da 2000'de düzenlenen Dünden Bugüne Endüstri Mirası kültürel etkinlikleri kapsamında tüm bölgeye yayılan sergiler, aksiyonlar, konserler, okumalar ve performanslara endüstri yapıları mekan olmuştur. (Köksal, 2000, Domus m, /08:69)

Düzenli çıkan endüstri kültürü ve endüstri anıtlarını koruma gibi dergiler, toplantılar, internet siteleri, teknik geziler, mimari yarışmalar, seminer ve konferanslar, ilginin sürekli ayakta kalmasına ve gelişmesine olanak tanımaktadır. Bu tür çalışmalar ve projeler, Türkiye endüstri mirasının korunmasına yol gösterici olabilecek verilerdir.

Endüstri yapılarının yeniden kullanımı, işlevini yitiren yapıların sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde, dönüşümü ve tekrar kullanımı – tarihsellik bilinci içerisinde – yapıların varlığını sürdürmesi açısından olumlu bir süreç sayılabilir.

Türkiye'de endüstri arkeolojisi çerçevesinde yapılan çalışmalar henüz başlangıç aşamasında sayılmaktadır ve konunun uzmanları haricinde genel bilinç oluşmuş bir konu değildir. Bu

konudaki çalışmaların özveriyle yapılmasına rağmen, Türk teknolojisindeki bilinmeyenlerin çokluğu nedeniyle hala bir teknoloji tarihinin yazılabildiğini söyleyemeyiz. Bu konuya ışık tutacak yapı ve özellikle üretim donanımları, koruma anlayışının sadece sanatsal ve mimari değer taşıdığına inanılan yapılarla sınırlı olmasından dolayı bilinçsizlikle tahrip olarak kaybolmaktadır. Bu yüzden ilk aşamada ciddi bir envanter çalışması yapılarak belgelenmeli ve bu bilgilerin kaybolması engellenmelidir. Bu bilgiler bizim dünya tarihindeki sanayileşme sürecine hangi noktada ve nasıl eklendiğimizin, ülkenin ekonomisini ve gelişmesini etkileyen sanayileşme hareketinin aşamalarının belgeleridir. Endüstriyel mirasın kültürel ve sosyal analizi, sanayileşmenin hangi boyutlarda yaşandığının anlaşılabilmesi için önemi kavranmalı; endüstriyel miras, tarih sürecinde önemli bir yapı taşı olarak görülmelidir.

İstanbul ve Anadolu'da çoğu geleneksel üretim tekniklerinin izlerini taşıyan darphane, simkeşhane, tophane, lengerhane, tersane, feshane gibi yapılar, gazhaneler, mezbahalar, elektrik tesisleri, sabunhaneler, bira, un ve yağ fabrikaları vb. özel ve tüzel kişi girişimleri olan endüstri arkeolojisi örnekleri resmen koruma şemsiyesi altında bulunmaktadır. Yeniden kullanma amacıyla çok kapsamlı bir mimari ve özellikle teknoloji tarihi araştırmalarının hedefi olmamakla beraber bu yapıların bir kısmı yeniden işlevlendirilmiştir. (Tanyeli, 2000, Domus m, 08:51)

Koruma anlayışının, restorasyon ve yeniden işlevlendirme yöntem ve araştırmalarının halâ bilimsel bir zemine ve ciddi tarih bilincine oturmadığı ülkemizde; daha az önemsenen ve bir bütün halinde değerlendirilmesi gereken endüstri arkeolojisi yapı ve teçhizatlarının restorasyonları ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda aceleci davranmamak; özgün mimari ve teknolojik verilerin kaybolmasını engellemek gerekmektedir. Genel envanter çalışmaları yapılmalı, mevcut tarihi yapılarının, yapılar bütünüünün birbirleriyle ilişkilerinin, üretim teçhizat ve şemalarının analizi yapılmalı, elde edilebilecek tüm veriler toplanarak "endüstri arkeolojisi" kavramı çerçevesinde bir araya getirilerek ortak bir disiplin altında incelenmelidir.

2.3.1 Endüstri Yapılarının Yeniden Kullanımı

İşlevini yitiren yapıların yıkılmak yerine yeniden programlanarak gerektirdiği işleve göre tekrar kullanımını sağlamak; eskiden beri uygulanan bir yöntemdir ve tarihsel değerlerin, kültürlerin korunmasının yanısıra yapı maliyetlerinde de önemli oranlarda kâr edilmesini sağlar.

İşlevini kayberek boşalan yapıların korunabilmesi, doğru koruma prensiplerinin uygulanarak yapıların doğru değerlendirilmesiyle sağlanabilir. Korumanın kültürel işlevinden hareketle yapının kimliğine ve orjinal fonksiyonuna ait izler, donanımlar, veriler, detaylar korunmalı ve yapıyla bütünleşen eski işlev, yerine bıraktığı yeni işlev tarafından kaybedilmemeli, vurgulanarak ön plana çıkarılmalıdır. Bu bağlamda yapıların fiziki ve çevresel faktörleri doğrultusunda dönüşüm potansiyelleri tespit edilerek sürekliliğin sağlanabileceği doğru işlevler bulunmalıdır.

Korumaya alınacak ve yeniden kullanılmaya başlanacak endüstriyel alan ve yapılar için, öncelikle ayrıntılı bir envanter çalışması yapılmalı, koruma kuralları çerçevesinde bütünü oluşturan tüm detaylar belgelenmelidir. Endüstriyel mirasın korunması gereğini anlamanın getirdiği tavır olarak fonksiyon ve teknolojik gelişime bağlı olarak biçimlenen yapılara, donanımlarına, bir araya gelerek oluşturdukları bütüne bir “endüstri arkeolojisi nesnesi” olarak yaklaşılmalı; elde edilen veriler ve belgeler disiplinlerarası bir çalışmayla değerlendirilerek ait olduğu endüstri kültürünün tarihine katkıda bulunulmalıdır. Bölgenin ve yapıların kentle olan ilişkileri, çevre dokuya katkısı analiz edilmeli; eski üretim fonksiyonunun kent ve insan için olumlu ve olumsuz yönleri tespit edilmelidir. Kentin ihtiyacı doğrultusunda, bulunduğu çevre gözönüne alınarak; yeni yüklenecek fonksiyon için fonksiyon-mekan biçim ilişkisi irdelenmeli ve sonuçlar doğrultusunda yapı orjinal kullanımına uygun bir biçimde değerlendirilmelidir.

Üretim donanımı yok olmamış yapılar için değerlendirmedeki ilk seçenek üretim sisteminin mevcut haliyle korunarak mümkünse işler hale getirilerek üretimin uygulamalı biçimde anlatıldığı görsel merkezler oluşturulmasıdır. Dokuma, seramik, çini gibi endüstri tesislerinde yapılacak üretimin canlandırma yoluyla elde edilecek ürünlerin satışa sunulması, koruma ticaret ilişkisinin kurularak korumaya katkıda bulunmasını sağlar. Endüstri kültürüne, teknolojik tarihe duyulan ilgi; yapıların orjinal işlevini ortaya koyarak korunmasına yardım eder. Fakat üretim ve teknoloji sürecinde, üretim şekil ve ekipmanlarının gelişmesi ve yenilenmesi olgusu vardır. Bu yüzden eski makine teçhizatları, o anda herhangi tarihsel değer taşımadığından sökülüp atılmakta veya başka yerlere nakledilmektedir. Bunun başka bir nedeni de yapıların uğradığı işlev kaybı sonucu başka fonkiyonlarla kullanılmaya başlamasıdır. Bu yüzden bu yapıları çoğu orjinal kullanımına ait izlerden yoksun olarak günümüze ulaşmaktadır. Endüstriyel mirasın kültürel değeri, yeni işlevler yüklenirken bile geçmişten taşıdığı mesajdan kaynaklanır. Bu yüzden yapılacak yeniden işlevlendirme çalışmaları son derece dikkatli yapılmalı, koruma kaygısı ön planda olmalıdır.

Ülkemizde son dönemlerde sanayi yapıları farkedilmiş, restorasyonu yapılarak yeniden kullanımları gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak bu da niteliksiz ve denetimsiz uygulamalarla geri dönüşü olmayan hatalar yapılmasına neden olabilmektedir. Dünyada yapılan örnekleri; bu işin dünyada nasıl yapıldığını değerlendirmemek, disiplinlerarası çalışma – endüstri arkeolojisi anlayışı yerine bireysel kararlarla yola çıkmak, rant değerlerini esas almak, sadece tesisin bulunduğu arsayı kullanmak istemek, koruma derecelerini doğru belirleyememek, endüstri sitlerinin bütünlüğünü zedelemek sıkça karşılaştığımız hatalardır. (Köksal, 2000, Domus m, 08:52)

2.3.1.1 Yapıları Ve Teçhizatlarını “Endüstri Arkeolojisi” Nesnesi Olarak Koruyarak Endüstri Müzesi Olarak Sergilemek

Endüstri mirası yapı ve donanımlarını “endüstri arkeolojisi nesnesi” olarak korumanın ve gelecek nesillere kalıcı olarak aktarabilmenin en doğru yolu; yapıyı içindeki üretim donanımıyla –mümkünse işler hale getirerek- koruyarak üretim tekniklerinden üretilen nesnelere, üretimin tarihçesine ve evrimine, teknoloji tarihi içindeki yerine, çalışan işçilerin çalışmalarından olağan iş günlerine kadar bilgi ve anlatımların sunulduğu bir endüstri müzesi haline getirmektir.

Şekil 2-14 Amsterdam, Heineken Experience Müzesi

www.erih.net

Bu tip müzelerde, üretim teknikleri; sembolik de olsa üretim yapılarak veya canlandırma ve maketlerle ziyaretçilere görsel yolla anlatılabilir; hatta ziyaretçilerin sembolik üretimin bir parçası haline getirilmesi de etkileşimli bir sunum oluşturur. Sembolik de olsa satılabilir bir

ürün elde edilmesi, müzeye maddi kaynak sağlayacaktır. Dokuma, seramik, çini vb üretim alanları bu tür anlayış için gereken çekiciliğe sahiptir.

Şekil 2-15 Almanya, Brandenburg an der Havel, Endüstri Müzesi
www.erih.net

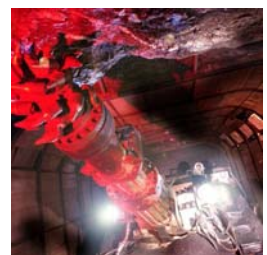
Üretimle, üretim tarihçesiyle ilgili film, belgesel ve dia gösterimlerinin yapılması, çalışan işçilerin çalışma koşulları ve işçilerin kimlik ve resimleri, belgeler, çizimler, yazışmaların sergilenmesi; üretimle ve yapıyla ilgili etkileşimli bilgisayar animasyonları, gelen ziyaretçiye üretimin ve tarihin içindeymişçesine görsellikler sunarak müzeye cazip bir endüstri tarihi anlatım merkezi haline getirir.

Şekil 2-16 Almanya, DelmenHorst, Fabrikmuseum Nordwolle
www.erih.net

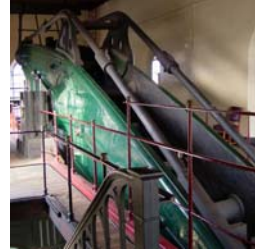

Şekil 2-17 Almanya, Duisburg, Landschaftspark.
www.erih.net

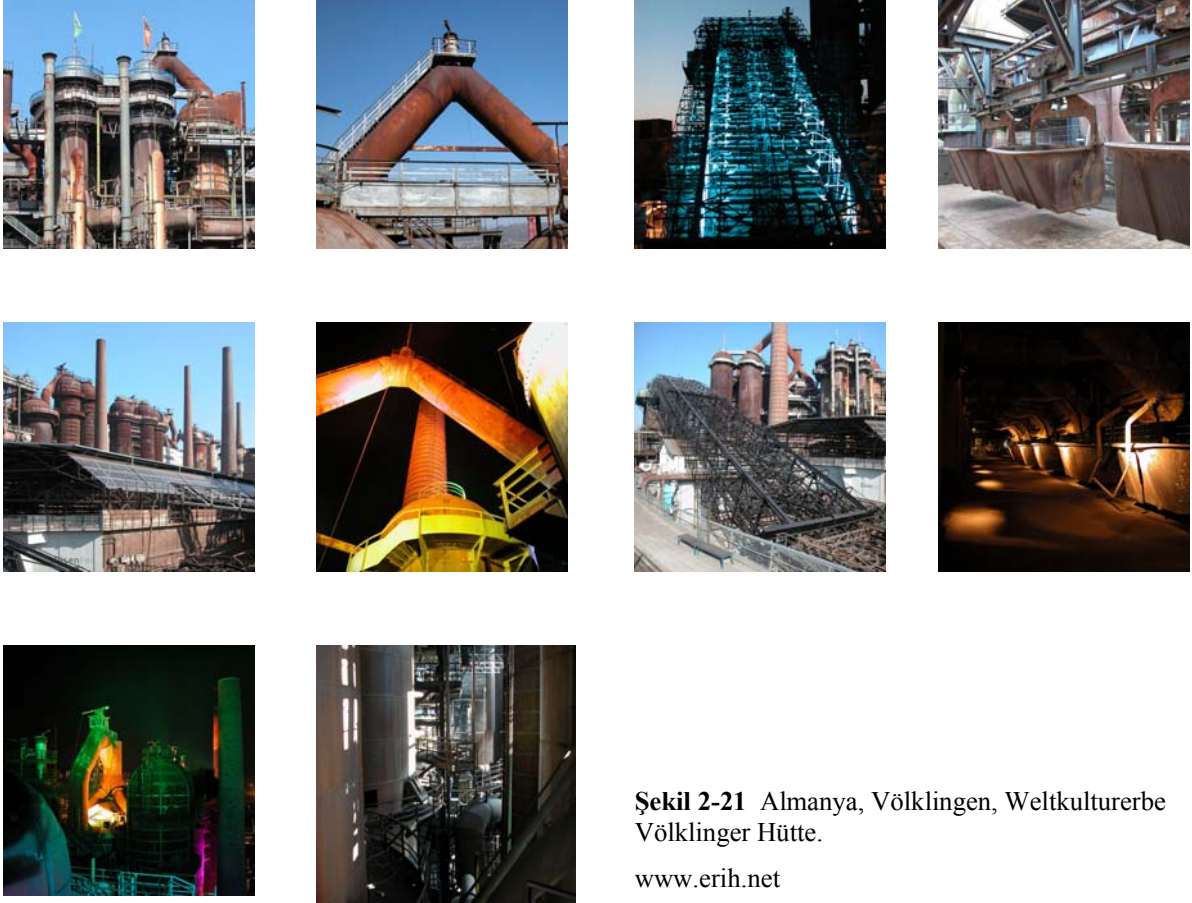
Şekil 2-18 İngiltere, Blaenavon, Bit Pit National Coal Museum.
www.erih.net

Şekil 2-19 İngiltere, Brettford, Kewbridge Steam Museum.
www.erih.net

Şekil 2-20 İngiltere, Manchester, The Museum of Science and Industry.
www.erih.net

Şekil 2-21 Almanya, Völklingen, Weltkulturerbe Völklinger Hütte.

www.erih.net

2.3.1.2 Yapı Ve Bölgenin Kimliklerini Koruyarak Fonksiyon Değişikliğiyle Dönüştürmek (Ticari veya kültürel amaçlı yeni kullanımlar)

Büyüklikleri, konumları ve eski işlevleri nedeniyle veya donanımlarını ve işlev izlerini tamamen kaybetmiş olmaları nedeniyle tüm endüstri miraslarını müze haline getirerek korumak mümkün olmamaktadır; bu durumda fonksiyon değişikliğiyle finansal kaynak sağlanarak yapı ve çevresinin sahip olduğu tarihsellik değerinin korumaya alınması sözkonusudur. Yeni fonksiyon seçiminde, sanayi yapılarının içinde bulunduğu kentsel mekan dikkate alınmalı, kentle ilişkisi üzerinde önemle durulmalıdır. Seçilecek yeni fonksiyon, eski fonksiyonun izlerini ve detaylarını kaybetmemeli, vurgulayarak ön plana çıkarılmalıdır.

Sanayi yapılarının yeniden kullanımları diğer yapı tiplerinden farklı olanaklar sunmaktadır. Yeni fonksiyon seçiminde ve uygulamada geniş bir fonksiyon alanını barındırabilmektedir. Örneğin, hal binaları gibi büyük alanlı yapılar kültürel etkinlikler için yeterli mekanlar sunarken, tekstil fabrikası gibi katlı yapılar konut, büro kullanımlarına olanak tanımakta, su kulesi veya gazometre gibi dairesel formlu yapılar bilim kulesi, dalış okulu gibi işlevleri barındırabilmektedir. (Köksal, 2000, Domus m, 08:53)

2.3.1.3 Sadece Belli Başlı Yapıları Koruyarak Bölgelerin Karakterini Ve Fonksiyonunu Değiştirerek Dönüştürmek

Bu tür örneklere çok sık rastlanmamakla beraber, Londra Docklands bölgesi gibi tamamen sanayi bölgesi olup işlevini kaybeden alanların, yeni kentsel alanlar olarak kullanılabilmesi amacıyla uygulanan ve üzerinde tartışılan bir yöntemdir. Gereken altyapı çalışmalarının yapılabilmesi, arsa spekülasyonlarının gerçekleştirilebilmesi ve bu çapta bir kentsel dönüşüm çalışmasının hayata geçirilebilmesi için finans çevrelerine, inşaat şirketlerine ve yatırımcılara çekici bir bölge hazırlayabilmek ve tarihsel doku içerisinde gerekli boş arazileri sağlayabilmek için bir çok eski bina yıkılmış, bölgede köklü değişiklikler yapılarak yepyeni bir kentsel çevre oluşturulmuştur.

Bu bağlamda bütünü kurtarabilmek adına yapılacak bu tür dönüşümler için son derece titiz bir çalışma yapılmalı, başarılı olabilmek için bu konuda yerel yönetim, ulusal yönetim, kent kullanıcıları ve yatırımcılar bir arada çalışarak doğru kararları verebilmeli; gerekli tarihsellik bilinci ve oluşabilecek kültür kaybı gözardı edilmemelidir.

3. ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

3.1 Kentsel Ölçekli Dönüşümler

3.1.1 Londra Docklands Bölgesi Dönüşüm Alanı

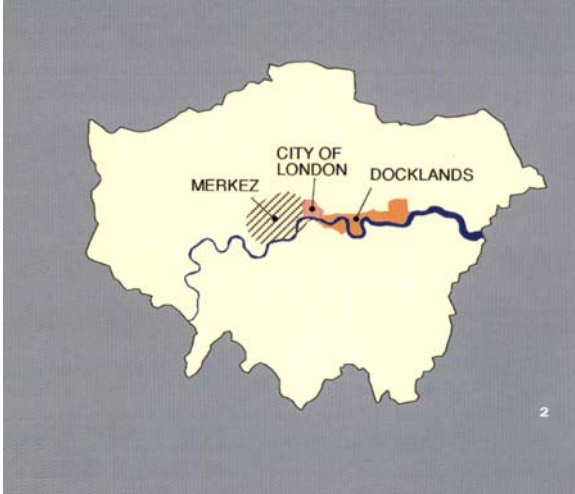

Şekil 3-1 Londra Docklands Bölgesi – Millenium Dome

Londra'da "Docklands" diye anılan eski liman alanları dünyada en büyük kentsel yenileme alanını oluşturmaktadır. 2226 hektarlık dönüşüm projesi kapsamında altyapı, konut, ofis, hafif sanayi, spor ve diğer toplu kullanım alanları bulunur.

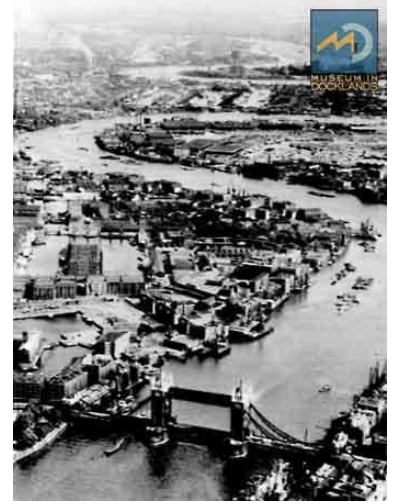
Londra Thames Nehri kenarında bulunan Docklands Bölgesi; sanayi devrimiyle beraber gelişmiş ve 1970'li yıllara kadar bünyesindeki imalathane, depo, tersane, tamirhane gibi birimlerle çok önemli bir liman bölgesi olmuştur. Konteynerli yük taşımacılığı ile beraber çok daha büyük gemilerin kullanılmaya başlaması, denize daha yakın Tilbury'de modern tesislerin kurulması ve liman şehirlerinin rekabette Docklands bölgesine göre çok daha avantajlı konuma gelmesi, bölgenin kullanımının son bulmasına sebep olmuştur.

Kendi içinde işleyen ve dış dünya ile bağlantısı zayıf olan bölgenin 1970'lerin sonunda fonksiyonunun sona ermesiyle liman işlevleriyle ilgili tüm işyerleri kapanmış, bu da bölgeyi hızla bir çöküntü alanına çevirmiştir. Yüksek orandaki işsizlik sosyal hayatın da çökmesine sebep olmuştur. (Basetemur, 2001, XXI, 07:147-161)

Şekil 3-2
Docklands
bölgesinin Londra
kenti içindeki yeri

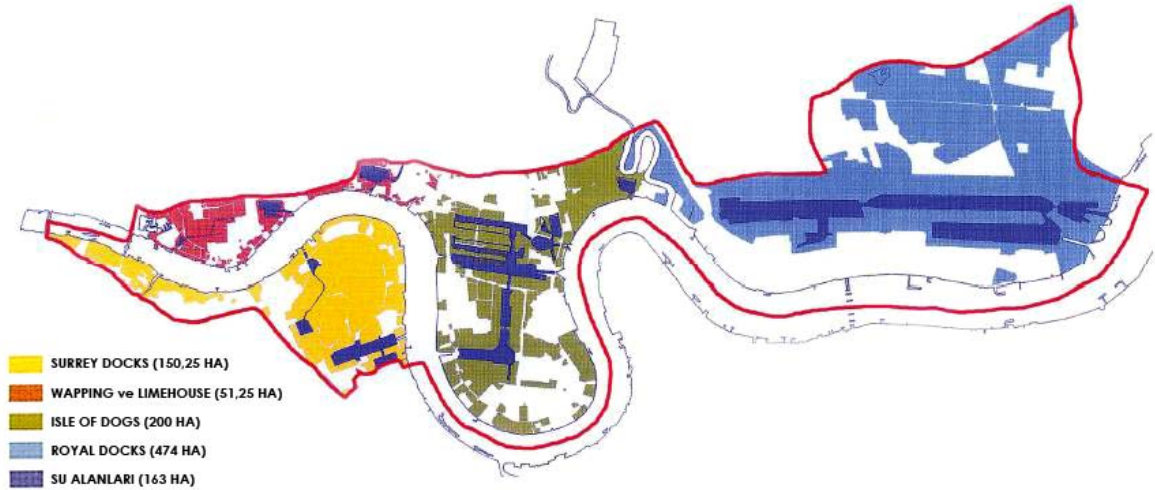
XXI, no: 7
(2001), s.147-161

Şekil 3-3
Docklands
bölgesi 1964

Docklands bölgesinde oluşan fiziki ve sosyal hayattaki çöküntünün ortadan kaldırılarak bölgenin yenilenmesi için araştırmalar ve planlama önerileri oluşturulmuştur. 1977'de İşçi Partisi hükümeti tarafından geliştirilen stratejik plan uygulamaya koyulmuş, 1979'da Muhafazakar parti'nin başa gelişine kadar bu süreç devam etmiştir. Planda, kentsel yenileme çalışmalarının yerel belediyelerce yürütülmesi, öncelikle altyapı çalışmalarının tamamlanması ve önemli ulaşım yatırımlarının yapılması öngörülmüştür.

Bölgedeki alanların %80'i kamu kuruluşlarına aitti ve terkedilmiş alanların büyüklüğü, bu alanların ıslah edilerek altyapısının tamamlanabilmesi ve temel konfor koşullarının sağlanabilmesi için ciddi bir merkezi yönetim finansman desteği gerektiriyordu.

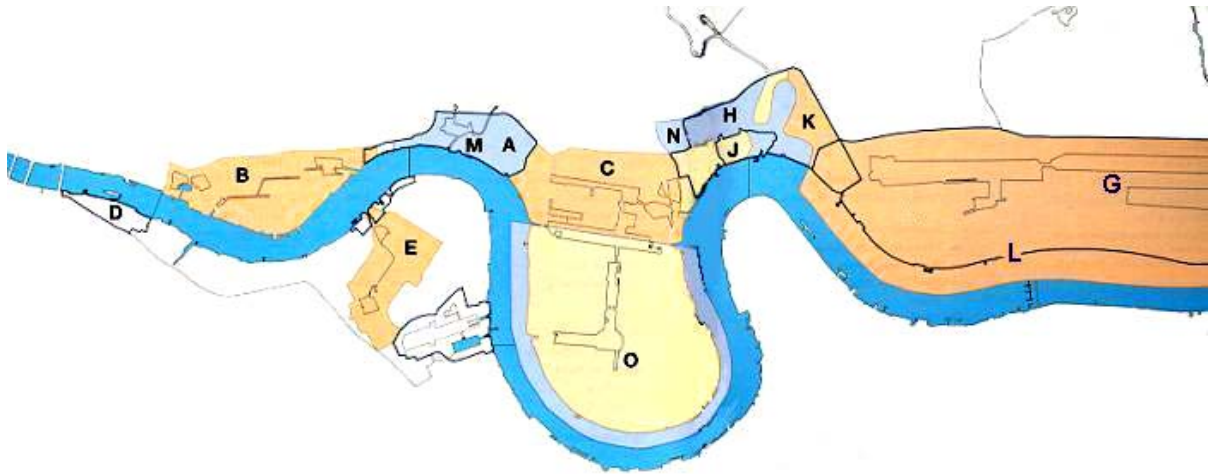
Şekil 3-4 Docklands 1981 Terk edilmiş bölgeler
www.lddc-history.org.uk

1979'da muhafazakar Parti'yle beraber bölgenin yenilenebilmesi için Kent Geliştirme Kurumu (Urban Development Corporation – UDC) modeli oluşturulmuştur. Bölgenin

Londra'nın finans merkezi olan "City Of London" semtine ve aynı zamanda Avrupa'ya yakınlığı nedeniyle özel sektör yatırımlarını çekebileceği öngörülmüştür.

1981'de Londra Docklands Geliştirme Kurumu (London Docklands Development Corporation – LDDC) kurulmuştur. 1981-1998 yılları arasında bölgedeki kamu alanlarının sahibi olarak kabul edilen kuruma toprak kazanım ve değerlendirilmesi için kamulaştırma, sözleşme yetkileri; plan yetkileri; altyapı yenileştirilmesi/yeniden canlandırılması için yetki ve merkezi hükümet kaynakları için kanallar oluşturma yetkileri verilmiştir. Kurumun amaçlarında bazıları bölgenin dönüşüm finansmanı için özel sektörü bölgeye çekmek üzere gerekli düzenlemeleri yapmak ve kamusal alanları özel sektöre devretmek olmuştur.

Docklands Projesi temel ilkelerine baktığımızda, 3 temel stratejili uzun vadeli bir planlama görüyoruz: ulaşım sorununu çözmek / yeniden düzenlemek, yatırım yapılarak bölgesel gelişmeyi sağlamak, yeni kentsel mekanlar oluşturmaktır.

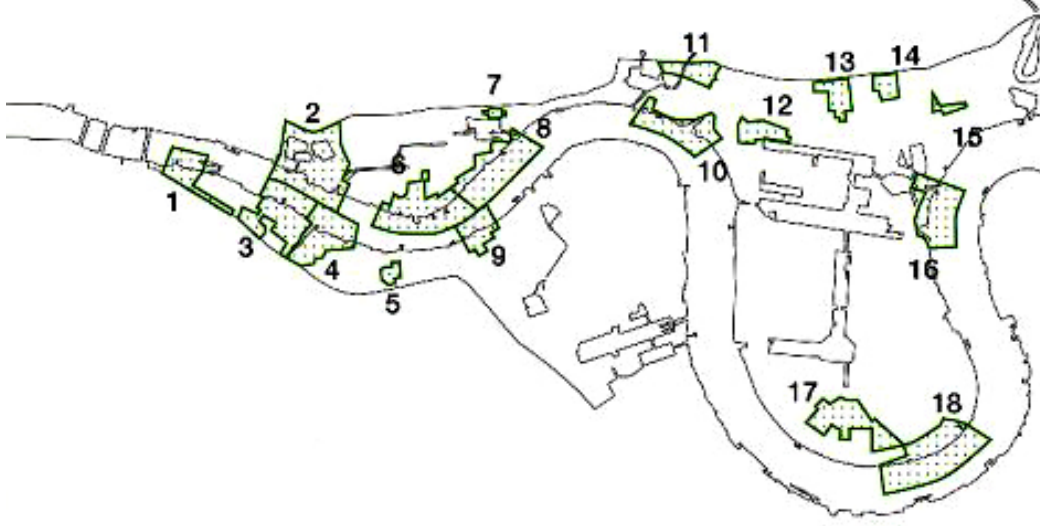

A-Limehouse Bölgesi (1982); B-Gelecekte Wapping (1982); C-Isle of Dogs Tasarım Kılavuzu (1982); D-Hay's Rıhtımı (London Bridge Kenti) (1983); E-Southwark Bölgesi (1983); F-Greenland Dock (1984); G-Royal Docks (1985); H-Leamouth Bölgesi (1985); I-Island Yard Bölgesi (1987); J-Brunswick Rıhtımı (1987); K-Thames Rıhtımı / Limno ve East India Dock Havzası (1988); L- Royal Docks (1992); M-Limehouse (1994); N-Leamouth (1994); O-Isle of Dogs (1994)

Şekil 3-5 Docklands genel gelişim bölgeleri
www.lddc-history.org.uk

Miras ve Koruma

Daha önce mimari ve kültürel değerlerin göz önüne alınmadığı gelişim planlamalarının aksine LDDC 1982'de Çevre Kurulu'nu davet ederek, oluşturulan 8 koruma bölgesinde 116 eski yapıyı korunacak tescilli yapılar listesine almıştır. Bölgenin tarihi karakterinin ve kamusal belleğin kaybolmaması için planlamada bu bölgelere müdahalede bulunulmamıştır.

1-Tooley Cad.; 2-Tower; 3-Tower Köprüsü; 4-St. Saviours Dock; 5-Wilson Koruluğu; 6-Wapping Pierhead; 7-St. Paul Kilisesi; 8-Wapping Duvarı; 9-St. Mary's; 10-Narrow Caddesi; 11-St. Anne Kilisesi; 12-West India Dock; 13-St. Matthias; 14-All Saints; 15-Naval Row; 16-Coldharbour; 17-Chapel Evi; 18-Island Bahçeleri

Şekil 3-6 Docklands Koruma alanları

www.lddc-history.org.uk

Nehir ve Doklar

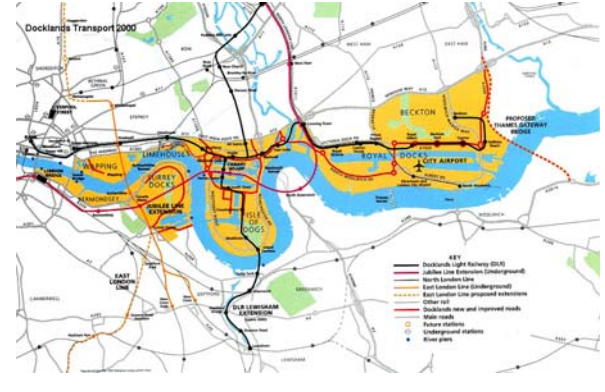
Daha önce hazırlanan yeniden geliştime planlarında göz ardı edilen ve engel olarak görünen dokların özellikli mekanları boşluk ve havuzlarının daha fazla toprak elde etme amaçlı olarak doldurulması öngörülen alanlarda yapılacak bu çalışmalar LDDC tarafından durdurularak bölgenin karakteri için bir simge olan dok alanlarının ve nehrin gelişim alanıyla beraber değerlendirilmesi öngörülmüştür. Suyun gelişim alanı üzerindeki potansiyelinin değerlendirilmesi planlanmıştır.

Ulaşım Ağı

Bölge içinde hizmet verecek hafif raylı bir toplu taşıma sistemi inşa edilmiş; karayolu düzenlemesinde ana yolların otoban sistemiyle entegrasyonu amaçlanmış, kısa mesafeli uçuşlar için bir hava alanı yapılmış ve Thames nehrinin bir yol gibi doğu-batı doğrultusunda kullanılması planlanmıştır.

Şekil 3-7 Docklands bölgesi 1980 ulaşım planı
www.lddc-history.org.uk

Şekil 3-8 Docklands bölgesi 2000 ulaşım planı
www.lddc-history.org.uk

Yatırım Bölgesi

Temel ilke, özel sektörü bölgeye çekerek yatırım yapılmasını sağlamaktır.

Bölgesel gelişimin sağlanması için korunması planlanan tescilli binalar dışındaki alanlarda kullanımı düşünülmemeyen binaların yıkılarak arazinin yatırım yapılabilecek altyapısı hazır potansiyel bir durum kazandırılması ve gerekli yapılar için altyapı ve ulaşım hizmetlerinin sağlanması, yatırımcı için hazır bölgeler oluşturulmasını sağlamıştır.

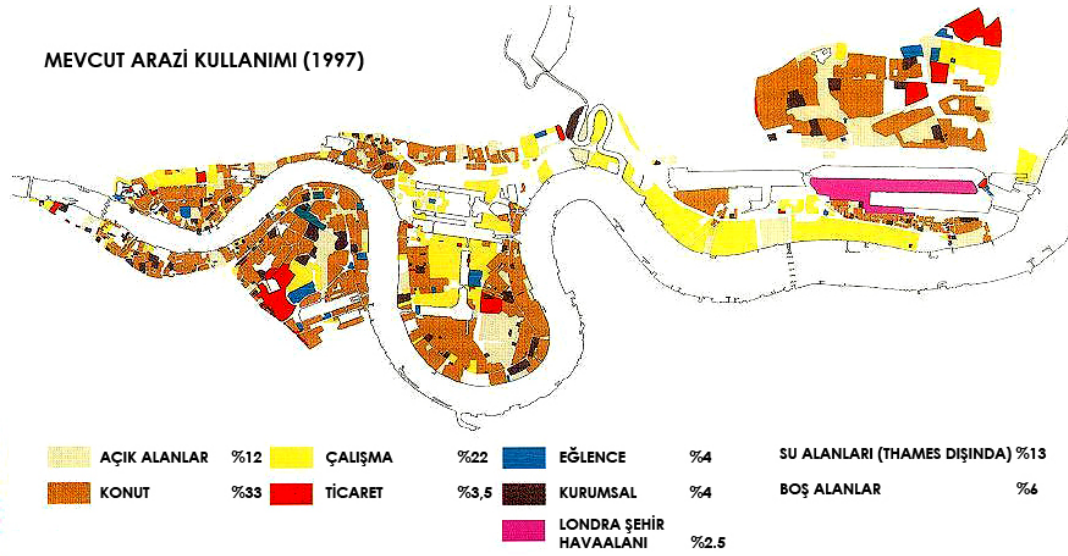
Özel sektöre devredilecek altyapısı tamamlanmış arazilere ait birer ön çalışma olarak üretim ve işletme politikalarına uygun yatırım planlarının yapılması sağlanmıştır. Yatırımcılara sermaye sahiplerine ve kullanıcılara pazarlama yapılırken ekonomik bilgilendirme ve danışmanlık hizmetlerin verilmesi sağlanmıştır.

Endüstri ve İş Olanakları

Ayakta kalmayı başarmış az sayıda hafif sanayi alanlarının bölgeden çıkarılmayarak yine bölgede altyapısı uygun sitelerde varlıklarını sürdürmesi ve bölge halkı için iş olanaklarının ve ekonomik kaynağın devam ettirilmesi sağlanmıştır.

Konut Alanları

16 yıllık süreç içinde 21 600 yeni konut yapılmış, eskiden %96'yı bulan sosyal konutların oranı azaltılarak yeni konutların satışa sunulması gelir elde edilmesi sağlanmıştır.

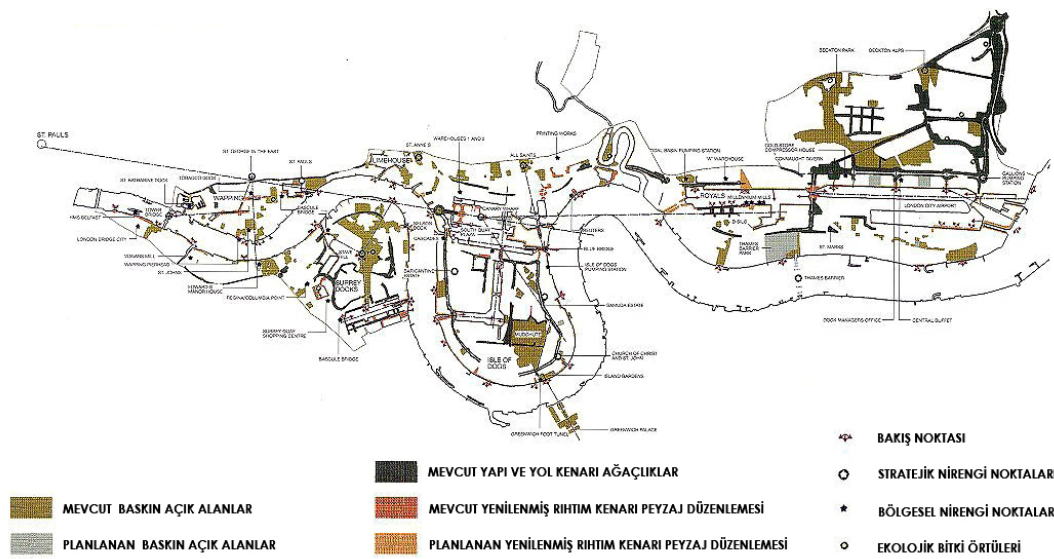

Şekil 3-9 Docklands 1997 Arazi kullanımları
www.lddc-history.org.uk

Yaşanabilir Çevre Oluşumu

Toplumsal gelişimin sağlanabilmesi için yeni okullar, yüksek okul yapılmış, üniversite kampüsü yapımına başlanmıştır. Konut ve okul alanlarının gerektireceği ticari alanlar, sağlık merkezleri, rekreasyon alanları ve kültürel eylemler için mekanlar oluşturulmuştur. Gelişim alanının %12'lik alanı 24 km'lik su kenarı kullanımını içeren kamusal açık alanlardır.

Projede yer alan doğa parkların yapılması ve doğal hayatın korunması amaçlanmış, çevre kirliliğini önlemek üzere özel birimler oluşturulmuştur. Bölgeye 150 000 yeni ağaç dikilmiştir.

Şekil 3-10 Docklands 1996 Toprak kullanım stratejileri
www.lddc-history.org.uk

Şekil 3-11 Surrey Docks – 1980'ler

Şekil 3-12 Surrey Quays Alışveriş Merkezi 1996

Şekil 3-13 S Acorn Walk, Surrey Docks,

Şekil 3-14 Surrey Docks, düzenlemeden sonra

Şekil 3-15 West India Docks, batı görünüşü, 1982

Şekil 3-16 Canary Wharf ve the Isle of Dogs, 1997

Şekil 3-17 Limehouse Havzası, 1983

Şekil 3-18 Limehouse Havzası, 1998

Şekil 3-19 Shadwell Havzası 1985

Şekil 3-20 Shadwell Havzası 1998

Şekil 3-21 Western Dock, Wapping 1981
www.lddc-history.org.uk

Şekil 3-22 Western Dock, Wapping 1998

Şekil 3-23 London Bridge City

Şekil 3-24 Shadwell Havzası, Wapping

Şekil 3-25 St. Katherine's Dock,

Şekil 3-26 Hay's Galleria

Şekil 3-27 Wapping Housing

Şekil 3-28 Shad Thames
Basetemur, 2001, XXI, 7:147-161

Şekil 3-29 Royal Docks, doğuya doğru bakış

Şekil 3-30 Prospect of Whitby

Şekil 3-31 Pont de la Tour
Basetemur, 2001, XXI, 7:147-161

Şekil 3-32 Canary Wharf

Şekil 3-33 Canary Wharf

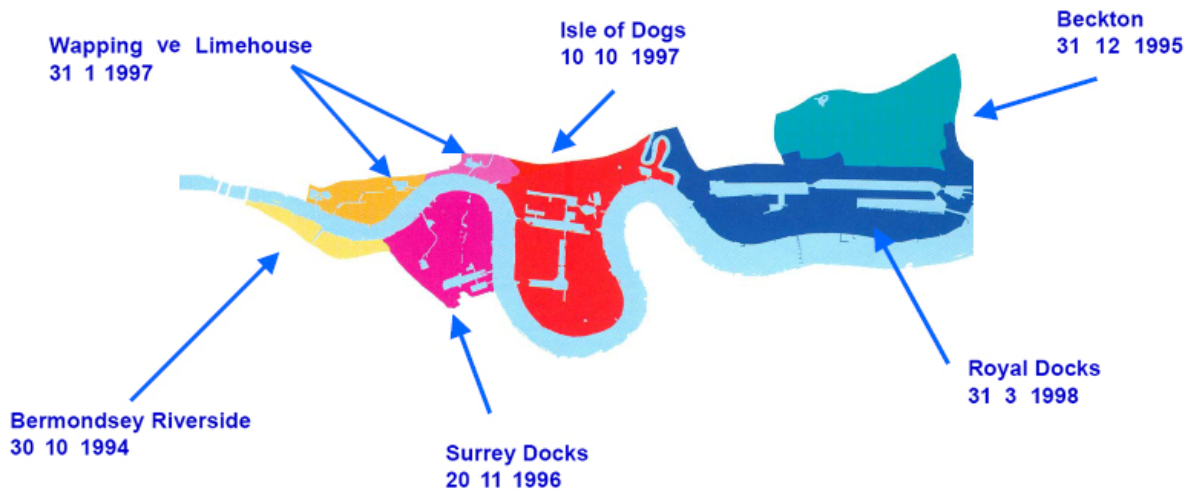
Ölçeğinden dolayı bölgeyi bir bütün olarak algılama şansı yok gibidir. Çeşitli bölgelerde farklı kentsel tasarım yöntemleri ve farklı fonksiyonlar uygulanan projede kamusal ve özel yatırımlar bir arada değerlendirilerek yüksek standartlarda yaşamsal bir çevre oluşturulması sağlanmıştır.

(A Strategy for Regeneration, Maps and Tables”, LDDC Monographs,
<http://www.lddc-history.org.uk/planning/planmon2.html>.)

(Sheppard, H., 1997, “A Strategy for Regeneration”, LDDC Monographs <http://www.lddc-history.org.uk/planning/index.html>.)

LDDC, 1997, “A Strategy for Regeneration, Maps and Tables”, LDDC Monographs,
<http://www.lddc-history.org.uk/planning/planmon2.html>.)

(Innes, S., “An Overview Presentation”, LDDC Monographs, 2004,
<http://www.lddc-history.org.uk/other/lddcpresentshort.pdf>)

Şekil 3-34 Docklands projesinin tamamlanma tarihleri
www.lddc-history.org.uk

3.1.2 Ruhr Havzası Emscher Parkı Projesi, Almanya

Almanya’da Ren Nehri kollarından biri olan Ruhr’un iki yakası ; 116 km x 67 km’lik bir alana yayılan bir havzadır. 1850’lerden itibaren Avrupa kıtasındaki modern sanayi gelişiminin merkezi haline gelmiştir. Bölgeyi kaplayan doğal su yolları örüntüsü, zengin kömür ve maden yatakları, bölge içerisindeki dağınık yerleşimin sağladığı yaygın işgücü kapasitesine sahip olması, mülkiyet konusunda da liberal hukuka yatkın olması, Ruhr Havzası’nın sanayi yatırımcıları için son derece çekici bir hale getirmiştir. 20. yüzyıl başında ağır sanayi yatırımlarının artması ile nüfusu 375.000’den 2.500.000’a çıkan bölgenin demiryolu o yıllarda Avrupa’nın en yoğun ulaşım şebekesidir. Nehir ve bağlantı kanallarında da önemli bir ulaşım ağı kurulmuştur.

7500 km²’lik alana yayılan üretim ve konut alanları, başka kentsel alan içermeyen, kır yerleşimi ya da kent oluşturmeyen arada bir örüntü haline gelmiştir.

Şekil 3-35 Ruhr Havzası

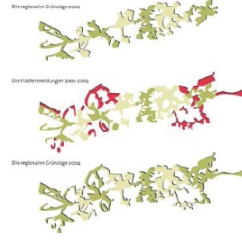
Şekil 3-36 Emscher Bölgesi

1950’lerde altyapısı genişletilen bölge, 1960’larda üretim ve istihdamın tepe noktasına ulaşmasıyla Avrupa’nın en büyük sanayi alanı haline gelmiştir.

1970’lerde dünyada meydana gelen krizlerle kapitalist sistemin yeniden yapılanma sürecine girmesi sonucu değişen sanayi anlayışı, Ruhr Havzası’ndaki fabrikaların işlevini yitirmesine, kabuk değiştirmesine veya başka coğrafyalara gitmesine sebep olmuştur.

Şekil 3-37 Ruhr Havzası
www.elp2010.de

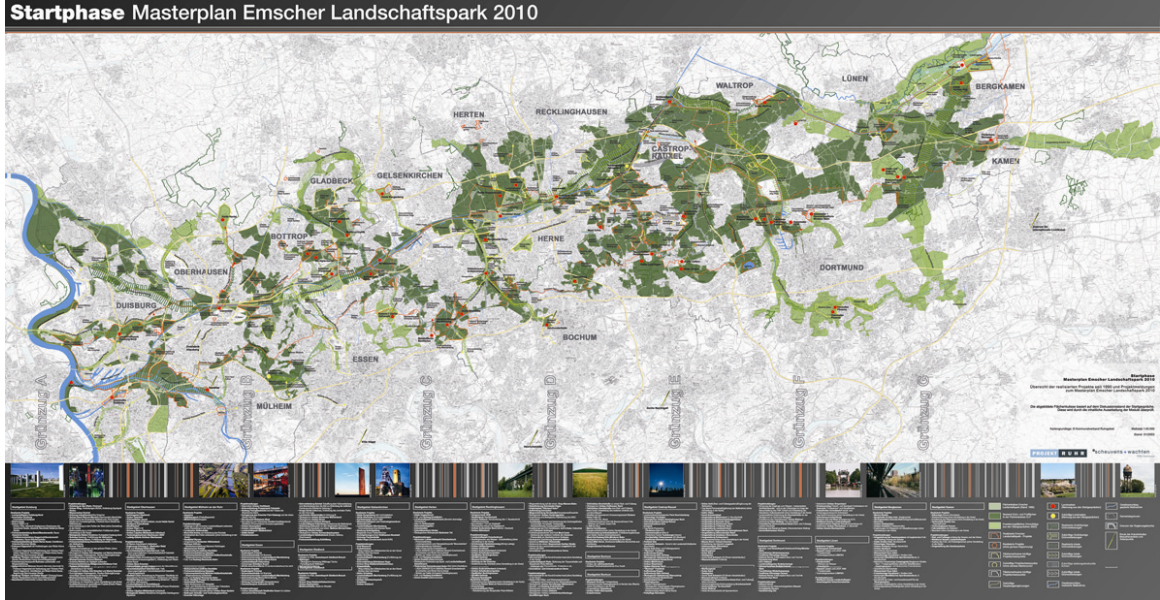

Şekil 3-38 Ruhr Havzası
www.elp2010.de

Şekil 3-39 Ruhr Havzası
www.elp2010.de

IBA (Internationale Bauausstellung: Uluslararası Yapı Sergisi) Kuzey Ruhr Bölgesi'nin kentsel ve ekolojik yenilenmesini sağlamak amacıyla 1989-1999 yıllarında Emscher Parkı Projesi'ni üretmiştir. Emscher Bölgesi, Ruhr Havzası'nın kuzeyinde yer alan, Ren'in kollarından Emscher nehri boyunca uzanan 80 km. Boyunda ve 18 km. eninde bir koridor gibi, sanayileşmenin ve yerleşimin en yoğun olduğu bölge olmuştur.

Şekil 3-40 Ruhr Havzası, Emscher Park

Proje, birbirinden kopuk izole olmuş açık alanları yeşil bir omurgayla birleştirip varolan bitki örtüsünü zenginleştirerek kırsal alanın estetik ve ekolojik niteliklerini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bununla tüm orta Avrupa'nın ekolojisini etkileyecek bir atılım hedeflenmiştir. Emscher nehri boyunca bölgeyi batıdan doğuya doğru kateden omurga, içindeki eski endüstri tesisleriyle, doğal eşikleriyle, florasıyla ve su yollarıyla bölgenin kesintisiz yerleşme örüntüsünün içinde bir gezinti ve doğal deneyim alanı oluşturmayı planlamaktadır. (Bilgin, Korkmaz, 2000, XXI, 4:54-159)

Şekil 3-41 Ruhr Havzası

www.elp2010.de

Şekil 3-42 Ruhr Havzası

www.elp2010.de

Şekil 3-43 Ruhr Havzası

www.elp2010.de

Şekil 3-44 Ruhr Havzası

www.elp2010.de

2010 yılında tamamlanması planlanan projede Emscher nehrinin temizlenmesi, parkın stratejik planlaması açısından son derece önemli bir aşamadır. Parkta oluşturulacak çalışma, konut, yatırım, rekreasyon, spor, sanat ve kültür alanlarının kentsel peyzajın gelişimi içerisinde yer alması planlanmaktadır.

457 km²'lik alanda 426 adet proje farklı uygulama aşamalarında. Hazırlanan master planın 15 yıllık süreçte uygulanması öngörülmektedir. Parkın oluşturulmasının bir sonraki kuşakla devam edeceği düşünülmektedir. Yeni ihtiyaçlara, konulara, yeni kullanıcı ve kullanıcı tiplerine cevap verecek esnek bir planlama modeli oluşturulmuştur. "Park Anlaşması", Northrhine-Westfalia eyaletindeki tüm enstitü, topluluk, kuruluşların Emscher Parkı'nın geliştirilmesi için beraber çalışabilmelerini formüle etmektedir.

Emscher Parkının rekreasyon, çalışma, konut, üretim, spor ve bunlara bağlı yeniliklerin birbirine bağlandığı açık strüktürlü bir kentsel mekan olması planlanmıştır. (Anon., 2006, Masterplan Emscher Landscape Park 2010, www.elp2010.de)

Bölgede bulunan ve artık kullanılmayan endüstri kompleksleri, bu yeşil omurganın dışında bağımsız olarak projelendirilerek "endüstri kültürü ve anıtları" başlığı altında sergilenmektedir. Endüstri tarihinin Köln Katedrali olarak adlandırılan, 1930'larda Fritz Schupp ve Martin Krammer tarafından tasarlanmış Essen'deki Zollverein Maden Ocağı, bu anıtların örneklerinden biridir. Tesisin diğerlerinden farkı, kuyuların, bacaların, kazanların, dökümhanelerin ve büroların birbirine eklenerek mimari bir unsur oluşturmalarıdır.

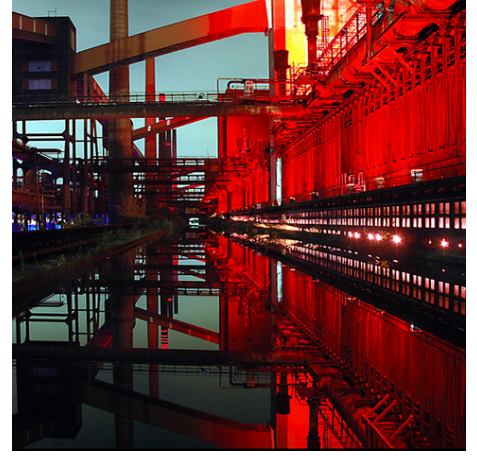
Şekil 3-45 Zollverein Maden Ocağı, gece görüntüsü
www.zollverein.de

Şekil 3-46 Zollverein Maden Ocağı
www.erih.net

Şekil 3-47 Zollverein Maden Ocağı
www.zollverein.de

Şekil 3-48 Zollverein Maden Ocağı
www.erih.net

Şekil 3-49 Zollverein Maden Ocağı
XXI, 4:154-159

Şekil 3-50 Zollverein Maden Ocağı
www.erih.net

UNESCO'nun Dünya Kültür Anıtları listesine girmiş olan bu kompleks, endüstri anıtı olarak sergilenmekle beraber çağdaş tasarım alanlarının da sergilendiği bir sergi alanı olarak kullanılmaktadır, kazan dairesi bölümü Norman Foster tarafından içindeki tüm ekipmanlar korunarak bir tasarım merkezine dönüştürülmüştür.

Şekil 3-51 Zollverein Maden Ocağı, sergi mekanından görüşler
XXI, 4:154-159

Kuzey Duisburg Parkı projesi, 200 hektarlık alana yayılan demir çelik fabrika ve maden alanlarının yer aldığı bölgede, faaliyetlerin son bulmasıyla atıl kalan arazi ve tesislerin değerlendirilmesiyle bir peyzaj ve endüstri parkı haline getirilmiştir. Eski ergitme ocakları yeşil alanlarla kaplanmış kültür merkezine dönüşmüştür. Tiyatro ve müzik etkinliklerinin düzenlendiği alandaki endüstri arkeolojisi nesnelere, özel olarak tasarlanmış aydınlatma sistemiyle farklı algı deneyimleri sağlamaktadır. (Arguner, 2000, Domus m, 08:72)

Şekil 3-52 Duisburg Parkı
www.fotodesignliedtke.de

Şekil 3-53 Duisburg Parkı
www.fotodesignliedtke.de

Şekil 3-54 Duisburg Parkı
www.erih.net

Şekil 3-55 Duisburg Parkı
www.erih.net

Asıl hedefi doğal enerji kaynaklarını etkin bir biçimde kullanmak olan projelerden biri olan Mont-Cenis Akademisi Projesi, Mont-Cenis Maden ocağının boşalttığı arazi üzerinde eğitim, yönetim ve konaklama ünitelerini barındıran bir projedir.

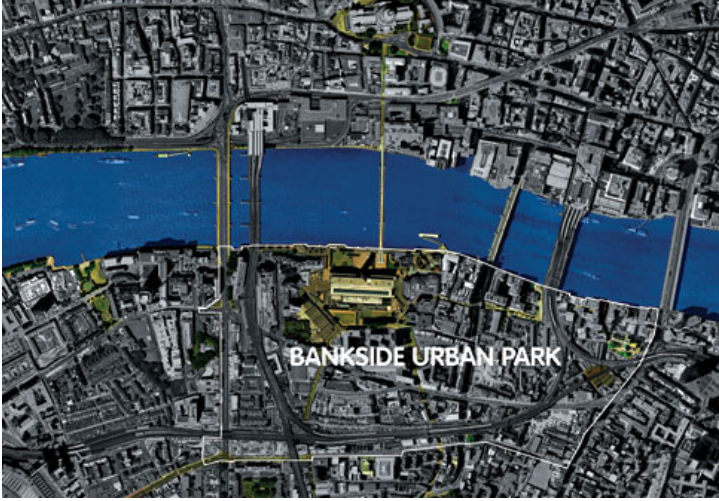
Şekil 3-56 Mont-Cenis Akademisi

Emscher Parkı Projesi, nüfusuna rağmen bölgeyi büyük bir metropole çevirmek yerine içinde barındırdığı potansiyelleri ortaya çıkarmaya ve bunları bölgeye has çekici yaşam alanlarına dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bunun için de yerel girişimlerin süreç içindeki etkinliği ile doğanın kullanımı ve enerji tüketiminde ekolojik hedefler fikri öngörülmüştür. Böylelikle eski bir sanayi bölgesi olan Emscher Parkı, ne kır ne de kent sayılabilecek bir ara konumda tutularak çekici kılınmaya çalışılmıştır. (Bilgin, Korkmaz, 2000, “IBA-Geç Kapitalizmin Kamusal Patronaj Modeli”, XXI, 4:154-159)

3.2 Tek Bina Ölçeğinde Dönüşümler

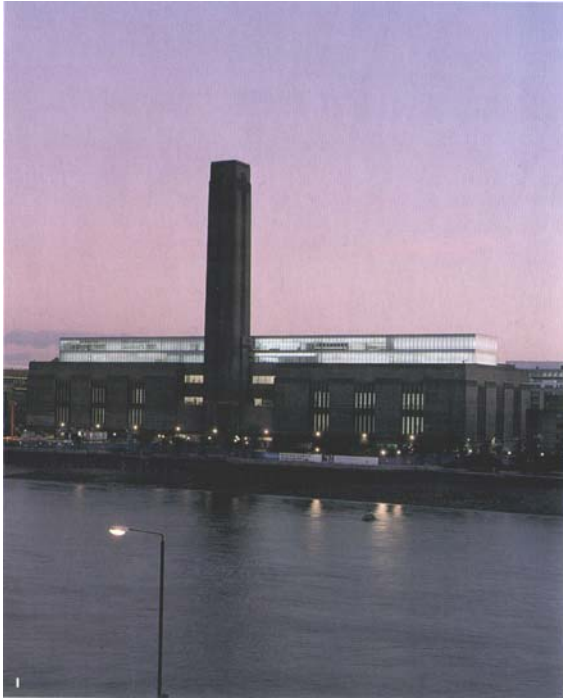
3.2.1 Bankside Enerji Santrali – Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi

Şekil 3-57 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi
www.tate.org.uk

Şekil 3-58 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi
Domus, no:8, s.98-103

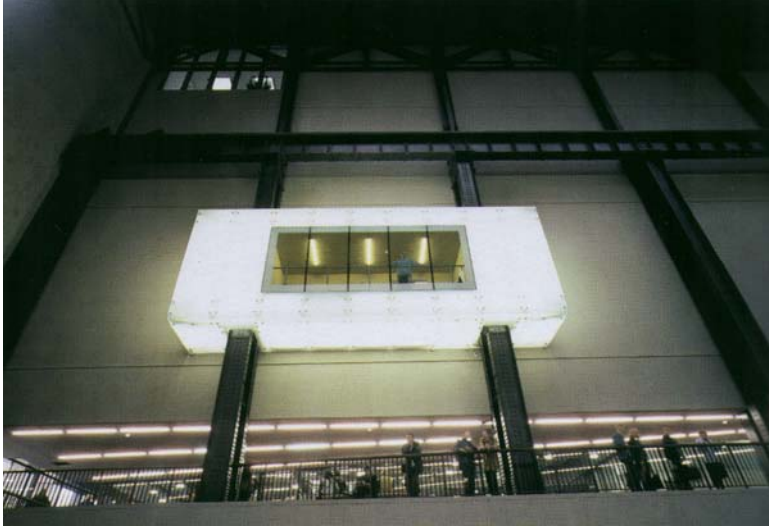

Şekil 3-59 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi
Architectural Review, 2000, 1238:48-51

Şekil 3-60 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi
Architectural Review, 2000, 1238:48-51

1947'de Glos Gilbert Scott tarafından tasarlanan ve 1965'te tamamlanan Londra Bankside enerji santrali, 1981'e kadar kullanılmıştır. 1994'te açılan uluslar arası mimari yarışma sonucu İsviçreli mimarlar Jacques Herzog ve Pierre de Meuron tarafından enerji santralinden çağdaş sanat müzesine dönüştürülmesi projesi hazırlanmıştır.

Şekil 3-61 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi
Domus M, 2000, 8:98-103

Şekil 3-62 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi
Domus M, 2000, 8:98-103

Dönüşüm projesindeki prensip, gerekli mekansal boşlukları sağlayabilmek için yapı teçhizatlarını temizlemek ve binayı ortaya çıkararak sahip olduğu endüstriyel belleği kaybetmeden net mekanlar sağlayabilmektir. (Dietmar Steiner, Londra'da bir İsviçreli, Domus m, no:8, 2000, s.98-103; Architectural Review, South Bank Show, no:4 , 2001)

Şekil 3-63 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi

Şekil 3-64 Tate Modern Çağdaş Sanat Müzesi

Şekil 3-65 Tate Modern Ek Binası Projesi (TM 2)
www.tate.org.uk

Tate Modern, 4.1 milyon kişilik ziyaretçi sayısı ile 2005 yılında dünyada en çok ziyaret edilen sanat müzesi olmuştur. Açıldığı günden beri müzeyi ziyaret edenlerin sayısı 25 milyonu

geçmiştir. Yoğun ziyaretçi trafiğine yetmemeye başlayan müzeye ek olarak yapılması planlanan Tate Modern Ek Binası Projesi (TM 2) yine Jacques Herzog ve Pierre de Meuron tarafından hazırlanmıştır. Yeni müzenin 2012’de bitirilmesi planlanmaktadır.

3.2.2 Le Fresnoy – Ulusal Çağdaş Sanatlar Stüdyosu

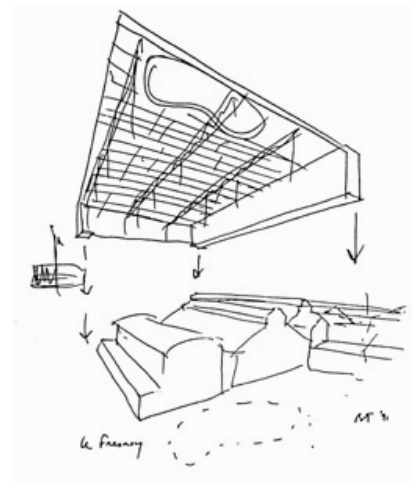

Şekil 3-66 Le Fresnoy – Ulusal Çağdaş Sanatlar Stüdyosu
Domus m, 2000, 8:110-114

Yapılması istenen merkezin çoklu ve kapsamlı programı, bir okul, bir film stüdyosu, bir medyatek, gösteri ve sergi salonları, iki sinema, ses elektronik görüntü, film ve video araştırması ve prodüksiyonu için laboratuvarlar, idari bürolar, yerleşim alanı ve bir restorantardan oluşmaktadır.

Şekil 3-67 Le Fresnoy
www.tschumi.com

Şekil 3-68 Le Fresnoy
www.tschumi.com

Var olan yapıların durumu; büyük binaların özellikle duvarların, ahşap işleri ve çatıların, sağlamlığı ve su geçirmezlikleri hakkındaki olumsuzluklar; binaların tamamen elden geçirilmesi ve yenilenmesiyle bir kutu içine alınması arasındaki maliyet analizi sonucu, kapalı bir kent alanı haline getirilerek farklı bir koruma ve dönüşüm anlayışına ulaşılmıştır. (Tschumi Mimarlık Bürosu, 2000, “Arada Olmanın Stratejisi”, Domus M, 8:110-114)

Şekil 3-69 Le Fresnoy
Domus m, 2000, 8:110-114

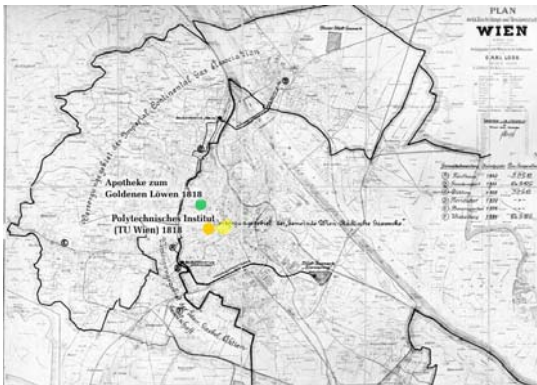

Şekil 3-70 Le Fresnoy
www.tschumi.com

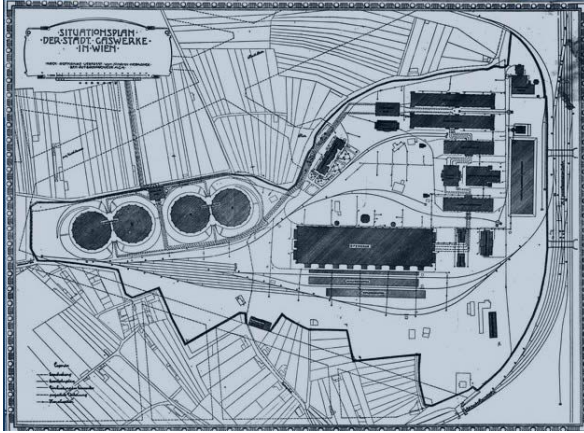
3.2.3 Viyana Gazhaneleri Dönüşüm Projeleri

19. yüzyıl sonlarından itibaren Viyana'nın gaz ihtiyacını karşılayan ve bölgenin simgesi olan Gazhane yapılarının kullanımı 1970'lerde son bulmuştur. Kentin bu yöne doğru gelişerek bölgede yeni yerleşim alanlarının oluşması, Gazhane bölgesine ulaşımın uzatılan metro hattıyla sağlanması; gazhane yapılarının yeni işlevlerle bir merkez ve konut bloğu haline getirilmesini sağlamıştır.

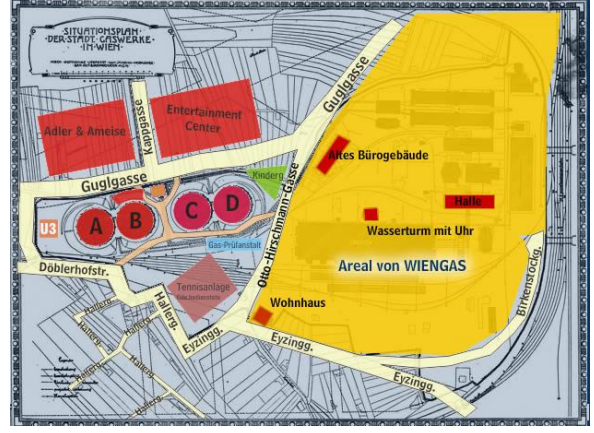
Her gazhane yapısının dönüşümü için farklı mimari gruplar çalışmışsa da, yapıların birbiriyle bağlantısı ve genel ulaşım organizasyonu beraber düşünülmüştür. Yapıların dış kabukları korunurken içlerindeki fonksiyon ve planlamalar farklılık göstermiştir. (Anon., 2000, Viyana Gazhaneleri, Domus m, 8:134-139; <http://www.wiener-gasometer.at/>)

Şekil 3-71 Gazhane bölgesi planı 1818
www.wiener-gasometer.at

Şekil 3-72 Gazhaneler
www.wiener-gasometer.at

Şekil 3-73 Gazhane Bölgesi, dönüşüm öncesi

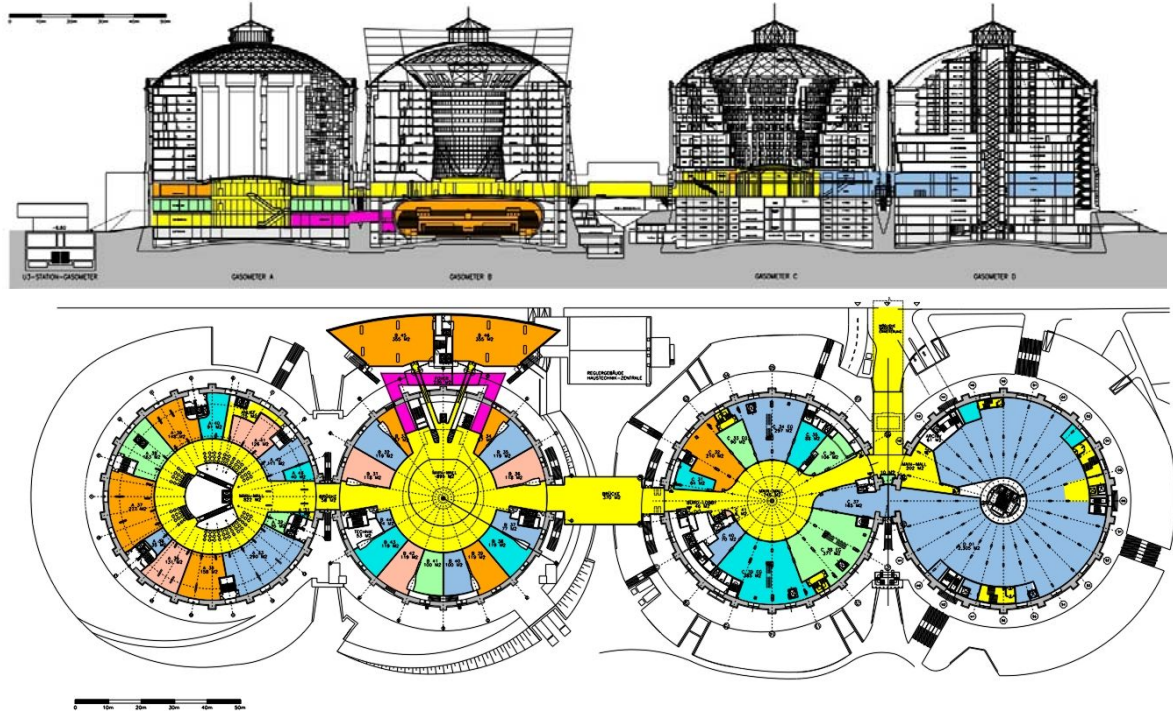

Şekil 3-74 Gazhane Bölgesi gelişim planı

Şekil 3-75 Dönüşümden önce gazhane bölgesi

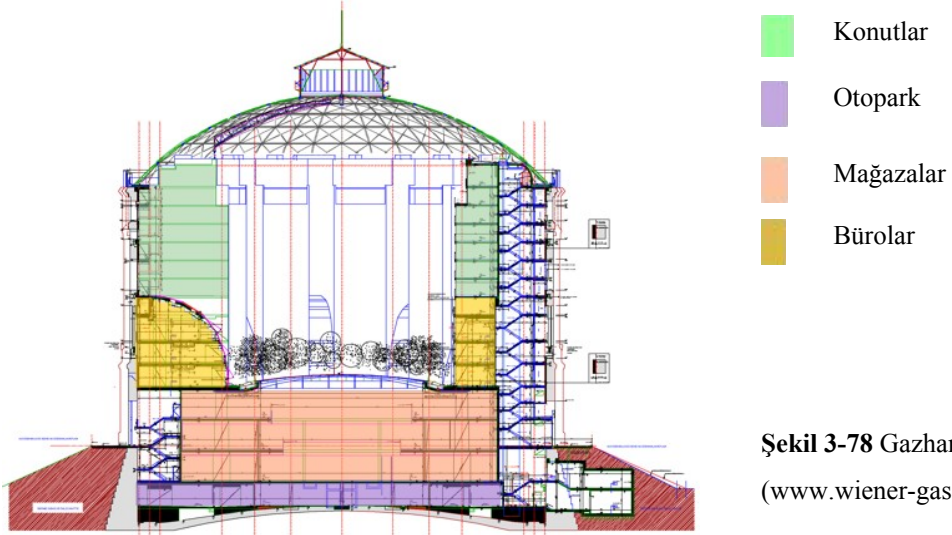
Şekil 3-76 Kent merkezi haline gelen gazhane bölgesi

Şekil 3-77 Viyana Gazhaneleri plan ve kesitleri
(www.wiener-gasometer.at)

Gazhane A

Projede, yapı kabuğu içinde konut alanları, mağaza, otopark ve ofis alanları bulunmaktadır. Tüm gazhane yapılarının dönüşümündeki prensip; dış kabuğun korunarak içteki boşluğun kullanılmasıdır.

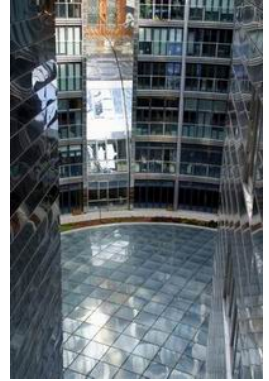
Şekil 3-78 Gazhane A; Kesit
(www.wiener-gasometer.at)

Şekil 3-79 Gazhane A
(www.wiener-gasometer.at)

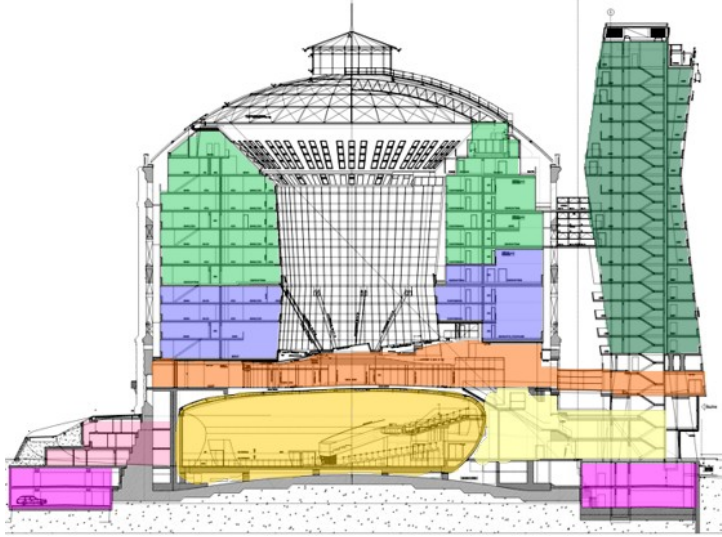
Şekil 3-80 Gazhane A

Şekil 3-81 Gazhane A

Gazhane B

Coop Himmelblau tarafından hazırlanan projede, yapı kabuğu içinde konut alanları, öğrenci evleri, mağaza, otopark ve gösteri salonu bulunmaktadır. Ek bir konut yapı bloğu eklenmiştir.

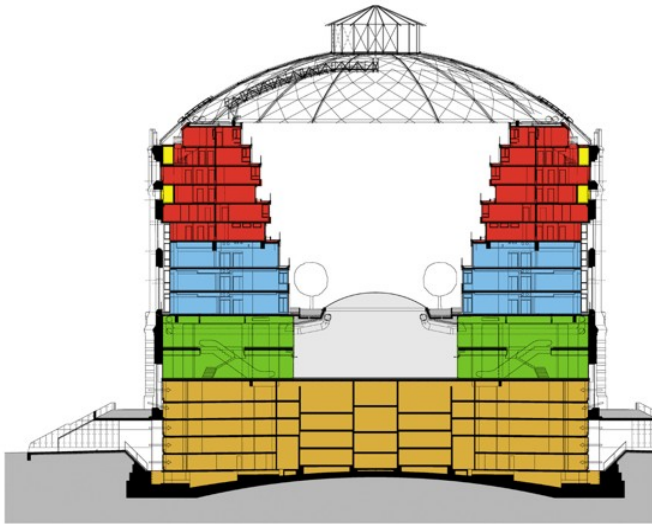
■ Ana yapı konut alanı	■ Ek yapı konut alanı
■ Öğrenci evleri	■ Mağazalar
■ Otopark	■ Sahne
■ Bank Austria Salonu	■ Giriş Holu, Bar, Fuaye

Şekil 3-82 Gazhane B

Şekil 3-83 Gazhane B; Kesit (solda)
(www.wiener-gasometer.at)

Gazhane C

■ Konut alanı	■ Büro Alanı
■ Mağazalar	■ Otopark

Şekil 3-84 Gazhane C

Şekil 3-85 Gazhane C; Kesit (solda)

Manfred Wehdorn tarafından hazırlanan projede, yapı kabuğu içinde konut, büro ve mağaza ve otopark alanları bulunmaktadır

Şekil 3-86 Gazhane C, Çatı detayı
(www.wiener-gasometer.at)

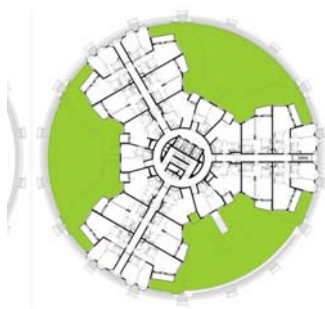
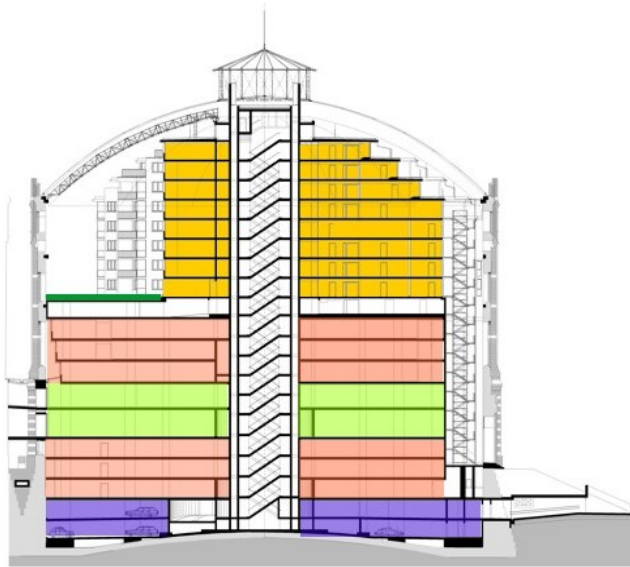
Şekil 3-87 Gazhane C, İç Bahçe

Şekil 3-88 Gazhane C, Alışveriş Merkezi holü

Gazhane D

Wilhelm Holzbauer tarafından hazırlanan projede, yapı kabuğu içinde konut, büro ve mağaza ve otopark alanları bulunmaktadır

- Konut Alanı
- Ofis Alanı
- Otopark
- Mağazalar
- Bahçe

Şekil 3-90 Gazhane D
(www.wiener-gasometer.at)

Şekil 3-89 Gazhane D

Şekil 3-91 Gazhane D, iç bahçe

3.3 Türkiye’de Endüstri Arkeolojisi Örnekleri

3.3.1 Darphane-İ Amire Binası

Şekil 3-92 Darphane-i Amire hava Fotoğrafi
<http://earth.google.com>

Darphane-I Amire, Osmanlı Devleti’nin İstanbul’u fethiyle tophane ve tersane tesislerinden önce kurduğu ilk sanayi tesisi ve organizasyonudur. Beş yüz yıl işlevini sürdüren bu kurum hakkındaki tarihi araştırmalar hala sürmektedir.

Osmanlı Devleti zamanında, 17. yüzyıl ortalarına kadar İstanbul dışında da darphaneler kurulmuş ve para basılmış, bu tarihlerden sonra kapanmaya başlamışlardır. 18. yüzyıl ortalarından itibaren sadece Mısır (Kahire) Darphanesi ve Darphane-i Amire kalmıştır.

Şekil 3-93 Darphane-i Amire temizlik sonrası
www.istanbulmuzesi.org

Şekil 3-94 Darphane-i Amire temizlik sonrası ; www.istanbulmuzesi.org

16. yüzyılda İstanbul’da bulunan iki darphaneden biri Beyazıt’ta bugünkü Simkeşhane’nin olduğu yerde bulunan darphanedir ve burada bakır para basımı yapılmıştır. Diğer darphane

Topkapı Sarayı'nın avlusunda bulunan Darphane-i Amire'dir ve burada gümüş ve altın basımı yapılmıştır. 1686 tarihinde para reformuyla ilk mekanizasyon çalışmaları Darphane-i Amire'de başlamıştır. 18. yüzyıldan sonra tek darphane olarak kalan komplekste 1842 yılında başlatılan yenileme çalışmalarıyla buhar gücüyle çalışan makinaların kullanılmasına başlanmış ve bu sanayi ve teknoloji tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. (www.istanbulmuzesi.org)

Şekil 3-95 Darphane-i Amire Tadilat öncesi

Şekil 3-96 Darphane-i Amire Tadilat öncesi

Şekil 3-97 Darphane-i Amire Tadilat sonrası
www.istanbulmuzesi.org

Şekil 3-98 Darphane-i Amire Tadilat sonrası
www.istanbulmuzesi.org

Tarih Vakfı tarafından 1995-96 yıllarında yapılan koruma ve restorasyon çalışmaları sırasında çökmüş çatılar ve yıkılmış duvarlar geçici örtülerle koruma altına alınmış, bina üzerinde büyüyen ağaçlar kaldırılmış ve mezbelelik haline gelen mekanlardaki yabancı her şey boşaltılarak titiz bir koruma programı uygulanmıştır. Yaklaşık üçte biri ziyaretçilere açılan komplekste sergi, konser, tiyatro, kongre, sempozyum v.b. kültürel etkinlikler gerçekleştirilmektedir. (www.tarikhvakfi.org.tr, 2006)

3.3.2 Tophane-İ Amire Binası

15. yüzyılda Galata surları dışına İstanbul Boğazı girişine kurulmuştur. Eski bir yapının yerine yeniden inşa edilmiş ahşap çatılı ve dikdörtgen olan bu bina 18.yüzyılda meydana gelen yangınlarda yanmış ve yerine bugünkü haliyle beş kubbeli taş bir bina yapılmıştır. I.Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinde dökümhanede cephesi hariç büyük değişiklikler

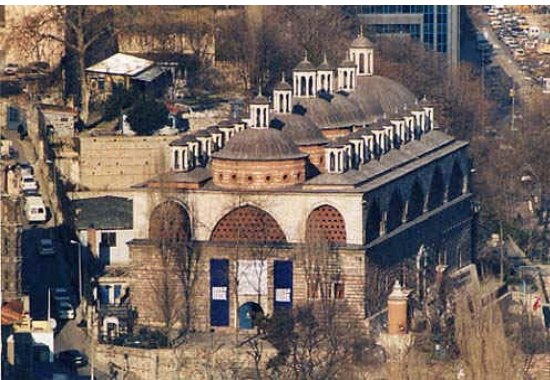
yapılmıştır. Bu tesise ek olarak yine bu dönemde sahile topçu ve top arabacıları kışlaları inşa ettirilmiştir. Yangınlarla tahrip olan bina tekrar tadilatlarla onarılmış, II. Mahmut döneminde bu onarımlar sırasında Nusretiye Camisi inşa ettirilmiştir.1863 yangınında büyük hasar gören kışla binaları yıkılıp yerine liman depoları yapılmıştır.1956 yılında da cadde genişletme çalışmaları sırasında tophane binalarının ve kışlanın geri kalanı yıkılmıştır. Sadece iki dökümhanesi günümüze ulaşmıştır. Bina, Haliç'in girişinde ve Topkapı Sarayının karşısında olması nedeniyle savunma ve kontrol açısından en uygun konumdadır. Denize olan bağlantısı hammadde ulaşımı ve ürün nakilleri için kolaylık sağlamaktadır. Top döküm binaları askeri müze olarak değerlendirilmek üzere , 1958-59 yıllarında ve 1973-84 yıllarında 2 kez tadilat geçirmiş fakat bu tadilatlar yarım bırakılmıştır.1992 yılında M.S.Ü. ye verilen yapı, restore edilerek M.S.Ü. Kültür ve Sanat merkezi olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 3-99 Tophane-i Amire ve 4 No'lu Antrepo binası hava fotoğrafı
<http://earth.google.com>

Şekil 3-100 Tophane-i Amire
www.universes-in-universe.de

Şekil 3-101 Tophane-i Amire
www.istanbulguide.net

Şekil 3-102 Tophane-i Amire iç mekan

3.3.3 Cibali Tütün Fabrikası – Kadir Has Üniversitesi

Mimar Alexandre Valluary tarafından tasarlanan neoklasik yapı olan Cibali Tütün Fabrikası binasının yapımına 1884 yılında başlanmış, mimar Hovsep Aznavur ve Eugene Bottazi'nin de katkılarıyla ve birkaç aşamada tamamlanabilmiştir.

Şekil 3-103 Cibali Tütün fabrikası
http://earth.google.com

Şekil 3-104 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

35.000 m² alana sahip kompleks, birbirine avlu ve geçitlerle bağlanan bloklardan oluşmaktadır. Zaman içinde artan mekan ihtiyacı sonucu , yeni binaların eklenmesi, avluların kapatılması, kat ve ara katlar yapılması, bölücü duvarların eklenmesi gibi yatay ve düşey düzlemde birçok müdahale yapılmasıyla yapı özgün kimliğini kaybetmiştir.

Üretimini sürdüren Maltepe Sigara Fabrikası' nın ileri teknoloji ile hizmete girmesi sonucunda 1995 yılında özgün işlevini yitiren bina, Maliye bakanlığınca 1997' de eğitim kurumu olarak değerlendirilmek üzere Kadir Has Üniversitesi'ne devredilmiştir. 2000 yılında restorasyon ve yeniden işlevlendirme projeleri tamamlanmış, 2002 yılında da yeni işlev hayata geçmiştir.

Şekil 3-105 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

Şekil 3-106 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

Projelendirme aşamasında endüstri arkeolojisi veri ve detayları önemle araştırılmış, bu bağlamda birbirine eklenmiş yapıların tasarım sürecindeki yerleri irdelenmiş, daha sonra ise gerek yazılı ve görsel belgeler, gerekse mevcut mimari veriler incelenerek fizik mekanlarının biçim, yapım tekniği ve malzeme özellikleri tanımlanmıştır.

Şekil 3-107 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

Şekil 3-108 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

Cibali Tütün Fabrikası'nda yapılar süreç içinde birbirine eklenerek zamanla bugünkü kompleks biçimini almıştır. Araştırma süreci sonunda tütün depolama, ayıklama, tasnif, işleme, sigara yapımı, paketlenme, mekanik, idari ofisler, yemekhane ve mutfak, kreş, sağlık, müştemilat gibi işlevleri barındıran yapı grubu ortaya çıkmıştır.

Üretim teçhizatlarının fabrikanın devri sırasında sökülmiş olması ise, endüstri arkeolojisi detaylarının sadece yapı bazında değerlendirilmesine ve bu kültürün yapı ölçeğinde yansıtılabilmesine neden olmuştur.

Şekil 3-109 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

Şekil 3-110 Cibali Tütün fabrikası
Alper, 2004, Arredamento Mimarlık, 171:82-86

Özgün biçim ve işlevini yitirmiş bu kompleksin, yaşatılması, gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yeni işlevinin üniversite olarak belirlenmesi ve korunması gerekli bir kültür varlığı olduğu bilinciyle yeniden işlevlendirilirken titiz çalışmaların yürütülmesi olumludur. İşlevin üniversite olması ise yeni ekler, yeni planlama gerektirmiş, mekanların mevcut halleriyle korunarak algılanmasını zorlaştırmıştır. (Alper, 2004, “Haliç’te Dönüşüm, Cibali Tütün Fabrikası’ndan Kadir Has Üniversitesi’ne”, Arredamento Mimarlık, 171:82-86.)

3.3.4 Hasköy Tersanesi Ve Lengerhane Binaları – Koç Sanayi Müzesi

Şekil 3-112 Haliç Bölgesi Endüstri Arkeolojisi Alanları
Köksal, 2004, Arredamento Mimarlık,171:104)

Şekil 3-111 Koç Müzesi Hava Fotoğrafı
<http://earth.google.com>

Şekil 3-113 Koç MüzesiDenizaltı
www.rmkmuseum.org.tr

Rahmi M. Koç Müzesi, Lengerhane Binasında kurulmuştur. 1991 yılında restore edilerek müzeye dönüştürülmüştür. Orijinal binaya camlı bir rampa ile geçilen yeraltı galerisi ilave edilmiş ve Aralık 1994'de açılmıştır. Müzenin ilk bölümünün süratle büyümesi ile 1996 yılında Haliç'in kıyısında, Lengerhane Binasının tam karşısında, bir harabe olarak duran Hasköy Tersanesi de müzeye dahil edilmiştir. 14 terk edilmiş bina ve tarihi kızak orijinaline

sadık kalınarak restore edilmiş, ve müzenin ikinci kısmı Temmuz 2001'de açılmıştır. Müze halihazırda 11.250 m²'lik kapalı alana sahiptir.

Lengerhane Binası

Kalyonlardaki büyük çapaları dökmekte kullanılan lengerhane binası, 12. yüzyıldan kalma bir Bizans yapısı temelleri üzerine 1700'lü yılların başlarında Sultan III. Ahmet tarafından yaptırılmıştır. Bina Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında restore edilmiş ve Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ise binaya Cibali Tütün Fabrikası sahip olmuştur.

Lengerhane binasının çatısı 1984 yılında çıkan bir yangında ciddi hasar görmüş ve bina 1991 yılında Rahmi M. Koç Müzesi ve Kültür Vakfı tarafından satın alındığı tarihe kadar terk edilmiştir.

Lengerhane kare planlı bir yapıdır. Kare planlı büyük kesme taştan dört ayağın taşıdığı, ortada büyük, yanlarda ise dört küçük kubbeli bir çatı örtüsüne sahiptir. Kübümsü yapının içine, ana yapıyla ilintisiz, üç katlı bir çelik konstrüksiyon yerleştirilerek Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

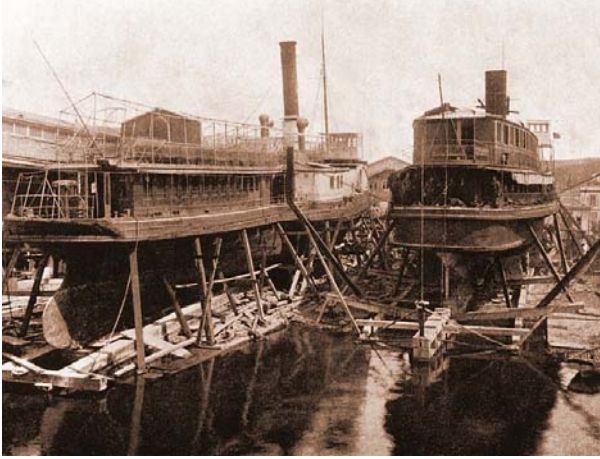
Şekil 3-114 Lengerhane

Şekil 3-115 Lengerhane

Hasköy Tersanesi

Bu tarihi tersane 1861 yılında Osmanlı Deniz Hatları Şirketi (Şirket-i Hayriye) tarafından kendi gemilerinin bakım ve onarımını yapmak üzere yapılmıştır. Tersane orijinal olarak 2 atölyeden oluşturulmuş, mekansal gereksinim arttıkça büyütülmüştür.

Şekil 3-116 Tersane
www.rmk-museum.org.tr

Şekil 3-117 Tersane
www.rmk-museum.org.tr

45 metre uzunluğundaki ve buhar gücüyle çalışan kızak 1884 yılında inşa edilmiş ve bu kızağa 1910 yılında elektrik gücüyle çalışan ikinci bir kızak ilave edilmiştir. Kamuoyunca çok sevilen, 1938 yılında hizmete giren ve yarım yüzyıldır hizmet veren Kacataş ve Sarıyer gibi ilk yapılan bazı feribotlar bu tersanede imal edilmiştir. Tersane, 1984 yılında Ulaştırma Bakanlığının kontrolüne geçmeden önce, değişik kamu kuruluşlarının kontrolü altında bulunmuştur. 1996 yılında Rahmi M. Koç Müzesi ve Kültür Vakfı tarafından satın alınarak sanayi müzesine dönüştürülmüştür. (www.rmk-museum.org.tr; www.beyoglu-bld.gov.tr)

Şekil 3-118 Tersane
www.rmk-museum.org.tr

Şekil 3-119 Tersane
www.rmk-museum.org.tr

3.3.5 Feshane

Şekil 3-121 Feshane
<http://earth.google.com>

Şekil 3-120 Feshane
 Tasarım, no:103 08/2000

Şekil 3-122 Feshane
 Tasarım, no:103 08/2000

Feshane, Osmanlı ordusunun fes ve aba ihtiyacını karşılamak üzere 1839 yılında kurulmuş ve gerçek anlamda ilk tekstil sanayi kuruluşu olmuştur. 1851 yılında Belçika'dan getirilerek monte edilen çelik kolonlarla ilk çelik konstrüksiyonlu yapılardan biri olmuştur. Buharlı dokuma tezgâhları da yurtdışından getirilen Feshane, 1866 yılında döneminin en gelişmiş dokuma fabrikası olarak yenilenmiştir.

Şekil 3-123 Feshane
www.feshane.com.tr

Şekil 3-124 Feshane
www.feshane.com.tr

Feshanede dokunan kumaşlar, 1855 Paris 3. Uluslararası Sergisi'nde, 1863 İstanbul Sergisi Sergi-i Umum-i Osmani ve 1893 Chicago Uluslararası Sergisi'nde sayısız altın madalya ile ödüllendirilmiştir. 1939 yılında o zamanki adıyla Feshane Mensucat A.Ş kapatılarak, Sümerbank Defterdar Fabrikası olarak isim ve kurumsal yapısı değişmiştir.

Şekil 3-125 Feshane
www.feshane.com.tr

Şekil 3-126 Feshane
www.feshane.com.tr

1986 yılında ise Haliç çevre düzenleme çalışmaları nedeniyle tahliye edilen fabrikanın 8000 m² büyüklüğündeki dokuma salonu aslına sadık kalınarak restore edilmiştir. Özellikle Ramazan aylarında panayıra dönen merkezde kültür-sanat aktiviteleri yapılmakta, büyük fuarlar ve özel etkinlikler düzenlenmektedir. (www.feshane.com.tr)

Şekil 3-127 Feshane
Tasarım, no:103 08/2000

Şekil 3-128 Feshane
Tasarım, no:103 08/2000

3.3.6 Silahtarağa Elektrik Santrali

uluslararası Macar şirketi Ganz Electric Company elli yıl işletim karşılığında İstanbul'da bir elektrik santrali kurmak için Banque Generale de Credit Hongrois ve Banque de Bruxelles desteğiyle Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi'ni 1911 yılında kurmuştur.

Yapılan fizibilite çalışmaları sonucu İstanbul'da yeterli su kaynağı bulunmadığından bir termik santral inşasına karar verilmiş, Zonguldak'tan çıkan kömürün su yoluyla Karadeniz üzerinden getirilmesiyle termik santrale kaynak sağlanmıştır.

Şekil 3-129 Silahtarğa Elektrik Santrali
<http://earth.google.com>

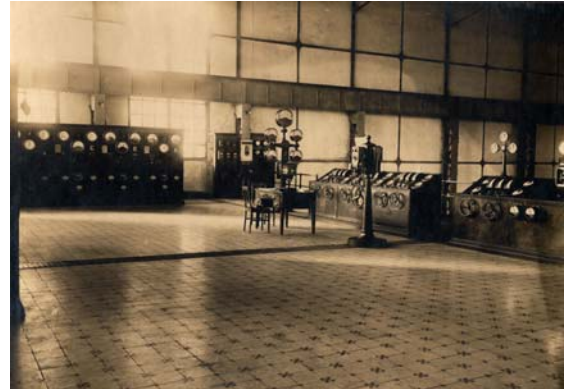

Şekil 3-130 Silahtarğa Elektrik Santrali Yerleşke Planı
 Köksal, 2004, Arredamento, 171:104

Haliç'in en ucunda, adını Silahtar Fındıklı Mehmet Ağa'dan alan bölgeden alınan arazi üzerine Osmanlı Devleti'nin ilk ve tek santralinin inşası 1913 yılında tamamlanmıştır. 1952 yılına kadar İstanbul'u tek başına besleyen elektrik santrali tesis çok eskidiğinden 1983'te zorunlu olarak kapatılmıştır.

Şekil 3-131 Silahtarğa Elektrik Santrali
www.mimarlik.bilgi.edu.tr

Şekil 3-132 Silahtarğa Elektrik Santrali
www.mimarlik.bilgi.edu.tr

1919'da gördüğü hasarın giderilmesi aşamasında, zemin mekaniği kurucusu Karl Tenzaki'nin çalışmaları zemin mekaniği çalışmalarının temelini oluşturmuş ve Osmanlı'nın ilk radye temelli yapısı haline getirilmiştir. Yükleme bölgesindeki riva ve limanı ile kazık temeller üzerine oturtulmuştur; Haydarpaşa Garı'ndan sonra ikinci kazık temelli rıhtım yapısıdır.

Şekil 3-133 Silahtarağa Elektrik Santrali
www.mimarlik.bilgi.edu.tr

Şekil 3-134 Silahtarağa Elektrik Santrali
www.mimarlik.bilgi.edu.tr

SES, endüstri arkeolojisi bağlamında teknoloji tarihi ve sanayi bölgesi adına bir çok tarihsel değeri kendisinde toplayan önemli ve eldeğmemiş bir yerleşkedir. Bir endüstri arkeolojisi nesnesidir. 20 yüzyıl başındaki elektrik üretim biçimini örnekleyen, dönemin teknik ve teknolojik üretim biçimini sergileyen teçhizat ve düzeneği içinde barındırmaktadır.

Silahtarağa Elektrik Santralinin “Santralİstanbul” adıyla uluslararası çağdaş sanat müzesi ve kültür merkezine dönüştürülmesi çalışmalar 2005’te başlamıştır. Santralİstanbul'un; Batı ile beraber Ortadoğu, Balkanlar, Anadolu, Kafkasya ve Asya kökenli 'Doğu sanatının' örneklerine yer vermesi, sanatın sadece sergilendiği ve paylaşıldığı değil, aynı zamanda üretildiği bir cazibe merkezi olması hedeflenmektedir. (Cengizkan, 2004, “Silahtarağa: Bir Endüstri Arkeolojisi Anıtı”, Arredamento Mimarlık, 07-08:96-107; Köksal, 2004, “Türkiye ve İstanbul’un İlk Termik Santrali: Silahtarağa”, Arredamento Mimarlık, 171:103-107)

Şekil 3-135 Silahtarağa Elektrik Santrali
Köksal, 2004, Arredamento Mimarlık,171:106)

Şekil 3-136 Silahtarağa Elektrik Santrali
www.mimarlik.bilgi.edu.tr

3.4 Endüstriyel Alanların Dönüşüm Projelerindeki Ortak Planlama İlkeleri

Bu bölümde incelenen dünyadaki örnekler göz önüne alındığında, şu planlama ilkelerinin kabul edilir olduğunu çıkarabiliriz:

- Alanın kentin parçası haline getirilerek kentle bütünleştirilmesi,
- Kentin ulaşım ağına entegre edilerek veya özel bir ulaşım sağlanarak kentten kopuk kalmasının engellenmesi,
- Kentin gelişim yönü, ihtiyacı; alanın bu konudaki yeterliliği ve konumu dikkate alınarak oluşacak yeni kentsel senaryoda doğru ve çeşitlilik içeren dinamik bir programla yer almasının sağlanması,
- Uygulanacak yeni programla alanın kente ekonomik ve sosyal açıdan katkısının sağlanması;
- Sahip olduğu görsel ve kültürel değerleri turizm açısından pazarlamanın önemini kavramış kentlere bu konuda katkısının sağlanması, kentler arası rekabette kent içinde uluslararası bir çekim merkezi haline gelmesi,
- Bölgenin içerdiği endüstri arkeolojisi potansiyelinin doğru değerlendirilerek teknoloji tarih ve gelişiminin gelecek nesillere görsel ve deneysel olarak doğru aktarılmasının sağlanması,
- Barındırdığı eski endüstriyel üretim yöntemleri sebebiyle doğal çevrede oluşmuş tahribat ve kirliliğin temizlenerek kentin ekolojisine olumlu katkıda bulunması,
- Yeniden değerlendirilen bölgenin, kentin bütünü ile beraber ele alınarak kent işleyişinde makinenin bir parçası gibi davranmasının sağlanması,
- Su kenti olmanın gereğini yerine getiren suyla bütünleşmenin sağlanması,
- Üretim yapıldığı sürede kentten uzak kalan alanların kamusal ya da yarı kamusal alanlar olarak kent kullanıcılarına iade edilmesi,
- Esnek kentsel alanlar oluşturularak hızlı değişim içindeki kentlerde farklılaşan mekan ihtiyaçlarına cevap verebilmek,
- Çok katmalı bir kentsel kullanım programı sağlanarak sürekli ve farklı sosyoekonomik kitlelere hitap eden mekanlar oluşturmak, alanın farklı zaman dilimlerinde sürekli kullanılmasını sağlamak.

4. İSTANBUL BEYKOZ KIYI BÖLGESİ'NİN KENTSEL NİTELİKLERİ, TARİHÇESİ

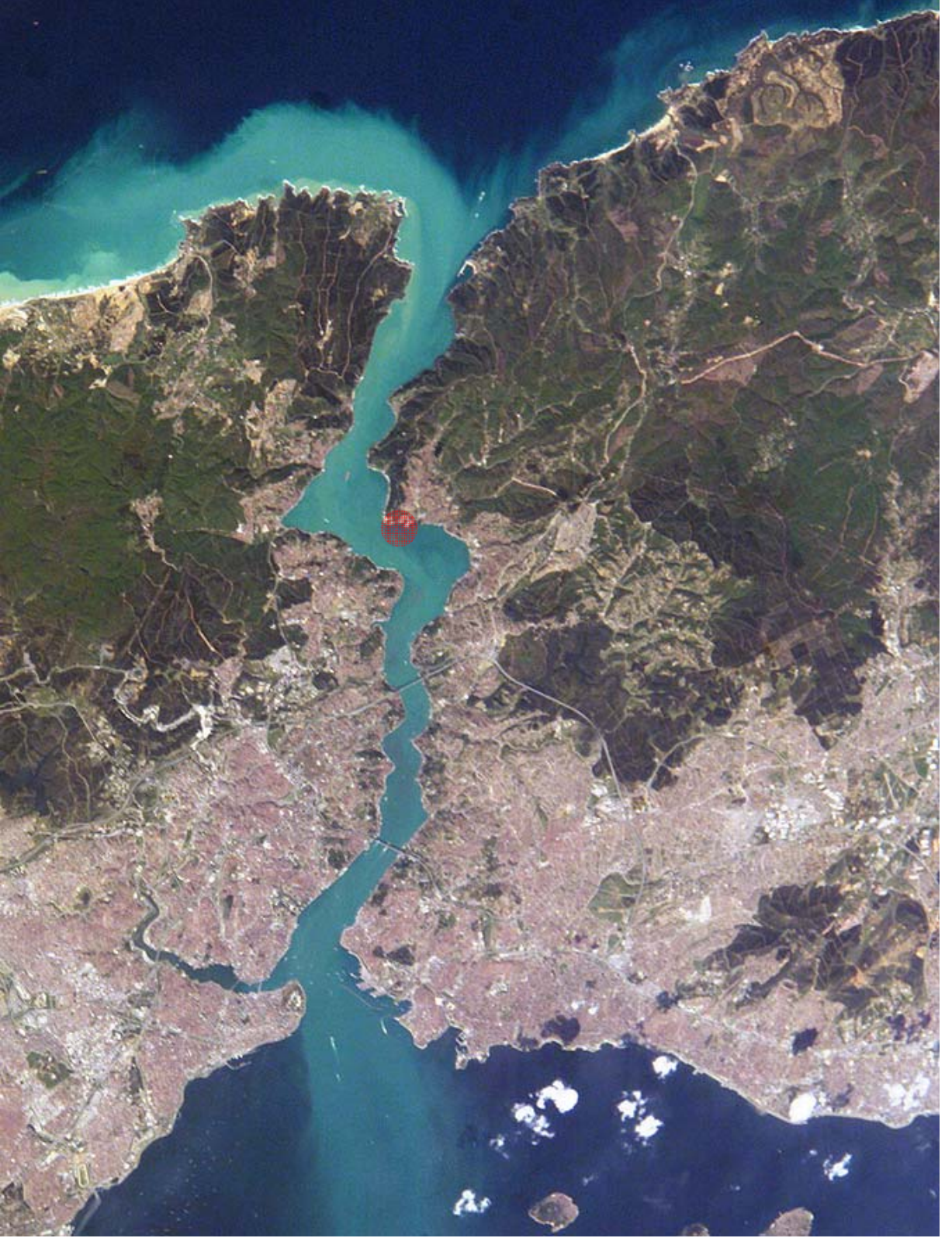
4.1 Beykoz'un Konumu, Tarihçesi

Antik çağda Beykoz'a Phiale (Gümüş Çanak) adı verilmiştir. Defne ağaçlarıyla kaplı olan ve Daphne adına bir sunağı bulunan yöre, kısa süre Daphnis olarak da anılmıştır. (Deleon, 2003, Boğaziçi Gezi Rehberi, s.140)

Şekil 4-1 Boğaziçi, İstanbul

Boğaziçi'nin kuzey kesiminde, Anadolu yakasında, Paşabahçe ile Anadolu Kavağı arasında, aynı adla anılan koyun çevresinde kurulu bir boğaz köyü olan Beykoz, Boğaziçi'nin bir zamanlar oldukça uzak sayılan, diğer boğaz semtlerine oranla daha kırsal bir yapı gösteren; merkeziyle olduğu kadar çevre köyleri, ormanları ve korularıyla da ünlü bir yerleşmesidir. Kuzeyde ve doğuda tepelerle çevrilidir. Kuzeyindeki Beykoz Çayırı diye bilinen geniş düzlük ve güneyde Paşabahçe'ye doğru açılan ve düzleşen kesimi bir yana, kıyılarda bile yüksek ve engebeli bir yapıya sahiptir. (Anon., 1993, "Beykoz", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 2:193)

Şekil 4-2 Boğaziçi, İstanbul

İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 5:2639) Semavi Eyice'ye bu çevrede yetişen ağaçların ürünleri olan cevizlere "hünkar cevizi" anlamında "bey kozu" denildiğini ve bunun Beykoz adına dönüştüğünü düşünür. (Eyice, S., 2003, "Beykoz ve Tarih", İstanbul Dergisi, 45:30)

Şekil 4-5 Beykoz, 1909

Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.116-117

1. Paşabahçe Vapur İskelesi; 2. Tuğla Fabrikası İskelesi; 3. Adliye Nazırı İbrahim Bey Yalısı; 4. Sultaniye Çayırı; 5. Tuğla Fabrikası; 6. İncirliköy Caddesi; 7. Paşabahçesi; 8. Paşabahçe; 9. Şişe Fabrikası; 10. İspirto Fabrikası; 11. Burun Bahçesi

Fatih Sultan Mehmet'in, Beykoz Akbaba Köyü civarındaki av sırasında Tokat Kalesi'nin alındığı haberi üzerine Beykoz Çayırı'nı çevreleyen yamaçlarda Tokat Bahçesi adlı bir mesire kurdurarak içine bir köşk yaptırmış, Kanuni Sultan Süleyman da Tokat Bahçesi'nde ve Beykoz Çayırı'nda büyük havuzlar yaptırarak buraları önemli bir mesire yeri haline

getirmiştir. (Anon., 1993, “Beykoz”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 2:193)

Evliya Çelebi, 17. yy’da Beykoz’un deniz kenarından gidilirse Servi Burnu’nun üç bin adım güneyinde, büyük bir limanın kenarında, 800 haneli, başlık bahçelik bir kasaba olduğunu, camisinin, hamamının, sıbyan mektebinin ve çarşısında ulu ağaçların olduğunu, halkının bahçecilik, odunculuk ve balıkçılıkla geçindiğini yazmıştır. Eremya Çelebi ise burada Türkler’in yanısıra Ermeniler’in de yaşadığını, padişahların Tokat Bahçesi’nde ava çıktıklarını, burada büyük bir padişah köşkü bulunduğunu, Beykoz İskelesi’nin yakınında yerden fişkırان sular olduğunu, denize akan dereler olduğunu yazmıştır. 18. yüzyıla ait Bostancıbaşı Defterleri’nden, Servi Burnu’ndan sonra sahilde İshak Ağa Çeşmesi’nin, yanında beylik değirmenin, daha sonra Hünkar İskelesi’nin, ondan sonra beylik kağıthanenin, kayıkhanelerin ve daha sonra Sultaniye Bahçesi’ne kadar yalıların bulunduğu anlaşılmaktadır. Yalılar nüfuzlu ve zengin kişilere ait olmakla birlikte, Boğaziçi’nin Rumeli yakasında olduğu gibi, saray mensuplarının, sultanların, sadrazamların, yüksek devlet ricalinin bu sahilde sahil sarayı bulunmaması dikkat çeker. Yörenin bazı padişahlar tarafından pek sevilen ama daha çok günübirlik gezintiler ve av alemleri için tercih edilen bir yer olduğu, belki de uzaklığı yüzünden Boğaziçi’nin hareketli yaşamından uzak olduğu anlaşılmaktadır. (Anon., 1993, “Beykoz”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 2:193)

Şekil 4-6 Beykoz Çayırı, 20. yüzyıl başları

Beykoz ve Yalıköy camileri, İshakağa çeşmeleri, Beykoz Kasrı, Beykoz Hamamı ayakta kalabilmiş sivil anıtsal yapılarıdır. Beykoz Korusu ve eski özelliklerini korumamakla beraber Beykoz Çayırı, günümüze ulaşabilmiş mesire ve ormanlık alanlardır.

Beykoz’daki camilerden biri 1809 senesinde temelinden yenilenerek yapılmış ve 1950-1955 arasında onarım görmüş Beykoz (İskele) Cami; diğeri ise 1853’te eskisinin üzerine inşa edilmiş Yalıköy Cami’dir. (Koçu, 1961)

18. yüzyıl ortalarında Gümrük Emini İshak Ağa tarafından yaptırılmış çeşmelerden birisi Beykoz'un merkezindeki iskele yakınındaki küçük meydana bulunan On Çeşmeler diye bilinen Beykoz Çeşmesi (İshak Ağa Çeşmesi - 1746), ikincisi Beykoz Çayırı'nın ortasında bulunan İshak Ağa Çeşmesi (1750) ve üçüncüsü Yalıköy İshak Ağa Çeşmesi'dir. (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Beykoz, 1993, s194). Beykoz Çeşmesi çok önemli bir çeşmedir; mermer basamaklarla inilen geniş bir çukurda yer alır ve su dizi halindeki on tunç lüleden akar; üstü bezemeli ahşap bir çatıyla örtülüdür ve Türkiye'de benzer bir örneği bulunmamaktadır. (Eyice, S., 2003, İstanbul Dergisi, 45:37) İskele yakınında yer alan Beykoz Hamamı, 16. yüzyılda inşa edilmiş ve geliri Beykoz Çeşmesi'ne vakfedilmiştir.

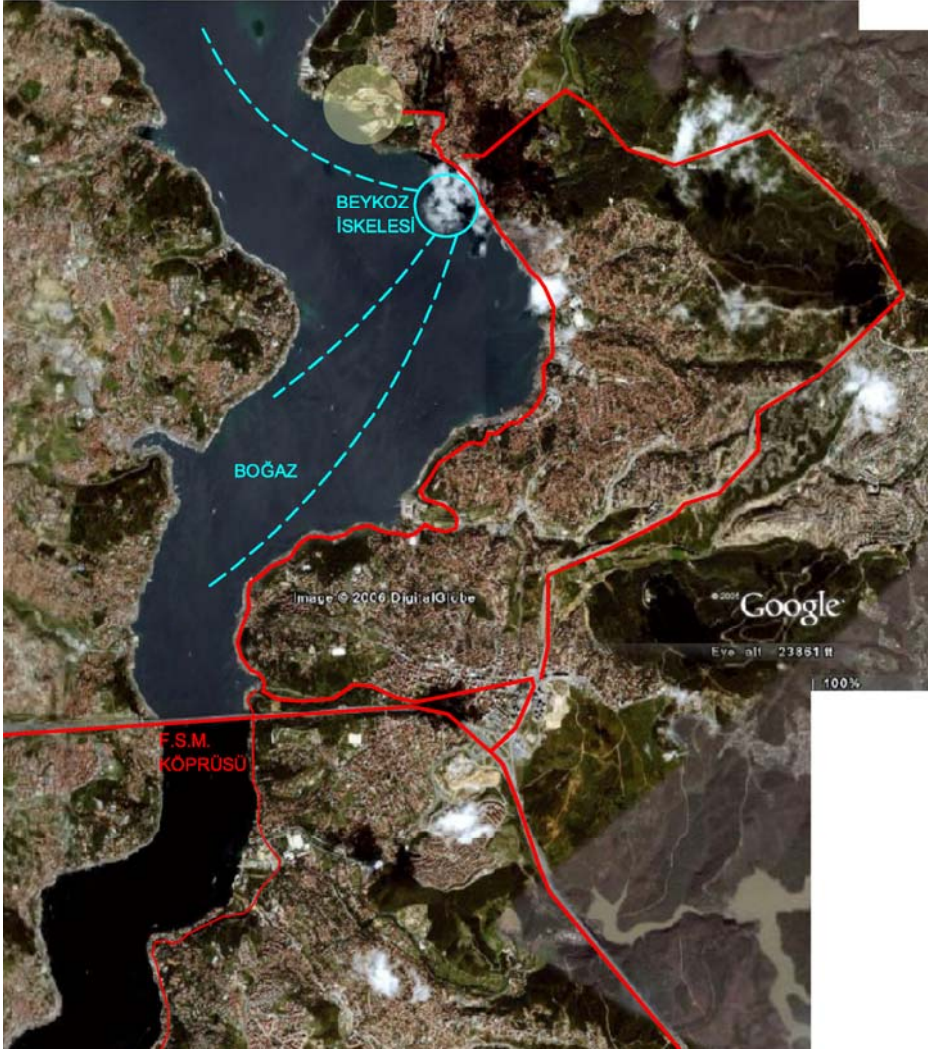
Hünkar İskelesi tepesinde, Mısır Hıdivi Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından Sultan Abdülmecid'e hediye edilmek üzere 200 dönümlük bir koruda yapımına başlanan Beykoz Kasrı'nın yapımı 11 yıl sürmüş, 1855'de tamamlanmıştır. Büyük bir sofaya, 14m yükseklikte süslemeli bir tavana sahip yapının deniz kıyısında bir rıhtımı bulunmaktadır. (Eyice, 2003) İçerisinde hamam, mutfak gibi mekanlarının bulunmaması, bir gecelik bile olsa padişahın ikameti için değil, gün içinde uğrayarak dinlenmesi veya davetlerde kullanması için yapıldığına yorumlanmaktadır. (Koçu, 1961) Zemin katında birbirini çevreleyen teraslarla kuşatılmıştır, kat kat birbirini sararak bahçe zeminine ulaşmaktadır. Böylece Kasır kademeli bir piramit şeklinde gittikçe genişleyen bir teras kaidesine oturan anıt görünümündedir. (Artan, T., 1993, "Beykoz Kasrı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 2:200)

Kullanılmamaktan harap hale gelen kasır, 1952 yılında onarılarak prevantoryum haline getirilmiş, yakın zamana kadar da Beykoz Çocuk Göğüs Hastalıkları Hastanesi olarak kullanılmıştır.

Beykoz Çayırı, Tokat ve Küçük adlı iki derenin arasında kalan vadide iki tarafı yamaçlarla kapalı boğaza uzanan bir çayır ve mesire alanıdır. Başka mesirelerde rastlanmayan; çayırın içinde tanımlı mekanlar yaratmak amacıyla ağaçlarla çevrili yollar kullanılmıştır. Yollardan biri Tokat Bahçesi'ne uzanmaktadır. (Artan, T., 1993, "Beykoz Çayırı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 2:196) Sultanların Tokat Bahçesi'ne ve Beykoz Kasrı'na yaptıkları günübirlik gezilerin durağı olmasının yanısıra, İstanbul halkının önemli bir eğlence ve dinlenme yeri olan çayır, lonca geleneği olan çıraklıktan kalfalığa ve ustalığa geçme anlamını taşıyan peştemal giyme merasimlerine de ev sahipliği yapmıştır. (Ayverdi, 2002, Boğaziçi'nde Tarih, , s.312)

Beykoz çevresi tarihte de cam, çömlek, deri eşya üretimiyle ünlüdür. 19. yy'dan itibaren, yeni kurulmakta olan sanayinin İstanbul'daki merkezlerinden biri de Beykoz olmuştur. Bu ilk imalathaneler ve tesisler daha çok Hünkar İskelesi ve onun kuzeyindeki Servi Burnu'na doğru uzanan bölgede kurulmuştur.

Günümüzde Beykoz, Paşabahçe'den kuzeyde Ortaçeşme'ye ve Tokat Deresi Vadisine kadar aralıksız uzanan bir yerleşme bölgesidir. Kuzeyden güneye doğru Tokat, Ortaçeşme, Çamlıbahçe, Yalıköy, Merkez (Beykoz), Gümüşsuyu muhtarlıkları Beykoz semtini oluşturmaktadır. Kuzeyde Ortaçeşme ve Tokat Deresi Vadisi'nin çevresindeki ve arkasındaki tepeler ile Serviburnu'nun üstünde kalan tepelerin güney yamaçları tümüyle gecekonduyla dolmuştur. (Anon., 1993, "Beykoz", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 2:195)

Şekil 4-7 Beykoz Ulaşım Şeması

Hünkar İskelesi tepeciğinin kuzey yamacının altında Deniz Kuvvetleri Kurtarma Grup komutanlığı tesisleri, Serviburnu'ndan kuzeye doğru sahilyolundan Umuryeri yolu üzerinde askeriyeğe ait sosyal ve diğler tesisler yer alır. Yerleşme, son yıllarda Ortaçeşme ve Tokat bölgelerindeki sırtlara doğru genişlemiştir.

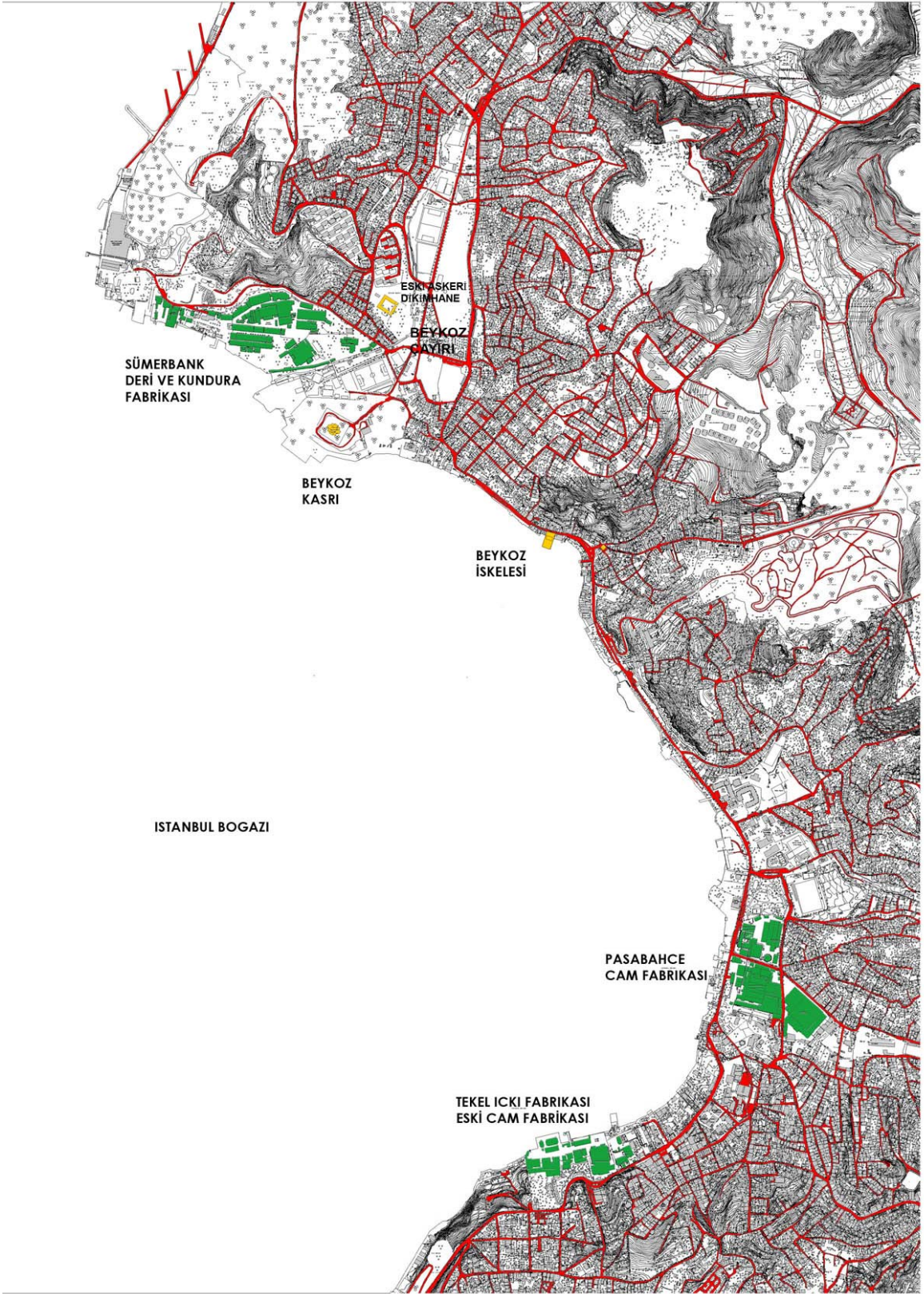
Beykoz İskelesi'nin üstlerinde, eski köy yerleşmesinin güneydoğusunda, günümüzde halka açılmış olan Abraham Paşa (Beykoz) Korusu, bu korunun karşısında On Çeşmeler olarak da bilinen Beykoz Çeşmesi ve yukarı doğru çıkan yolun üzerinde Beykoz Fidanlığı yer alır. Beykoz'un merkezinden Paşabahçe'ye doğru, sahil, yer yer ince bir şerit halinde park olarak düzenlenmiştir. Balıkçı tekneleri, ünlü Beykoz Dalyanı'nın kapanmış olmasına rağmen Beykoz Koyu'nda hala barınmaktadır. Bir ucu Yalıköy'e, öteki ucu kuzeyde Hünkar İskelesi'ne kadar uzanan Beykoz Çayırı'nın Yalıköy'e dayanan ucu betonlaşmış ve Cumartesi günleri kurulan Beykoz Pazarı'na ayrılmıştır. Geri kalanı ise resmi binalar, futbol sahası, yollar gibi alanlara ayrılmış, çayır genişliğinden aldığı özelliğini yitirmiştir. (Anon., 1993, "Beykoz", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 2:195)

1950 lerde başlayan göç hareketlerinin 1960 larda ve 1980 lerde artması ve Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası gibi sanayi alanlarının o zamanlarda aktif olması, göçe maruz kalan Beykoz sırtlarının gecekondular bölgesi haline gelmesine neden olmuştur.

Şekil 4-8 Beykoz Paftası

İstanbul Harita Şirketi, 1945, Atatürk Kitaplığı

■ Ulaşım

■ Fabrika alanları

Şekil 4-9 Beykoz Paftası, 2006

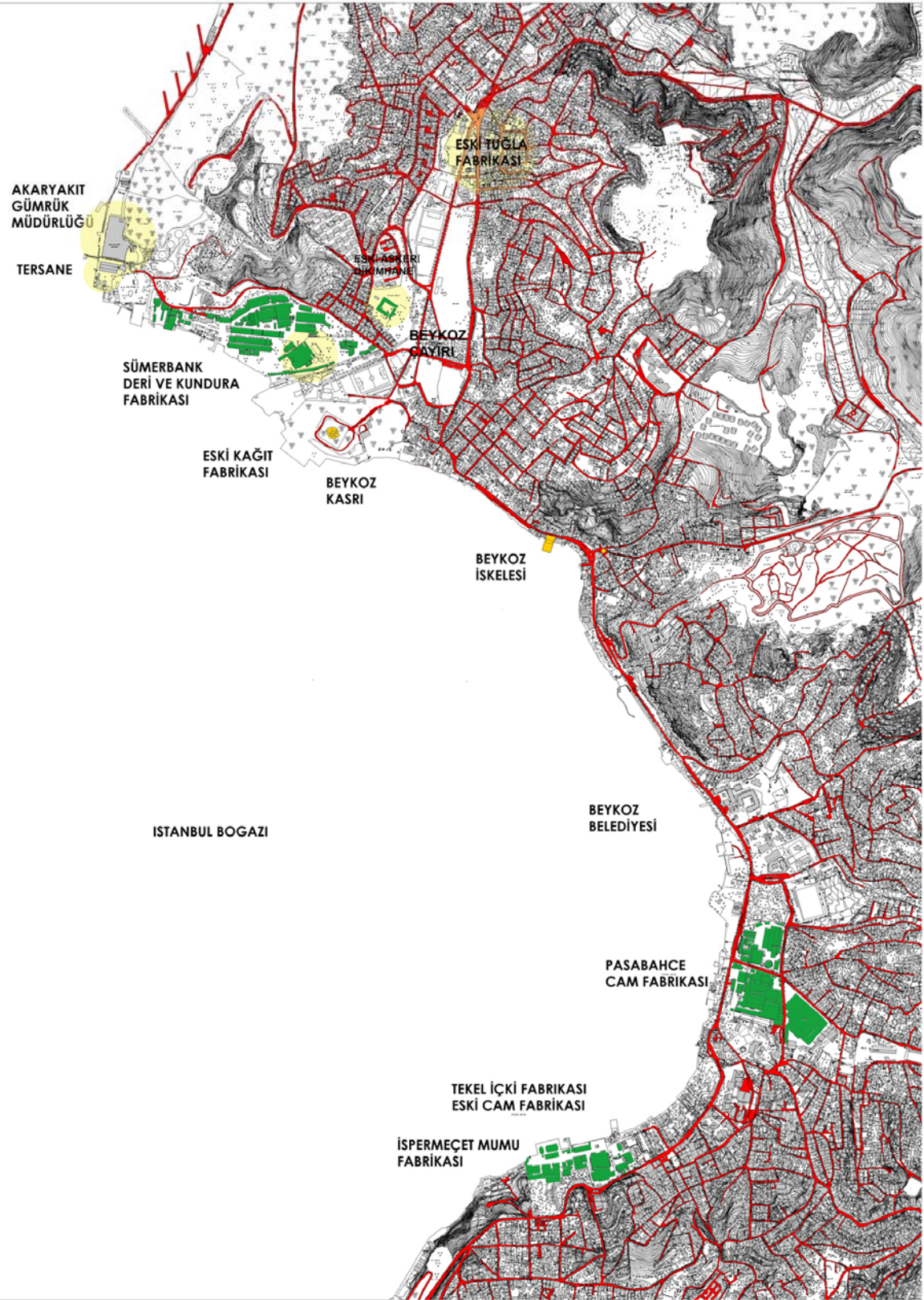
4.2 Beykoz'daki Sanayi Tesisleri

Osmanlı Devlet yapılanması içerisinde, büyük sanayi kuruluşlarının öncü olarak devlet tarafından kurulduğu görülmektedir. Sanayinin yoğun emekle yürütüldüğü süreçlerde de yüzlerce işçinin çalıştığı fabrikalar devlet tarafından kurulmuş ve işletilmiştir.

Beykoz'un kent merkezine uzaklığı, geniş topraklara sahip olması ve akarsularının sanayi için gereken su ihtiyacını karşılayabilecek olması, deniz kenarında olması nedeniyle nakliyenin su yoluyla yapılabilmesi, kuzeyde sahip olduğu linyit kömür havzalarının da sanayide kullanılabilir olması, bu bölgenin sanayi tesisleri kurulması için son derece uygun kılınmış, adeta bir sanayi bölgesi olmuştur.

Hünkar iskelesi'nde önceleri Değirmen Ocağı denilen ve Bostancı Ocağı tarafından yönetilen değirmenler olduğu ve bu değirmenlerin yöneticilerine "uncubaşı" dendiği bilinmektedir. 1826'da Yeniçeri ve Bostancı ocaklarının kaldırılmasından sonra, bu değirmenler de yok olmuş, ancak Beykoz'da yeni imalathane ve işletmeler kurulmaya devam etmiştir. III. Selim zamanında İtalya'ya giderek billur ve cam yapımını öğrenen Mehmed Dede adlı bir Mevlevî dervişinin burada bir kristal ve cam imalathanesi kurduğu (1845 Çini ve Cam Fabrikası), zaman zaman duraklasa da bu üretimin bir süre devam ettiği anlaşılmaktadır. O dönemden başlayarak gelenekleşen, Beykoz işi ve çeşmibülbül olarak tanınan cam sanatı ve ürünleri bugün antika değeri kazanmıştır. Beykoz dereleri kenarında kurulmuş olan çömlekhanelerde de ünlü Beykoz testi ve küpleri imal edilmiştir. Gene III. Selim zamanında, 1805'te, çayırın kuzeyine doğru dereboyunda Çuha ve Kağıt Fabrikası kurulmuştur. Bundan 80 yıl kadar sonra tekrar Hamidiye Kağıt Fabrikası kurulmuş, çeşitli duraklamalarla 1915'e kadar üretim yapılabilmiştir. II. Mahmut döneminde (1812), Hünkar İskeleyi ile Servi Burnu arasında bir koyda Debağhane-i Klevehane-i Amire (Beykoz Deri Fabrikası) kurulmuştur. II. Mahmut'un Asakire-i Mansure'nin çizme, postal ve ayakkabı ihtiyacını karşılamak için kurdurduğu bu debbahane, bir süre sarayın da deri ihtiyacını karşılamış ve Sümerbank Deri Fabrikası'nın ilk adımı olmuştur.

İncirköy'deki bir başka akarsuda, orada aynı tarihlerden başlayarak Tuğla Fabrikası, İspemecet Mumu Fabrikası, Cam Fabrikası, Şişe Fabrikası, İspirto Fabrikası gibi birçok sanayi tesisi kurulmuştur.

■ Ulaşım

■ Fabrika alanları

Şekil 4-10 Beykoz 2006
Beykoz'daki sanayi yapılarının yerleri

Kağıt Fabrikası

XIX. yüzyılda kurulan kağıt fabrikalarının ilki ve hakkında en fazla bilgiye sahip olduğumuz kağıt fabrikası, yüzyılın hemen başında kurulan ve yaklaşık otuz yıl etkin faaliyet gösteren Beykoz Kağıt Fabrikası'dır. Osman Ersoy'a göre, Beykoz Kağıt Fabrikası 14 Mart 1804'te kurulmuş ve Nisan 1832 tarihine kadar etkin bir şekilde çalışmıştır.

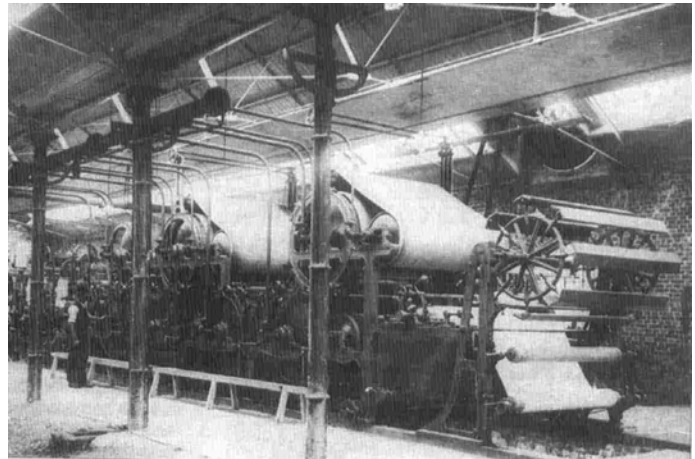
Osmanlı devleti için kağıt, sürekli olarak yurt içinde üretilmeyen ve bu yüzden devleti daima düşündüren önemli bir sanayi ürünü olmuştur.

Kağıt fabrikasının kurulması ve yerinin seçilmesi işi ciddiyle ele alınmış, 14 Mart 1804'te Beykoz Hünkar İskelesindeki değirmen ocağı, fabrikanın kuruluş yeri olarak saptanmış, fabrikanın su ihtiyacını karşılamak üzere Akbaba köyünde Hanife hanıma ait değirmen ve suyu satın alınmış ve baruthane ustabaşısı Arakil su yollarının yapımı için görevlendirilmiştir. Nitekim İnciciyan "içinde bulunduğumuz 1804 senesinde maharetli Ermeni ustaları tarafından çuha ve kağıt imalathaneleri kurulmuş bulunuyor." derken büyük ihtimalle Beykoz fabrikasından söz etmiştir.

1804 yılının sonlarıyla 1805 yılının başlarında fabrika inşaatının büyük kısmının bittiği dört silindirde kağıt imal edilmeye başlandığı ve esnafa ve basmahaneye kağıt verildiği bilinmektedir. Fabrikanın kuruluş yerinin Beykoz ve Yalıköy'e yani alışveriş merkezlerine uzakça olması nedeniyle işçilerin yiyeceklerini sağlamada güçlük çekmemeleri için fabrika yakınında bir fırınla bakkal dükkanının kurulması için ferman çıkarıldığı bilinmektedir.

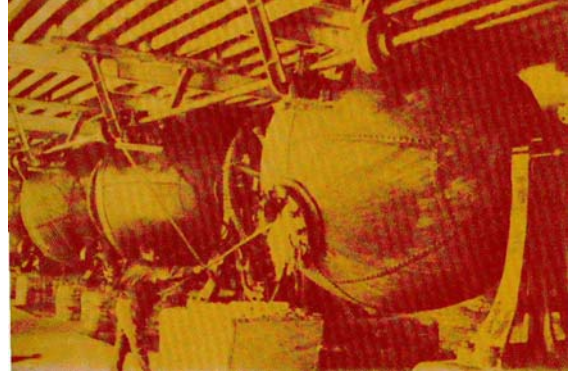
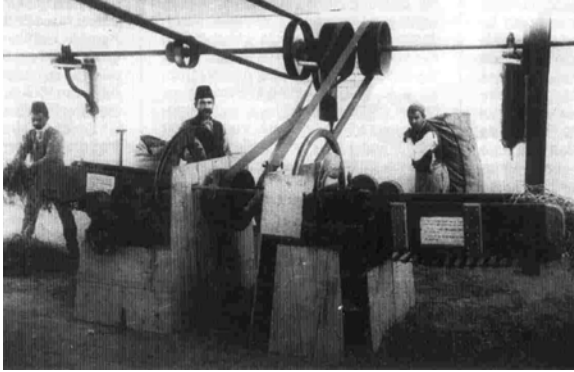
Şekil 4-11 Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası
Arkitekt, 06/1991, s, 25

Şekil 4-12 Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası
<http://orman.istanbul.edu.tr>

1805 yılının Ekim ayının sonlarına doğru fabrikanın yapımı hemen hemen tamamlanmıştır. Padişah III. Selim 28 ekim 1805 günü fabrikayı ziyaret etmiş her bölümde ayrı ayrı bilgi

almış, fabrikanın kuruluşunda çalışan Karabet Kalfa Asker oğlu Artin kethüda Mustafa ve başamele Mehmet'i hassa-yı hasekileri zümresine ithal ederek ödüllendirmiştir. (www.orman.istanbul.edu.tr, 2006)

Şekil 4-13 Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası
<http://orman.istanbul.edu.tr>

Şekil 4-14 Beykoz 1804 Kağıt Fabrikası
<http://orman.istanbul.edu.tr>

Kağıthane yerinin seçilmesi ve binanın inşası görevi verilen Zahir Nazırı'nın bu konuda yazdığı uzun bir açıklamada kağıthanenin kuruluş çalışmaları ile geleceği hakkında bilgi verilmekte ve Batılı devletlerin sanayiye verdiği önem belirtilmektedir: “Öteden beri Frenk devletinin aralarındaki anlaşmazlıklar ve savaşların nedenleri, din işleri olmayıp, ticaret ve sanayideki üstünlük çabalarıdır. Sanayi alanında sürekli olarak yeni buluşlar peşinde koştuklarından, ancak on yıl sonra faydalanabilecekleri basit bir madde için çeşitli külfetlere katlandıkları, akçelerinin dışarı çıkmamasına, iyi kötü kendi mallarının sürülmesine bütün güçleriyle çalıştırdıkları görülmekte ve bilinmektedir. Kağıt bütün ülkelerin zaruri ihtiyaç maddesi olduğundan, Batıda hem kendi memleketlerinin ihtiyaçlarını karşılamak, hem de ihraç yoluyla ticaretlerini geliştirmek amacıyla kağıt imaline ağırlık verilmiş, bir ülkenin üç beş yerinde birçok kağıthaneler kurulmuştur. Bugün islam ülkelerinde kağıt imal edilmediğinden, Batı ülkelerinden gelen kağıtlar en adi cinsten de olsa ihtiyaç sebebiyle alınmakta ve kullanılmaktadır. Devleti Aliyye gibi bir büyük devlette, yılda ne kadar kağıt kullanıldığı ve kağıt için ne miktar akçe çıkıp düşmanların eline geçtiği, Tanrının yardımı ile bu kağıt imali işi başarıldığı takdirde dışarıya akçe çıkmayacağından başka, birçok menfaatler hasıl olacağı hususları uzun söze lüzum göstermeyen hususlardır.

Kağıthane binası ikmal edildikten sonra, edavat ve levazımının ve hamur mayesinin sağlanması bir altı aya, daha sonra işçilerin tedariki ile yetiştirilmesi ve gereken hüner ve el çabukluğuna ulaşmaları da bir altı aya bağlı olup, böylece bir yıl geçecek ve bu bir yıl içinde sadece masraf edilip herhangi bir kâr elde edilemeyecektir. Tanrının yardımı ile her şey

düzene konduktan sonra külliyeleli kağıt imali halinde, kağıt ithalatı parti parti önlenerek kâra geçilecektir.”

1807 mayısındaki ayaklanmalar sonunda III.Selim tahttan indirilmiş, yeni yönetim pek çok şeyi yıkmış olmasına rağmen kağıt fabrikasına dokunmamış ve fabrika faaliyetini sürdürmüştür. Ayrıca, 1822 tarihli bir belgeden, kağıthanenin çalışmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

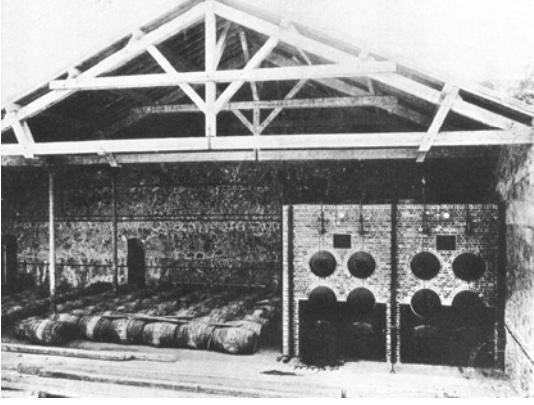
1836 yılında İstanbul'da bulunan İngiliz yazar Miss Pardoe, Boğaziçi gezileri sırasında bu iki tesisi görür ve o günkü durum hakkında şu satırları yazar: “Hünkar İskelesi mevkiinin arkasında sıra tepeler vardır. Bu tepelerin sol tarafında büyük bir kumaş fabrikası ile bir kağıt imalathanesi bulunmaktadır. Bu tesisler geniş bir alan üzerine kurulmuşlardır. Sultan Mahmut'un getirdiği muazzam makinelerle işlerler. Padişah bu fabrikaların nasıl çalıştıklarını görmeye geldiği zaman oturmak için kendine bir köşk yaptırmıştır. Fakat bu makineler yıprandıkça işler durmuştur. Şimdi Çuha fabrikası günden güne harap olmaktadır. Kağıt imalathanesini işleten su değirmeninin çarhlarını döndürmek için yatağından buraya çevrilen su vadinin içine yayılıp ziyan olmakta, denize akıp gitmektedir.” (Giz, 1967, “İstanbul'da İlk Sınai Tesislerin Kuruluş Yılı:1805”, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 23:25-26)

Şekil 4-15 Eski Askeri Dikimhane (Çuha Fabrikası)

İspermeçet Mum Fabrikası

19. yüzyıl sonlarında Paşabahçe’de bugünkü Tekel Fabrikalarının olduğu yerde Osmanlı Fransız ortaklığı ile kurulmuştur. Fabrikanın sahibinin ölümü ve varislerin bulunmayışı nedeniyle hazineye kalan fabrika, işletilmeye devam edilmeyerek yerine 1930’da İstanbul Paşabahçe Tekel Fabrikası kurulmuştur.(Özatay, D., 2004, “Boğaz’ın Anason Merkezi”, Akşam Gazetesi, 11.01.2004)

Şekil 4-16 19. yy sonlarında Beykoz Paşabahçe’deki Osmanlı İspermeçet Mumu Fabrikası, Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.104

Şekil 4-17 19. yy sonlarında Beykoz Paşabahçe’deki Osmanlı İspermeçet Mumu Fabrikası; mum dökme makineleri Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.105

Şekil 4-18 Mum hamurunun hazırlandığı bakır otoklav makinesi Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.105

Şekil 4-19 Beykoz, Eski makine dairesi Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.106-107

Cam Fabrikası

Beykoz’da, zaman içinde kaybolan fabrikalardan biri de ünlü bir cam fabrikasıdır. Sultan I. Mahmut döneminde Fransa’dan cam ustalarının getirildiği, Sultan III. Selim döneminde ise Mehmet Dede isimli bir Mevlevinin camcılık öğrenmek için Venedik’e gönderildiği ve dönüşünde Beykoz’da kurulmuş olan bu fabrikada ustalık yaptığı bilinmektedir. Bu mevlevi

ustasının kurduğu söylenen bu tesiste, özellikle “Beykoz işi ve çeşmibülbül” adı verilmiş olan çok başarılı örnekler üretilmiştir.

Daha sonra İse 1899 yılında, bu kere de Paşabahçe'de Saul Modiano isimli bir musevi tarafından “Fabrica Vetramini di D. Modiano” ismiyle kurulmuş olan farklı bir cam fabrikası 1902' lerde 500 kişi çalıştırmasına rağmen başarılı olamamış ve hemen hemen hiçbir iz bırakmadan, Beykoz' daki diğer sanayi girişimlerinin bir kısmı gibi kaybolmuştur.

Bu fabrikanın yerine daha sonra kurulan Paşabahçe Tekel Fabrikası'nın bahçesi içinde hala duran birkaç izden başka bir şey kalmamıştır. (Küçükerman, 1985, Cam Sanatı Ve Geleneksel Türk Camcılığında Örnekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.271.)

Beykoz ve çevresinin, Boğaziçi tarihi içinde, özellikle geleneksel Türk camcılığı ile ilgili olan çok güçlü bağlantıları vardır. Bugün “birer el ustalığı eseri” olarak kabul edilen Beykoz camları, gerçekte dönemin en ileri sanayi kuruluşları arasındaki uluslararası ve büyük rekabet yarışının ürünleri olarak yaratılmıştır. Beykoz camalarının bu yönü üzerinde önemle durulmuş, 1851 sonrasında açılan uluslararası sanayi fuarlarına bu alandaki sanayi ve sanat düzeyinin temsilcileri olarak gönderilip ödülleri kazanmışlardır. Küçükerman, 2002, 200 yıllık Boğaziçi Camcılık Mirası İçinde Beykoz Camları, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.,s66)

Türk camcılık sanatının, en değerli ürünleri arasında, bütün dünya tarafından bilinen ve kabul edilmiş olan “Beykoz işi” camlardır. Geleneksel Türk camcılığının çok ilgi çekici ve önem taşıyan bu camları, yapılmış oldukları yörenin adından ötürü “Beykoz işi” olarak isimlendirilmiştir. Geleneksel Türk camcılığının diğer önemli bir ürünü de “Çeşmibülbül”dür. Beykoz ve çevresi, bu ilgi çekici cam ürünlerinin de beşiği olmuştur.

1934 yılında ise, Türk camcılık geleneğinin yeni beşiği olan Paşabahçe'de yeni ve büyük bir cam fabrikası kurulmuştur.

Bu arada, aynı tarihlerde, teknolojisini yenilemek için uğraşılan konulardan birisi de çini ve porselendir. Ortada herhangi bir kesin belge olmamasına rağmen Beykoz'daki bu meçhul ama çok ünlü cam fabrikasında, aynı zamanda çini ve porselen yapıldığı söylenmektedir. Ancak bu girişimin başarılı olmaması üzerine Beykoz'daki bu fabrika herhalde kendi haline terk edilmiş ve onun yerine, Yıldız Sarayı içinde kurulan “Çini Fabrikası”nın teknik yönden geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. Küçükerman, 1988, Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Fabrikası, Boğaziçi'nde Başlatılan Sanayi, Sümerbank, s97)

Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası

1934 yılında kurulan Türkiye Şişe Cam Fabrikası, 1935 yılından itibaren ürün vermeye başlamıştır. 1955 yılında mekanik üretime başlayan fabrika, 2002 yılına kadar gelişerek faaliyetlerini sürdürmüş ve yurt genelinde bir çok farklı cam ve cam ürünü fabrikası kurarak cam sanayinin en önemli kurumu olmuştur. (www.pasabahce.com.tr, 2006)

Şekil 4-20 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 1934
www.pasabahce.com.tr

Şekil 4-21 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 1935
www.pasabahce.com.tr

İlk kuruluşunda 3000 ton şişe ve cam üreten fabrika, 1948 yılında 16000 ton şişe ve züccaciyeye ulaşarak 1949 yılında şişe ihracatına başlamıştır. Çeşitli geleneksel süsleme sanatları ile birlikte çeşmibülbül yapımına da devam edilmiştir.

29 Kasım 1935

Atatürk'ün Paşabahçe Fab. ziyareti

Şekil 4-22 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 1935
www.pasabahce.com.tr

1934 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla İş Bankası tarafından kurulmasına karar verilen Paşabahçe Cam Fabrikası'nın temel atma töreninde, Başvekil İsmet İnönü tarafından kullanılmış olan mala.

Şekil 4-23 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası
www.pasabahce.com.tr

Paşabahçe, özellikle kuruluş yıllarında ülkenin her yerinden çok sayıda cam ustasını bir araya toplamış ve Türk cam tarihi için önemli bir cam yapım merkezi haline gelmiştir. Kurulduğu günden itibaren Beykoz'un geçmişinden gelen camcılığın canlanarak ayakta kalmasını sağlamış, konusundaki önemli yenilikleri sürekli olarak geliştiren bir çağdaş camcılık merkezi olmuştur. (Ceylan, 1986, Hep İstanbul Kalan İstanbul, Matay Basım, s.35)

Cumhuriyet döneminin önemli endüstriyel miraslarından biri olan fabrikanın, kent içindeki konumu ve sahip olduğu önemli yapı stoğu nedeniyle korunarak yeniden kullanılması, bu kültür mirasının gelecek nesillere aktarılabilmesini sağlayacaktır.

Şekil 4-24 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005

Şekil 4-25 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005

Şekil 4-26 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005

Şekil 4-27 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, 2005

5. SÜMERBANK BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI

Osmanlı Devleti'nin sanayileşme adımlarına paralel olarak 19. yy başlarında İstanbul'da, bu üretim dalında gerçekleştirilen en önemli proje, Beykoz'daki geniş düzlüklerin ve zengin su kaynaklarının yakınında kurulu bulunan debbağhanenin, adım adım bugünkü Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'na dönüşmesidir.

Projenin başlangıcı, III. Selim döneminde (1789-1807)1805'te Beykoz yakınındaki Akbaba Köyü'ndeki bir özel mülk değirmenin suyunun, Beykoz Çayı civarında bulunan Kağıthane'ye verilmek üzere devlet tarafından satın alınmasıdır. Böylece Beykoz'da Hünkar İskelesi'nin kuzeyinde, Servi Burnu tarafında kalan sahil bölgesinde, su ihtiyacı gerek bu kaynaktan gerekse diğer derelerden sağlanan bir sanayi bölgesi kurulurken, Beykoz dericiliği de bu çerçeveye içine yerleşmiştir.

1810'da bir deri imalathanesi kurmuş Hamza Efendi'den satın alınan debbağhane orduya devredilmiş ve adı "Dabakhane-i Klevehane-i Âmire" olarak değiştirilmiştir. Bu fabrikada öncelikli ordu için gereken palaska, kütüklük ve koşum takımları üretilmiş; bu girişimlerin devamı olarak 1816'da fabrika, Beykoz Techizat-ı Askeriye Fabrikası'na dönüştürülmüştür. 1826'da ise aynı bölgede yeni bir tesis kurularak keçi derisinden yeni tip el üretimi askeri kundura yapımı başlamıştır. Küçükerman, 1993, "Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul. Cilt 2:196-198)

5.1 Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası Tarihçesi – Beykoz'la İlişkisi

Beykoz Fabrikası'nın Zamanın Ekonomik ve Teknolojik Gelişmeleri içindeki

Kronolojisi

1804 Beykoz'da Kağıthane kurulması için III. Selim'in girişi

1805 30.7.1805 tarihinde Akbaba Köyü'nde Hanife Hanım'ın sahip olduğu değirmenin akarsuyunun satın alınarak, Beykoz Kağıthanesi'ne verilmesi

Kağıthane binasının ve çoğu müslüman olan çalışanlar için yakındaki mescidin onarılması

1.11.1805'te III. Selim'in, inşa edilmekte olan çuha ve kağıt fabrikalarını açıp, bu tesislerin inşasında hizmetleri geçenleri takdir ederek, bu arada ustalar ve kalfaları ödüllendirerek her türlü vergiden muaf tutması

1807 III. Selim'in tahttan indirilmesi

- 1808 II. Mahmut döneminin başlaması
- 1810 Hamza Efendi'den satın alınan dabağhanenin orduya devredilerek adının "Tabakhane-i Klevehane-i Âmire" olarak değiştirilmesi
Fabrikada ordu için palaska, çizme, kütüklük, ve koşum takımlarının yapılmaya başlanması
- 1816 Beykoz Teçhizat-ı Askeriye Fabrikası'nın kurulması
- 1817 Kağıthane emini Abdulkadir Efendi'nin Kağıthane binası ile çarkları, su yolları ve tatlı su yolunun uzun süredir tamir görmediğini bildirerek tamir masrafı talep etmesi. Padişah'ın Beykoz Kasrı'nı yaptırması.
- 1822 Kağıthanenin ustabaşılığına matbaa müdürü Saip Efendi'nin atanması
- 1826 Beykoz Deri Fabrikası'nda yeni kurulan bir tesiste keçi derisinden, yeni tip, el üretimi askeri kundura yapımının başlaması.
Askerin fes giymeye başlaması
- 1831 Harbiye'nin kurulması
- 1839 Eyüp'te Feshane'nin kurulması
Tanzimat'ın ilanı
- 1842 Beykoz Fabrikası'na 40 beygirlik bir buhar makinası, 2 buhar kazanı, iki taş değirmen ve 70 deri kuyusu ilave edilerek genişletilmesi
- 1843 Feshane'nin yeniden düzenlenmesi
- 1845 Beykoz'da Çini ve Cam Fabrikası'nın Tophane Nazırı Ahmet Fethi Paşa tarafından kurulması
İzmit Fabrikası'nın kurulması (Çuha, askeri elbiselik vb)
- 1847 Sanayi mektebi açılması gerektiği düşüncesinin ortaya atılması
- 1848 Zonguldak maden kömürünün işletmeye açılması
- 1851 Şirket'i Hayriye'nin kurulması
Sanayi ürünlerinin Londra sergisine katılması
- 1855 Zeytinburnu Fabrikası'nın kurulması (Pamuklu, emprime, alaca bez, pamuk, yün, çoraplar vb)

- 1856 Beykoz Fabrikası'nın ürünleri olan askeri kundura, çizme, koşum takımı, palaska ve kütüklüklerin Paris Fuarı'nda sergilenmesi
- 1857 Paşabahçe İspemeçet Mumu Fabrikası'nın bir devlet kuruluşu olarak çalışmaya başlaması
- 1868 Feshane'de, 1863'te çıkan yangından sonra inşaatın başlaması ve yeni makineler getirilerek Feshane-i Âmire'nin en gelişmiş dokuma fabrikası durumuna getirilmesi
- 1870 Beykoz Fabrikası'nda üretimin günlük 300 çifte yükseltilmesi
- 1876 Anadolu'da bağımsız ve milli bir sanayi yaratılması için Sanayi Mektepleri'nin teşviki kararının alınması
- 1877 Beykoz Fabrikası'nın Viyana Uluslararası Fuarı'nda altın madalya kazanması
Feshane'nin Babı-i Seraskeri emrine verilmesi
- 1883 Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'nin kurulması (Sonradan Güzel Sanatlar Akademisi ve Mimar Sinan Üniversitesi olmuştur)
- 1890/92 Yıldız Çini Fabrika-i Hümayûnu'nun kurulması
Hamidiye Kağıt Fabrikası
- 1896 Paşabahçe İspemeçet Mumu Fabrikası'nın Nuri Bey aracılığı ile ve Fransız sermayesi ile yeniden kurulması
- 1897 Kurulacak sanayi tesisleri için 10 yıl süre ile vergi muafiyetinin verilmesi
- 1908 Beykoz Fabrikası'nın isminin Beykoz Teçhizat-ı Askeriye Fabrikaları olması
Hereke Fabrikası'nda fes bölümünün üretime başlaması
- 1910 Paşabahçe Kiremit ve Tuğla Fabrikası Osmanlı Anonim Şirketi'nin kurulması
- 1911 Osmanlı İttihat Sarraçlık Anonim Şirketi'nin kurulması
- 1912 Beykoz Fabrikası'nda, Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın teşviki ile Avrupa'dan 90 beygirlik iki dizel motoru, yeni makineler, buhar kazanı getirilmesi ve günlük üretimin 1000 çift kunduraya çıkarılması
Fabrika müdürlüğüne getirilen Binbaşı Sabit Bey'in müdürlüğü ve fabrikanın iyileştirilmesi
- 1913 Sanayi istatistiğinin hazırlanması
Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun hazırlanması

- 1914 Boğaziçi Beykoz Parkı Osmanlı Anonim Şirketi
- 1916 Beykoz Fabrikası'nda günlük üretimin 1000 adet deri ve 2000 çift kunduraya çıkarılması, ancak harp yüzünden uygulamanın yavaşlatılması
Yedikule'de Osmalı Debagat Şirketi
- 1923 Beykoz Fabrikası'nın 29 Ekim tarihinde Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlanması
Feshane'nin İstanbul fabrikaları Umum Müdürlüğü'ne bağlanması
- 1925 Beykoz Fabrikası'nın Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilmesi
- 1933 Sanayi ve Maadin Bankası'na bağlanan fabrikanın, 6 ay kadar Devlet Sanayi Ofisi tarafından yönetilmesi ve 3469 sayılı kanunla Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi adını alması.
- 1955 Beykoz fabrikası'na 43 milyon TL yatırımla, yıllık kapasitesinin 1.860.000 çifte yükseltilmesi
- 1964 Beykoz Fabrikası'na Lastik İşletmesi ve yan tesislerin ilave edilmesi
- 1967 Beykoz Fabrikası'na PVC tesislerinin ilave edilmesi
- 1968 Beykoz Fabrikası'nda 1200 ton kapasiteli suni deri üretiminin başlaması
- 1977 Beykoz Fabrikası'nın üretim kapasitesinin 2.5 milyon çifte yükseltilmesi
(Küçükerman, 1988, Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Fabrikası, Boğaziçi'nde başlatılan Sanayi, , s.150-153)
- 1984 Son işçi alımının yapılması
- 1986 Fabrikanın ilk defa zarar etmesi
- 1993 Fabrikanın çevreyi ve boğazı kirletmesi nedeniyle Çevre Bakanlığı kararıyla deri bölümünün kapatılmasına karar verilmesi
- 1999 Bakanlar kurulu kararıyla Beykoz Fabrikası'nın kapanması sürecinin başlaması
- 2003 Beykoz Fabrikası'nın Sümerbank'ın özelleştirilmesi kapsamında özel bir şirkete satılması
19. yüzyılın başlarında Batı'da meydana gelen Sanayi Devrimi ile karşı karşıya kalan geleneksel dericilik sanayimizin en önemli tesisi olan Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası,

ülke genelinde geliştirilmeye çalışan sanayi hareketlerinin uygulanabilmiş ve sürekliliği sağlanabilmiş nadir tesislerinden birisidir.

İstanbul'da kurulmuş olan çok geniş bir dericilik organizasyonunun zaman içindeki gelişimlerinin son ve en önemli halkası olan Beykoz Fabrikası, bu süreç içinde Kazlıçeşme deri sanayi ve eski ünlü Saraçhane ile sıkı ilişki içinde bulunmuştur. Fakat geleneksel üretim yöntemlerinin uygulandığı bu bölgelerden farklı olarak modern teknolojiyi kullanmış olması, Beykoz Fabrikası'nı deri sanayinde farklı kılmaktadır.

Şekil 5-1 Beykoz, 1988
Küçükerman 1988, Beykoz Fabrikası, s.230-231

Aynı zamanda bir eğitim merkezi gibi geniş bir üretim kadrosu yetiştiren fabrika, sahip olduğu bilgi birikimi ve sanayi tecrübesiyle Sümerbank'ın* yapıtaşlarından biri olmuş; kendi

* Milli kaynak kullanılarak sanayileşmenin ülke genelinde verimli ve eşzamanlı başarılabilmesi için, milli ve özel teşebbüslerle birlikte çalışacak şirket karakteri verilmiş bir devlet oluşumu olan Sümerbank 1933'te kurulmuştur. Devlet sermayesi ile kurulacak bütün sınai yatırımların etüd ve projelerini hazırlamak, bunları kurmak ve yönetmek; sanayi alanında gerekli olan usta ve işçileri yetiştirmek için okullar açmak, Devlet Sanayi Ofisi'nden devralacağı fabrikaları işletmek, milli sanayinin gelişim tedbirlerini aramak kuruluşun başlıca amaçlarıdır.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikaları, Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikası, Feshane Yünlü Dokuma Fabrikası, Hereke İpekli ve Yünlü Dokuma Fabrikaları Sümerbank çatısı altında toplanmıştır. (Küçükerman, 1986, Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası, , s.59)

alanındaki teknolojik yenilikleri takip ederek uygulamış ve ülkede öncülük etmiştir. Endüstride gelişen kuşakları ileri düşünce sistemlerine sevk etmiştir.

Osmanlı Devleti, Batı'da sanayi devriminin çok canlı ve etkili olmaya başladığı bir dönemde özellikle de ordusu için çok önemli yeri olan deri ve kundura sanayi ürünü grubunun ihtiyacının karşılanması amacıyla 19. yüzyıl başında Beykoz Fabrikası'nı kurmuştur.

1826'da değişen ordu sistemi, ordu kıyafet ve teçhizatlarında da yenilikleri getirmiştir. Ortaya çıkan çok büyük boyutlu ayakkabı ve deri ürünleri talepleri karşısında deri sanayinin açığının karşılanabilmesi için yabancı ülkelere deri ürünleri ithalatı başlamıştır. Talebin yurt içinde karşılanabilmesi için modern ve büyük hacimli bir sanayi tesisi kurulması gerekliliğinin ortaya teknik olarak çıkışı 1810 yıllarıdır. Girişimlerin başlatılmasıyla yapılan araştırmaların sonucunda, deri sanayi için en önemli kaynak olan akarsuyun bulunduğu Beykoz, deniz ulaşımına sahip olması ve geniş alanların bulunması gibi sebeplerle yer olarak tespit edilmiştir. (Küçükerman, 1988)

Beykoz Fabrikası, bugüne kadar ilk kurulduğu yerde gelişerek üretimini sürdürmüştür. Bu fabrika ve endüstriyel belleğe ait pek çok şeyi bugün de içermektedir. Ancak zaman içinde ortaya çıkan mekan ihtiyacı nedeniyle, çeşitli dönemlerde buradaki birçok eski yapı yenileştirilmiş, üretimde kullanılan teknolojilerin değişmesiyle de fabrikalardaki makineler hemen hemen bütünüyle yenilenmiştir.

5.2 Dabağhanelerden Fabrikaya – Üretim Tarihçesi

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren askerlik kurumlarını ikiye ayırmıştır. Böyle bir düşünceyle, bir yandan askeri araç ve silahların yapımı ve geliştirilmesi için gereken kurumlar oluşturulurken, diğer yandan da bu silahların kullanılmasını sağlayacak olan düzenin canlı tutulmasına önem verilmiş olduğu görülmektedir.

Osmanlı harp sanayii kurumları şöyle sıralanabilir:

- 1 - Ok, yay, kılıç, kalkan gibi ilkel silahların imalathaneleri, Cebeci Ocağı.
- 2 - Tophaneler, top mermisi, humbara gibi patlayıcı maddeleri ve diğer ateşli silahları imal eden iş yerleri.
- 3 - Baruthaneler.
- 4 - Tersaneler.
- 5 - Gemilerin donatımı, her türlü demir malzemesini, yelken bezi, halat ve öteki ihtiyaçlarını sağlayan işyerleri.

6 - Ordunun deriden mamul eşya ihtiyacını karşılayan saraçhaneler.

7 - Askerin her türlü giyim eşyasını yapan işyerleri.

8 - Ekmek veya peksimet gibi, askerin bellibaşlı yiyecek maddelerini hazırlayan işyerleri. (Giz, 1969, Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 37:20)

Deri endüstri ürünlerinin bu alanların hepsinde yer alması, İstanbul'da dericiliğin düzenli bir biçimde geliştirilmesi için devletten her zaman destek görmesini sağlamıştır.

Türk dericilik geleneği çok eskilere dayanmaktadır. Başlangıçta atlı asker ve atlı göçebe olan bir ulusun en çok kullandığı şeyler, yemeni, çizme gibi ayakkabı ile at eğerleri, kolan, kuskun, yularlar, kemerler gibi saraçlık eşyası ile deri su kapları olmuştur. (Küçükerman, 1988, Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Fabrikası, Boğaziçi'nde başlatılan Sanayi, s.18)

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u aldıktan sonra başlattığı onarma ve yenileştirme çalışmaları arasında Kazlıçeşme bölgesinde bir deri sanayi oluşturması, dericiliğe verilen önemi göstermektedir.

Dericilik, Türk'ler için bir aile zanaati olmuştur. Osmanlı ülkesinin gelişmesine paralel olarak deri ihtiyacı da artmıştır. Gerek sivil halkın, gerekse ordunun en temel malzemelerinden birisi deri ürünleri olmuştur. Bu konuda hem yüksek iş hacmine, hem de kaliteli üretime ihtiyaç duyulmuştur.

Türk evinde meşin sandıktan, telatin yemek ve mum sofrasına kadar çeşitli deri eşya vardır. Ordu, askerin postal ve çizmesinden, yay ve kirişine, davul ve kösten, belli başlı taşıt unsuru olan atın eğer ve koşumuna kadar her türlü deri mamulü kullanılmış, saraçhaneler durmaksızın deri işlemiştir. (Giz, 1967, İstanbul'un En Eski Sanayi Bölgesi Kazlıçeşme ve Deri Sanayi, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 22:23)

Tabakhanelerin yerleşim bölgeleri incelendiğinde, deriyi işleyebilmek için çok miktarda su gerektiğinden genelde akarsuların yanında oldukları görülmektedir. Eski debbağların "Su derinin ve dericinin hayatıdır" deyimini hala geçerliliğini korumaktadır. Bir kilo ham deriyi işleyip, mamul hale getirmek için yüz kilo suya ihtiyaç duyulmaktadır.

Deri sanayi, batıdaki sanayileşmenin sonucu ortaya çıkan bir çok yenilikler karşısında geri kalmış, Tanzimat'la beraber yeni girişimler başlamıştır.

Türk 'gedik' sistemi zaman içinde yararlılığını kaybetmeye başlamış, yeni bir organizasyon haline gelmesi ihtiyacı doğmuştur. Yabancı devletlerle yapılmaya başlanan ticaret anlaşmalarıyla beraber uzun zamandan beri geçerli olan tekelliliğin ticaretin gelişmesinde zararlı olduğu düşünülerek gedik sisteminin kaldırılması uygun bulunmuştur.

20.yy başlangıcıyla beraber farklı bir hal alarak gelişen sanayi kavramı, daha önce var olmayan bir devlet politikası olarak ele alınması zorunluluğunu getirmiştir.

1913-1915 yılında yaptırılan sanayi istatistiklerinden yola çıkarak elde edilen bilgilere göre, en az 10 işçi çalıştıran 13 debagat kuruluşunun 11'i İstanbul'da, 2'si İzmir'de bulunmaktadır. Beykoz Askeri Debbağhanesi hariç İstanbul'dakilerin hepsi Yedikule'de toplanmıştır. Beykoz Fabrikası haricindekiler incelendiğinde, bu imalathanelerde çağın gerektirdiği teknoloji, ekipman ve sermayeden yoksun üretim yapılmakta olduğu görülmektedir. İthal edilen ağır derilerin fiyatlarının yükselmesi nedeniyle yurda girmeye başlayan deri ürünleriyle rekabet zorlaşmış, bu da deri sanayinin gelişimini engellemiştir.

Ülkede elde edilen ağır derilerin kalite ve ağırlık açısından, sanayi oluşturmak için yeterli olmamış; kösele elde etmek için gereken ağır derilerde yurtdışına bağımlı kalınmıştır.

Hemen her şehirde su kenarlarında bulunan ve mahalli ihtiyaçları karşılayan küçük debbağlar, koyun ve keçi derisi üzerine çalışmış ve yarı mamul küçük derilerin çoğunu ihraç etmişlerdir. Ağır deri imalatı, köylülerin kullandıkları gön'den ibaret olmuştur.

Bu koşullar altında, 1913 Dış Ticaret İstatistiğine göre, kösele, saraçlık ve deri malları yarı mamul olan ihracat işlenmiş mamul olarak çok daha yüksek rakamlarla geri dönmektedir.

Beykoz Fabrikası'nın gelişimi için yapılan yatırımlar fabrikayı yurt çapında en güçlü deri üreticisi haline getirmiş, örnek bir debbağhane oluşturmuştur. (Küçükerman, 1988)

1943 Yılında Beykoz Fabrikası

1943 yılı Başbakanlık denetleme raporuna göre; 1943 yılında deri kısmına bir pervane dairesi ilave edilmiş, döküm, demir, elektrik tamirhaneleri genişletilmiş ve bunlar yeni bir binada toplanmıştır.

Rapora göre fabrika şu bölümlerden oluşur:

1. Deri fabrikası

İmalat daireleri,

- Kireçlik

- Debagat
- Perdah
- Lüks Deri

2. Yedikule fabrikası

1942'de, Aleko ve Mahdumları'ndan kiralanan kösele kısmı faaliyete geçerek 25-35 kişinin çalıştığı bir imalathane haline gelmiştir. 17 ay sonunda kira bedeli, işletme maliyetleri vs gözönüne alınarak devam gerekliliği tartışmalı hale gelmiştir.

3. Sivil Kundura Fabrikası

1942 yılı raporlarına göre, 400 kişinin çalıştığı fabrikada, makine yerleşimlerindeki yanlışlardan dolayı işgücü kaybı, kontrolsüzlük gibi sorunlara değinilmiştir. Fabrika taban, saya, dikiş ve monta kısımlarından oluşur.

4. Askeri Kundura Fabrikası

1944 haziran raporuna göre 850 kişinin çalıştığı bu fabrikada da aynı makine yerleşimi ve kontrol sorunları gözlenmiştir. Taban, saya, dikiş, monta, taban bölümlerinden oluşmaktadır.

5. Tutkal Fabrikası

1942'de devreye giren fabrika, 1943 te ürün vermeye başlamıştır.

Fabrikanın yeni gelişimlere ayak uydurabilmesi, kalifiye eleman yetiştirebilmesi ve ihtisaslaşma için şunların yapılması faydalı görülmüştür:

- Kuruluşun okutmakta olduğu öğrencilerden bir kısmının Deri ve Kundura Sanayi üzerinde ihtisas yapmak üzere ayrılması – ki her sene müesseseye eleman yetiştirmek son derece masraflı ve külfetli bir iştir,
- Müessesede çalışan uzmanlaşmış elemanların yurt dışına yollanarak çağdaş tekniklerin öğrenilmesini sağlamak,
- Yetenekli çalışanların, sayısı sınırlı olan ustaların yanlarına yerleştirilerek yetiştirilmelerini sağlamak.

6. Saraciye

İşletmenin ayrı bir şube olarak değerlendirilmesi ve gerekli takviyelerin yapılması suretiyle saraciye işine hız verilerek lüks deri ürünleri için iyi bir tüketim pazarı

oluşturmak ve Yerli Malları Pazarları Müessesesine saraciye reyonları ihtiyaçlarını temin etmek açısından önemlidir. (Küçükerman, 1988)

5.3 Fabrikada Yer Alan Yapılar

200 yıllık üretim tarihine sahip Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası, bu süreç içerisinde üretim şekillerinin ve teknolojilerinin gösterdiği değişiklikler, kapasite artırımı gibi sebeplerle sürekli yenilenen, eklenen ve değişen bir yapıya sahip olmuştur. Yaşayan bir organizma gibi davranarak zaman içinde büyüyen fabrika, bu dönem içinde yapım tekniklerindeki ve mimari anlayıştaki değişikliklerden ötürü nitelikleri farklılık gösteren yapılara sahiptir.

Yapıları yapım yıllarına göre 4 sınıfta değerlendirebiliriz:

1. 19. yüzyılda inşa edilen ve korunması gereken yapılar
2. 20.yüzyılda inşa edilen ve korunması gereken yapılar
3. 20. yüzyılda inşa edilen ve kullanılabilir yapılar
4. 20. yüzyılda inşa edilen ve ayıklanabilir yapılar.

Koruma çerçevesini çizerken yaptığımız bu sınıflandırma, sadece yapı mimari nitelikleri, yapım teknikleri ve tarihini tespit niteliğinde ele alınmıştır. Koruma programı uygulanırken fabrika bir bütün halinde değerlendirilmeli, sadece mimariyi bozan ve sonradan eklenen baraka, saçak gibi ekler ve niteliksiz yapılar temizlenerek fabrikanın endüstri arkeolojisi bağlamında değerlendirilmesi sağlanmalıdır.

(Yapıların bina numaralarına göre listesi bkz. Şekil 5-2).

(Ek 1, Ek 2, Ek 3, Ek 4, Ek 5, Ek 6, Ek 7, Ek 8, Ek 9).

Bölgeyle ilgili koruma kurulu tarafından yapılan inceleme sonucu alınan kararlar şunlardır:

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 27.7.2004/14823 no'lu kararı:

“İstanbul İli Beykoz İlçesi, 441 ada, 2 parsel sayılı yerde bulunan tarihi Beykoz Deri Fabrikası ile ilgili Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 14.5.2004 gün 10933 sayılı ve 3.6.2004 gün 12658 sayılı yazıları kapsamında, Müdürlüğümüz uzmanlarınca yerinde yapılan inceleme ve hazırlanan belgesel nitelikli dökümanların Koruma Kurulumuz'da değerlendirilmesi sonucunda, önemli bir Endüstriyel Kültür Mirası örneği olan tarihi Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın bulunduğu 441 ada, 2 parselin korunması gerekli kültür varlığı olarak tesciline, parsel içerisinde bulunan korunması gerekli nitelikteki kültürel ve doğal varlıkların münferiden saptanması ve tescil kararlarının alınabilmesi için parselin acil olarak Koruma Kurulu üyelerimizce yerinde incelenmesine, satış ile ilgili kararımızın bu

inceleme sonrasında değerlendirilerek Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne sunulmasına karar verildi.”

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 27.7.2004/14823 no'lu kararı:

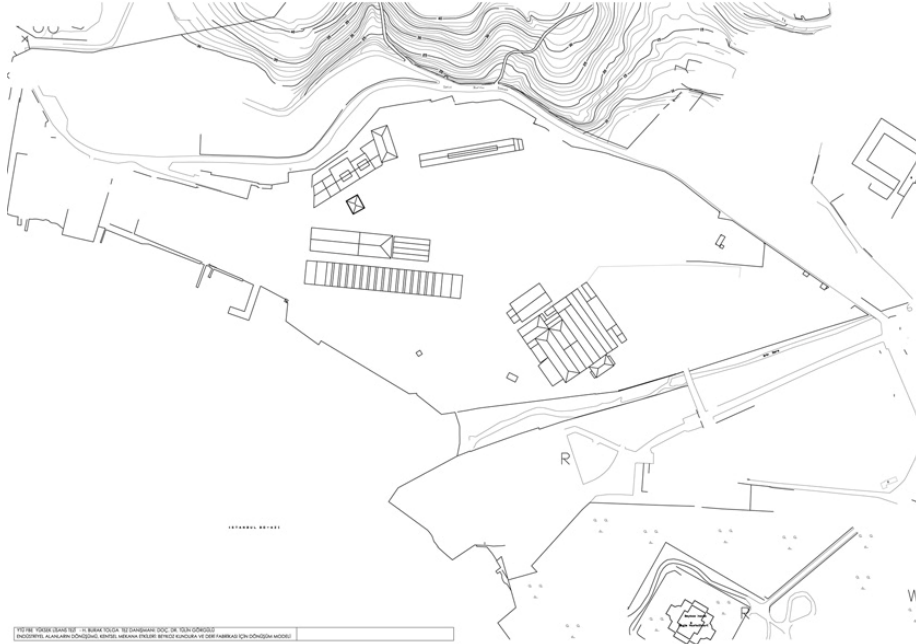
“İstanbul İli Beykoz İlçesi, 441 ada, 2 parselde yapılan değerlendirme sonucunda, Koruma kurumumuzun kararı ile tescilli, 1810 tarihinde kurulmuş olan ilk adı Dabakhane-i Klevehane-i Amire, daha sonra Beykoz Teçhizat-ı Askeriye Fabrikası (1816), Sümerbank Deri ve Kundura Sanayi Müessesesi ve son olarak Sümerbank Holding A.Ş. Beykoz Deri ve Kundura Sanayi İşletmesi isimlerini alan, kamuoyunda Beykoz Kundura Fabrikası olarak bilinen ve Endüstri Arkeolojisi çerçevesi içinde İstanbul'daki önemli endüstriyel miras örneklerinden biri olan, gerek üretim süreci ve gelişmesi, gerekse bunları oluşturan mimari yapıların yoğunluğu ve tarihsel katmanlaşması dikkate alınarak, parsel tümünün tescili ile ilgili kararımızın geçerli olmakla birlikte, parsel içinde bulunan tüm yapı, bahçe düzeni v.b. öğelerin analitik rölövelerinin (taşıyıcı sistem ve malzeme özellikleri ile birlikte) hazırlanması, yapılar içinde bulunan Endüstri Arkeolojisi açısından önemli tüm aletlerin envanterinin yapılması, farklı dönemlere ait restitüsyon çalışmalarının yapılması ve bu doğrultuda yeni kullanım ile ilgili restorasyon projeleri hazırlanmadan hiçbir müdahalede bulunulmaması gerektiğine, bu gerekliliğin eski ve yeni tüm mülkiyet sahibi ve kullanıcıları için geçerli olduğuna, alanın tarihsel önemi dikkate alınarak yapılan tüm çalışmaların ayrıntılı tarihsel araştırma ve raporlarla desteklenmesi gerektiğine, söz konusu alan içerisinde Endüstriyel üretim tarihinin aşamaları ve bu alanın tarihi ile ilgili bir müze alanının bulunması gerektiğine, alanın içindeki üretim tesislerinde bulunan ve Endüstri Arkeolojisi açısından önemli olan alet ve donanımın bu anlamda korunmasına, 441 ada 2 parsel bütününde bulunan tüm ağaçların korunmasına, parsel üzerinde yapılacak her türlü müdahaleler ile ilgili iş bu kararımızın geçerli olduğuna, satışın uygun olup olmadığı hususunun Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce değerlendirilmesine karar verildi.”

B1; B2	Marangozhane ve Kalıp Atölyesi	1
B3	Lastik İşletmesi	1
B4	İşçi Kantini	4
B5;B7;B8;	Lastik İşletmesi	1
B6	Papenmeier Tesisleri	4
B9a;B9b;B9c;B12	Suni Deri İşletmesi	1
B10	Cami ve Halı atölyesi	1
B11a;B11b;B11c	Kart Basma	1
B12	Lastik İşletmesi ek bina	4
B13	Depo	4
B14a;B14b	Depolar	4
B15a;B15b	Yemekhane	4
B17a;B17b;B17c;B17d	Ürün Satış Mağazası ve Depolar	4
B18	Solüsyon işletmesi	4
B19	Mamul Ambarı	3
B21a;B21c;B21d	Hamderi soğuk hava depoları	3
B21b	Hamderi soğuk hava depoları	4
B22	Benzin Servisi	4
B23	Ambar	4
B24	Deri işletmesi/Hamderi debagat	3
B25;B26	Deri İşletmesi/ Boyahane ve Kromaj	2
B27;B28;B29;B30;B31	Elektrik Santrali ve Kazan Dairesi	1
B32	Laboratuar,misafirhane,lojman	2
B33	Doktor	4
B34	Yönetim	2
B35;B36;B37;B40;B41	Lojmanlar	
B43b	Deri işletmesi/Hamderi	1
B43a; B43c	Deri işletmesi/depo	
B44;B45	Deri işletmesi/Asma kurutma makineleri	1
B46;B47;B48;B49;B56	Deri işletmesi/Hamderi debagat, Kurutma,Kesim	3
B51;B53;B54	Teknik hacimler	4
B52	Teknik Müdürlük + Kütüphane	1
B60	Baraka	4
B61a;B61b	Bakım / işçi temsilciliği	4
B62	El imalathanesi,saraciye;soyunma	3
B63;B64	Çarkhane	1
B65	Mamul Ambarı	1
B66	İtfaiye,Ambar	1
B67;B68;B69	Kundura İşletmesi	1
B70; B71a;B71b;B71c	Kundura İşletmesi	2
B71	Dikili Taş	1
B72	Sosyal Tesis	2

Şekil 5-2 Yapı Nitelik Tespit Tablosu

5.3.1 Yapıların Eklemlenme Sırası

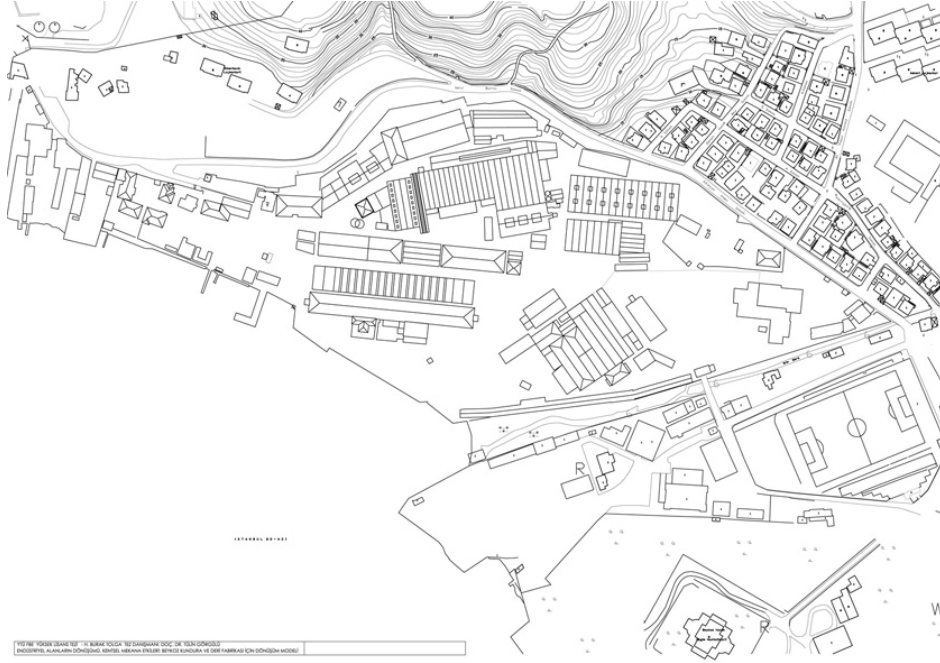
Fabrikanın genişleme şeması için organize herhangi bir şey söylemek mümkün değildir. Tamamen ihtiyaçlar doğrultusunda üretim şemasının zaman içinde değişiklik göstermesiyle depo ve ambar alanları, teknik alanlar ve benzeri fonksiyonlar için yapılar eklenmiştir. Bu eklemeler yapılırken de bazı yapılar o an için fonksiyona cevap veremeyecek nitelikte olduğundan dolayı yıkılmış, yerini bir başkaları almıştır. Bu süreç içindeki yapılanma adına fazla bir kayıt olmadığından bu izlerin takibi ve tespiti son derece zordur.

Şekil 5-3 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 19. yüzyıl
(Tespit edilebilen yapılar)

Şekil 5-4 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 20. yüzyıl

Şekil 5-5 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 2003

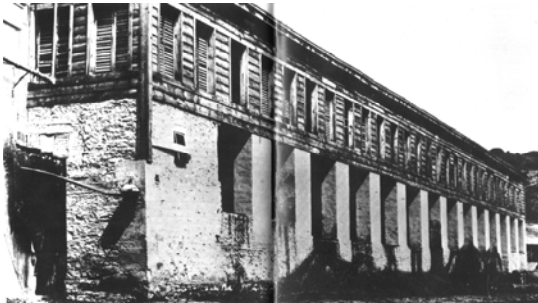
Bu eklemlemelerdeki plansızlık, fabrika raporlarından da görüldüğü üzere, teknik hacim ve kazanlara uzaklaşmaktan dolayı enerji iletiminde verim kaybına neden olabilmektedir.

Şekil 5-6 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası;
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.130

Şekil 5-7 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 20. yüzyıl başlarında onarılan cami ve perdahane
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.162-163

Şekil 5-8 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1914 Kirdiman Kuyuları
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.66-167

Şekil 5-9 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1910'lu yıllarda yeni yapılan keçehane
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.170-171

Şekil 5-10 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası
İstanbul Harita Şirketi, Atatürk Kitaplığı

Şekil 5-11 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1914
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.210

Şekil 5-12 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1914
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.210

Şekil 5-13 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1962
Küçükerman 1988, Beykoz Fabrikası, s.278

Şekil 5-14 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1915 vaketa dairesi
(Küçükerman., 1988, Beykoz Fabrikası, s.280)

Şekil 5-15 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası; 1955. yenileştirme çalışmalarının başlangıcı. Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.208

5.3.2 Lojman Ve İşçi Konutları

Fabrikanın kuzeyinde yer alan ve ormanlık arazi içinde bulunan lojmanlar, yönetici ve memurlar için inşa edilmiştir. Bu alanın batısında bulunan ve imara açılan bölge ise başlarda işçi konut alanı olarak imara açıldıysa da, fabrikanın işlevini kaybetmesiyle el değiştirerek tek ve iki katlı bahçeli konutlarda oluşan bir bölge haline gelmiştir. Tek katlı konutlar apartmanlaşmaya, çok katlı konutlara dönüşmeye başlamıştır. Yapılar genelde 20-25 yıllıktır ve herhangi mimari değer taşımayan sıradan yapılar görünümündedir.(Ek 15, Ek 16).

5.3.3 Fabrikanın Faaliyetleriyle Sosyal Çevrenin İlişkisi

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası, 200 yıla yakın üretim süreciyle Beykoz'un gelişimine önemli katkıda bulunmuştur. 1800'ler başında kentten uzak olduğu ve doğal akarsu kaynaklarına sahip olduğu için Beykoz'da kurulan fabrika, giderek büyüyen üretim ve istihdam kapasitesiyle bölgedeki sosyal ve ekonomik çevrenin biçimlenmesinde de pay sahibi olmuştur.

Türkiye'nin sanayileşme döneminde Sümerbank'ın kurulmasıyla bu kuruma devredilen fabrika, sanayileşme döneminde oynadığı rol ile bir simge haline gelmiştir.

1987'ye kadar 2500- 3000 kişinin çalıştığı fabrikadan sabahları işçilerin uyandırılması ve işbaşı yapmaları için çalınan düdük sesi, Beykoz'da sosyal hayatın üretim alanlarıyla ne kadar bağlı olduğunun bir göstergesidir. Fabrikada çalışan işçilerle beraber sosyal çevresiyle

bütünleşen fabrika, yemekhanesine kurulan kışlık sinemayla sosyal çevrenin iş saatleri dışında kullandığı bir mekan haline gelmiştir.

Fabrikanın üretim içinde eğitim veren okulu, özellikle babaları fabrikada çalışan işçi çocuklarının ortaokuldan sonra iki yıl eğitim verilerek fabrikaya kalifiye eleman yetiştirilmesini sağlamıştır. Her yaz Beykoz çayırında yapılan etkinliklere de işgücü ve organizasyon desteği vermesi, fabrikanın Beykoz sosyal hayatı için önemini göstermektedir. (Alpman, 2002, “Ayakkabının A’sı Beykoz Kundurası”, Yaşam Akşam Gazetesi, 22.12.2002)

5.4 Değişim

Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Sümerbank’ın özelleştirilmesi kapsamında fabrika alanına tatil köyü yapmayı planlayan bir şirkete satılmıştır.*

İstanbul Boğazında, büyük yeşil alanlara sahip böylesi bir tesisin faaliyetlerini durdurmasıyla, kamusal bir yaklaşım sergilenerek kentin kıyıyla buluşacağı önemli bir yer kazanılabildi. Bugün giderek azalan kentli – su ilişkisini artırmanın, su kenti olmanın kaçınılmaz bir gereği olduğu ortadadır.

Dönüşümle beraber fabrikanın kentle olan ilişkisi, fabrika faalkenki ilişkiden çok daha farklı olacaktır. Dönüşüm süreci ve sonuçları, Beykoz ve İstanbul’a bir kıyının daha kazandırılması şeklinde olmalıdır. Kültürel faaliyetler ve rekreasyonel alanlar, bölgenin son derece canlanmış ve korunmuş hale getirilmesini sağlayabilir.

İki yüz yıldır çalışan bir fabrika olması sebebiyle, fabrika alanında eklemeler, tadilatlar, yenilemeler hiç eksik olmamıştır. Değişen teknolojiler ve üretim biçimleri, fabrikadaki üretim teçhizatlarının da durmadan yenilenmesini gerektirmiş; şu an “endüstri arkeolojisi nesnesi” sayılabilecek bu teçhizatlar o zaman sadece eski hurda değeri taşıdığından sökülerek atılmıştır. Bu sebeple geriye binalar ve yeni makinalardan başka çok az donanım kalmıştır.

Bu durumda endüstri arkeolojisi açısından, mekansal kurgu ve değerleri göz önüne almak gerekir. 19.yy’dan kalan yapılar, eklenen bir çok yapıyla bir bütün haline gelmiş, fakat

* Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nca Sümerbank’ın özelleştirilmesi kapsamında, 30.10.2003 yılında yapılan nihai görüşmelerin onaylanmasıyla 13.04.2005 tarihinde Yıldırım Dış Ticaret AŞ’ye 29.700.000 \$’a (ABD Doları) satılmıştır. Şirket yetkilileri; 182 dönüm alana yayılan tesisi turistik amaç için değerlendireceklerini ve bir tatil köyü kurmayı planladıklarını açıklamasını yapmıştır.

çok düzenli bir kompleks oluşturmamıştır. Düzensiz bir yapı topluluğu gibi görünen fabrika alanı, lojman arazileri ve yeşil alanlarıyla beraber değerlendirildiğinde, kent dokusu için hem kültürel, hem rekreasyonel nefes alma noktasıdır.

Fabrikanın gelişim şemasının da organize bir şema olduğunu söyleyemeyiz. Zaman içinde artan mekan ihtiyacı doğrultusunda depo ve ambar alanları, teknik alanlar ve benzeri fonksiyonlar için yapılar eklenmiştir.

Bugünkü yapı stoğuna baktığımız zaman, uygun kullanımlar ve gerekli dolaşım alanlarını sağlamak için, sonradan eklenen ve bir önem arzetmeyen yapıların ayıklanması; korunması gereken eski ve nitelikli yapıların ortaya çıkması için gereklidir

5.4.1 Faaliyetlerin Devamı Veya Dönüşümün Gerekliliği / Dayanakları

İki yüz yıldır üretimini geliştirerek sürdüren Beykoz Fabrikası, deri ve kundura üretimiyle ülkenin deri ve ayakkabı sektörünün ve teknolojisinin gelişmesinde en önemli role sahiptir. Dericilik işinin çok fazla su gerektirmesi ve atık kirli su miktarının çokluğu, gerekli arıtma tesislerine sahip olmaması ve boğazı kirletmesi gerekçesiyle, dericilik bölümünün 1993 yılında Çevre Bakanlığı kararıyla kapatılmasına karar verilmiştir. 30.10.2003 itibariyle de, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca Sümerbank'ın özelleştirilmesi kapsamında özel bir şirkete satılmış ve belediye kararlarınca turizm alanı olması öngörülmüştür.

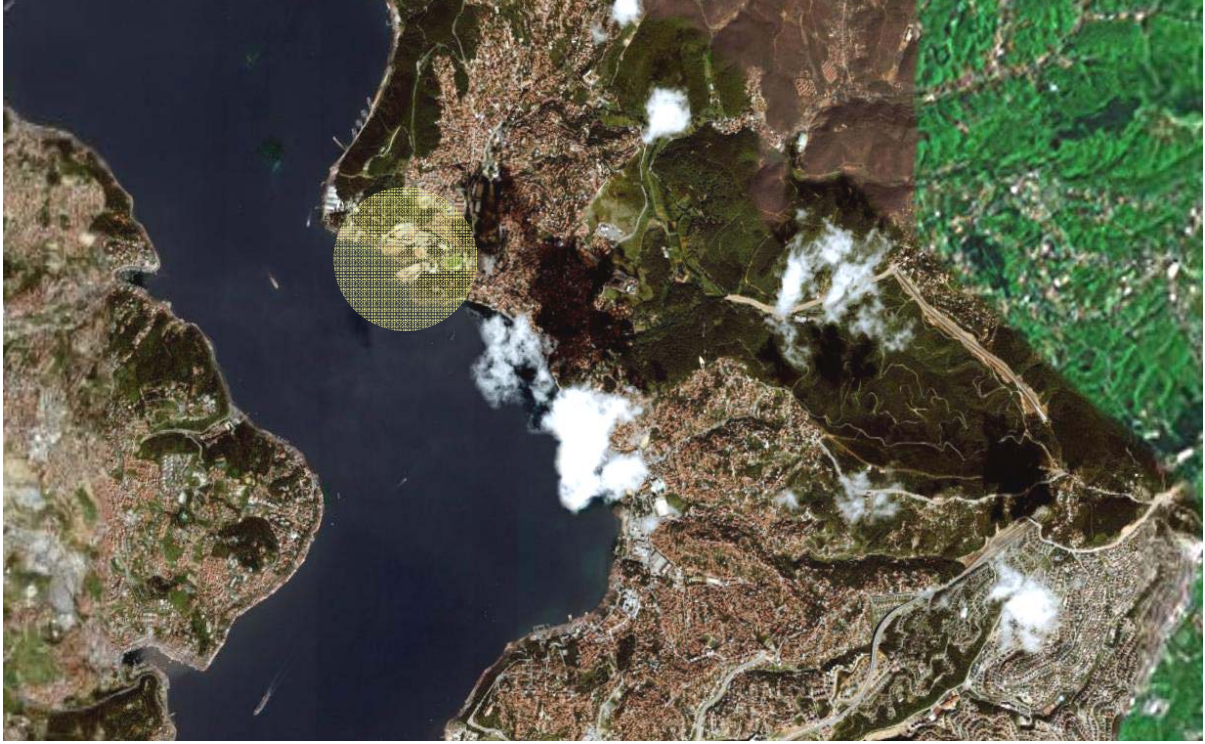
Kent kullanım alanları içinde kalan sanayi alanlarının desantralizasyonu, kentsel değişim içerisinde kentin doğru kullanımını sağlamayı amaçlayan bir süreçtir. Genele baktığımız zaman, kent içinde kalan sanayi alanlarının yoğun yerleşim bölgeleri içinde kalmaya başlaması; hem bölgenin değerinin artması sonucu verimli olmaktan çıkmakta, hem de insan sağlığını tehdit eden durumlar yaratmaktadır. Sanayi alanlarının üretime yönelik altyapıların, arıtmaların, kontrol ve yaptırımların olduğu kent dışındaki organize sanayi bölgelerinde yer alması hem üretimi verimli hale getirir, hem de kontrol altında tutulabilmesini sağlar.

Bu bağlamda bu tür üretim alanlarının kent dışına taşınması sonucu kalacak eski yapı ve makine teçhizatlarının, endüstri arkeolojisi kapsamında değerlendirilerek korunması ve titiz çalışmalar yapılarak kentlinin kullanımına yeniden sunulması sağlanmalıdır.

Beykoz bölgesine baktığımız zaman, o zaman için kente olan uzaklığı, deniz kenarında oluşu nedeniyle ulaşım ve taşıma kolaylığı, sahip olduğu akarsu ve doğal kaynaklar bölgede sanayi yapılarının kurulmasını uygun kılmıştır. Günümüzde ise, artan nüfus ve göçle büyüyen konut açığı; ikinci köprünün yapılmasıyla beraber son derece hızlı gelişen iş ve konut yapılaşmasının Beykoz'da sahip olunan yeşil alanların kaybolmasına sebep olmaktadır.

Barındırdığı tarihin ve kültürün günümüzün gerektirdiği koşullar içinde anlatabilecek hale getirilmesi, bu kullanımı daha cazip hale getirecektir.

Beykoz'da bulunan ve Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası gibi işlevi sona eren diğer üretim alanlarının da bu şekilde değerlendirilmesi, birbiriyle ilişkilendirilerek kültürel bir dizgi oluşturulması, bir bütünün parçaları olmalarını sağlayacaktır.

Şekil 5-16 Beykoz Sümerbank Deri ve Kundura Fabrikası

Beykoz kıyı bölgesi, bugün sahip olduğu doğal yeşil ve ormanlık alanlara, tarihi ve kültürel yapı ve oluşumlara, faaliyetleri sona eren Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası, Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası gibi artık endüstri arkeolojisi alanı olmuş bölgelere rağmen, hakettiği kültürel ve turistik değerlendirmeye sahip değildir. Tam tersine, son derece hızlı bir tüketim sürecine giren Beykoz, sahip olduğu yeşil alanları kaçak yapılaşmayla hızla kaybetmekte, kullanımda olan kentsel boşluklarını da yanlış kullanımlarla giderek betonlaştırmakta ve fazlalaşan nüfusun sahip olması gereken kentsel boşluklar ortadan kalkmaktadır. Ulaşım için hala karayolu tek seçenek olarak sunulmakta, denizyolu, raylı sistem gibi toplu ulaşım sistemleri öngörülmemektedir. İstanbul Boğazı'nda olmasına rağmen, su kenti olmasının herhangi izi yoktur. Suyla olan ilişki görsellikle sınırlıdır.

Bu bağlamda, Beykoz kıyı bölgesi yeni bir senaryo kapsamında değerlendirilerek taşıdığı potansiyelin doğru kullanımı ve yenilerinin eklenmesi sonucu 2010 Avrupa kültür başkenti İstanbul'daki odak noktalarından biri haline getirilebilir. Öngörülecek kullanım stratejileri,

bölgeyi kentle bütünleştireceği gibi kentin suyla bütünleşmesini de sağlayabilir. Kaçak yapılaşmanın önlenerek yeşil alanların korunmaya başlaması, bu alanların bir kısmının korumacı bir tavırla Beykoz ve kent sakinleri tarafından kullanılmaya başlaması, kullanıcılar tarafından sahiplenilmesini ve koruma bilincinin oluşmasını hızlandırabilir.

Dönüşüm senaryosuyla ortaya çıkacak uluslararası çapta müzeler, eğitim merkezleri ve atölyeler, rekreasyon alanları ve özellikle parklar, konaklama birimleri, eğlence merkezleri gibi nitelikli kentsel mekanlar, bölge ekonomisine de son derece olumlu katkılarda bulunabilir. Bu hem Beykoz kıyı bölgesindeki yatırımların sürekliliğini sağlayabilir, hem de sosyoekonomik yapıyı güçlendirerek bilinçli bir kent kullanıcısı profili oluşturabilir.

5.5.2 Dönüşüm Senaryosu Stratejileri

Önerilen dönüşüm senaryosu, daha önce ele alınan örneklerden elde edilen planlama ilkeleri doğrultusunda ele alınarak önerilecek fonksiyon ve bölgesel kullanımların genel kent planlaması içinde değerlendirilmesi öngörülmüştür.

5.5.2.1 Koruma

İstanbul ve Beykoz genelinde, hızla tahrip olan yeşil alanların, eski yapıların ve endüstri arkeolojisi alanlarının bilinçli bir korumayla kentle bütünleştirilmesi zorunludur. Bölgesel değil genel koruma kararları ve bunların uygulanmasında kent kullanıcılarının bilinçlendirilerek bu korumaya dahil edilmesi; kentin bütün halinde korunarak kullanılmasının sağlanması, en etkin koruma yöntemidir.

İstanbul Boğazı'nın kuzeyinde yer alan Beykoz Bölgesi yoğun ormanlık ve yeşil alanları; kent ekolojisinin korunabilmesi için kentin ciğerleri olarak korunmalıdır.

1980'lerden sonra nüfus yoğunluğu ve yapısının değişimiyle yeni yapı stoklarına ihtiyaç duyulması; fakat bu ihtiyacın kentsel planlama ve yasal bir organizasyonla çözülememesi nedeniyle; göç eden vatandaşların gecekondularla yasadışı olarak kendi kendine bunu çözümlendiği Beykoz'da, tarihi ve kültürel çevrenin korunması giderek zorlaşmıştır. İstanbul kenti bütünündeki kentsel koruma politikasının baştan planlanmamış olması da, korumada önemli olan Beykoz kıyı bölgesi gibi parçaların oluşturduğu bütünü korunabilmesini zorlaştırmaktadır. Koruma politikası geliştirilirken Beykoz ilçesi ve kıyı şeridi, İstanbul Boğazı ile bir bütün olarak düşünülmelidir.

İstanbul'daki endüstri arkeolojisi alanlarının yeterli araştırma ve envanter çalışmaları yapılmadan dönüştürülmesi, teknoloji tarihi ve kültürünün belirlenmeden yok olmasına

sebeptir (Köksal, 2000). Beykoz kıyı şeridinde yer alan Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Paşabahçe Şişecam Fabrikası gibi endüstri arkeolojisi alanı olan bölgeler, sadece içerdikleri yapıların tarihselliğiyle değil, makine teçhizatları, konumları, diğer tesisler ile yakınlıkları ve dizgileriyle beraber bir bütün halinde korunmalı, son derece ayrıntılı bir envanter çalışması yapılmalı, sahip oldukları kültür ve teknoloji tarihine ışık tutacak bilgilerin hepsi edinilmelidir.

5.5.2.2 Alanın kültürel bir program dizgisinin içine oturtulması

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası tek başına değil, Paşabahçe Şişecam Fabrikası, eski askeri dikimhane gibi çevredeki diğer endüstri arkeolojisi alanları, Beykoz Çayırı gibi diğer doğal ve Beykoz Kasrı gibi diğer tarihi varlıklarla beraber değerlendirilmelidir. Beykoz kıyı bölgesi içinde kültürel bir program dizgisi oluşturulmalı, bölgenin bir bütün halinde kentin imaj ve kültürel gelişimine katkıda bulunması sağlanmalıdır. Her iki fabrika alanı, bu kültürel dizginin başlangıç veya son durak noktaları olarak değerlendirilebilir.

Bu program dizgisi oluşturulurken, mekanların birbiriyle olan bağlantıları ve kent içindeki potansiyelleri doğru değerlendirilmelidir.

Mevcut kent dokusu ve yapılaşmalar, fiziksel ve sosyal bakımdan Beykoz bölgesinin gelişimi incelendiği zaman, İstanbul için de geçerli olan hızlı değişim sürecinin burayı da etkilediğini görmekteyiz. Sosyal bir dinamizm sağlayan bu değişim, planlı kentleşme, altyapı oluşumu, kent kaynaklarının doğru ve dengeli kullanımı gibi olguları neredeyse yok saymakta, yaşamsal, kültürel, sosyal kaynakları tüketmektedir.

Böylesi değişken kentsel mekanların potansiyeli göz önüne alınmalı; eski fabrika alanı bulunduğu kültürel dizgide değişen koşullara, yaşam biçimlerine, ihtiyaçlara cevap verebilecek esnek kentsel alanlar haline getirilerek dönüşüm alanı için esnek kullanıma uygun bir planlama yapılmalıdır. Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası'nın sahip olduğu yapı stokları ve geniş araziler, tek başına bir işlevle sınırlandırılmamalı, ucu açık, eklemlenebilir, esnek bir kent strüktürü haline getirilmelidir.

Beykoz kıyı şeridinin kültürel bir dizgi haline getirilmesi ve zaman içinde doğacak ihtiyaçları karşılayacak kaynakları üretebilecek sürdürülebilir bir çevrenin oluşumu için esnek bir kent strüktürü oluşturmak, böylesi hızla değişim gösteren dinamik bir kent için gerekli tasarımların yapılarak çözümler üretilmesini sağlayacaktır.

Kurgulanacak kentsel senaryo ile, Beykoz kıyı bölgesi kendini çekim merkezi haline getirecek sosyal dinamizme sahip programlara sahip olmalı ve İstanbul'un sahip olduğu

potansiyelden hareketle kentin uluslararası bir odak noktası haline gelmelidir. Sadece Beykoz sakinleri kullanımı için bu bölgenin yatırım yapılarak sosyal alanlara dönüştürülmesi, kullanıcı sayısının azlığından dolayı yeterli ilgiyi görmemesine, atıl kalmasına ve zamanla bakımsızlaşmasına sebep olabilir.

Dönüşüm senaryosu kapsamında fabrika alanı ve Beykoz kıyı bölgesinin işlevlendirilmesiyle ilgili dikkat edilmesi gereken önemli konularan biri, bölgenin sadece belli zaman dilimlerinde kullanılmasının engellenmesidir. Bölgenin gece ve gündüz, yılın her mevsiminde kullanımda olması sağlanmalıdır. Sınırlı ve mevsimsel aktivitelere bağlı kullanımlar bölgelerin kısıtlı kullanımına sebep olmakta, iş veya konut gibi tek ağırlıklı fonksiyonlar alanların kullanılmadığı saatlerde ıssızlaşmaya neden olmaktadır.

Dönüşüm projesinin gereken ilgiyi görmesinin ve kentin önemli bir odak noktası haline gelmesinin sağlanmasında önemli yeri olan sürekli kullanım, ancak çok katmanlı farklı işlevler içeren bir kullanım sisteminin programlanmasıyla sağlanabilir. Farklı zaman dilimlerinde farklı sosyoekonomik kitlelere hitap edebilecek, daimi döngünün sağlanabileceği işlevleri ve bunları barındıracak mekanları bir araya getirmek, projenin çok geniş bir kullanıcı kitlesine hitap ederek başarılı olmasını sağlayabilir.

5.5.2.3 Bütünü birbirine bağlayan ulaşım sistemi kurulması

Genel kent planlaması içinde, Beykoz kıyı şeridine ulaşım için çevreyolu ve sahil yoluna paralel olarak hafif raylı sistem, teleferik gibi yeni toplu ulaşım yolları tasarlanmalı, konut alanlarının suyla buluşması sağlanmalıdır. Kıyı şeridinde deniz ulaşımı ön plana çıkarılmalı, sık aralıklı iskeleler yapılarak duraklar sağlanmalı ve araç yoğunluğu özellikle sahil yolundan uzaklaştırılarak bu yolun toplu ulaşım ve rekreasyon için kullanılması sağlanmalıdır.

5.5.2.4 Yeşil alanların korunmasının ve doğru kullanılmasının sağlanması

Kentin ve kentlinin nefes alma noktalarından Beykoz Çayırı gibi yeşil alanlar, Beykoz kıyı şeridinin kuzeyinde bulunan ormanlık alanlar yoğun ve kaçak yapılaşma ile giderek yok edilmektedir. Eskiden önemli bir mesire yeri olan Beykoz Çayırı, zaman içinde özellikle kamu yapılarıyla dolmuş ve büyük yeşil alan olma özelliğini kaybetmiştir (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.2, 1993). Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın sınırları içinde yer alan kuzeyinde lojmanların bulunduğu ormanlık alan, iyi korunmuş ve Beykoz kıyı bölgesinin kuzey kesiminde kalan ormanlık alanla bütünleşmiş haldedir. Bu yeşil alanların korunması kadar doğru kullanılması da önemlidir. Bu tür yeşil alanların sınırlı da olsa kamu kullanımına açılması, bu alanların kent kullanıcıları tarafından kullanılarak sahip çıkılmasını sağlayacaktır.

Beykoz çayırına işlevselliğini yeniden kazandırmak amacıyla, dönüşüm senaryosunda öngörülecek fonksiyonlarıyla ilişkili rekreasyonel bir park haline getirilerek eski Askeri Dikimhane ve Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası alanlarıyla ilişkilendirilmeli ve yoğun konut alanlarının ihtiyacı olan kentsel boşluk haline gelmelidir.

5.5.2.5 Kamusal kullanımın sağlanması

Beykoz Kundura ve Deri fabrikası, 200 yıla yakın bir süre üretim yapmış, bu süre zarfında genel anlamda bu alan kentten kopuk kalmış yarı kamusal bir alan olmuştur. Üretiminin son bulması sonucu İstanbul Boğazı kenarında ve bu kadar büyük alana sahip bölgenin, sıkışık kent dokusunun denize açıldığı bir uç nokta olarak kentle bütünleşmesi gerekmektedir.

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası alanı, kent örüntüsünün suyla buluşabileceği bir noktada yer alması; endüstri arkeolojisi alanı oluşu, sahip olduğu tarihi değerler, yeşil alanlar ve kente sağlayabileceği kültürel katkı nedeniyle kamusal kullanıma sunulmalı, oturtulacağı kültürel dizgide sahip olduğu toplumsal belleğin ve kültürlerin korunması sağlanmalı, sosyal çevrenin zarar görmesi engellenmelidir. Dönüşüm bölgesi sınırlı kullanıcıya hitap eden tamamen özel mekanlar yerine yer yer özel mekanları içerebilecek kamusal alan haline getirilmeli, böylece gerçek kullanıcılarına teslim edilmelidir. Bölgenin dönüşümü için tüm aktörler belirlenerek kurulacak organizasyonda kimlerin hangi aşamalarda devrede olacağı planlanmalıdır.

Bu bağlamda, Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası bölgesi dönüşümü finansmanının toplum tarafından dolaylı veya direk karşılanması, kullanıcıların sınırlandırılmasını engelleyecek, düzenlenecek alandan herkesin faydalanmasını sağlayacaktır. Fakat bu dönüşümün gelir sağlayarak kendini amorti edecek düzeye ulaşana kadar sadece kamu tarafından karşılanması, ülkemiz ekonomik şartlarında çok mümkün ve doğru gözükmemektedir. Özel sektör yatırımlarının da bu alanda kamusal yatırımlarla beraber yer alması, hem finansman zorluğunun aşılmasına yardım edecek, hem de özel kullanıma açık mekanların da oluşmasını sağlayarak çeşitli sosyoekonomik gruplara aynı bölgede farklı mekanlar sunulmasını sağlayacaktır.

5.5.3 Dönüşüm Senaryosu: Öngörülebilecek Kentsel Kullanımlar

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası, Beykoz kıyı bölgesi, Beykoz Çayırı, eski askeri dikimhane, Beykoz Kasrı ve Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, bölgenin bir bütün olarak ele alınarak oluşturulacak kurgusundaki kültürel dizginin başlıca öğeleri olarak kabul edilebilir. Kurgulanacak mekanlar ve öngörülen fonksiyonlar, atıl olmayan, etkileşimli, tüm kent kullanıcılarının ilgisinin odaklanmasını sağlayacak biçimde çok katmanlı olmalıdır. Bölgenin

sürekli kullanımını sağlayacak fonksiyonlar, aynı zamanda bölgenin suyla ilişkisini kurarak bir su kenti olmanın gereği kentin suyla bütünleşmesini sağlayabilir.

Kültürel dizgi içerisindeki diğer öğelere baktığımızda, hepsinin ayrı ayrı değerlendirilerek programa bir bütünlük içinde katılması gerekmektedir. Bölgenin diğer ucunda yer alan Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası'nın, yeniden işlevlendirilmesi de Beykoz Deri fabrikası alanında olduğu gibi ayrıntılı bir araştırma ve veri toplama aşamasından sonra gerçekleştirilmelidir. 1930'lardan günümüze kadar cam ve cam ürünleri üretimi konusunda önemli bir tarihe sahip fabrika alanında; Beykoz kültüründe de önemli yeri olan camın üretim tarihinin anlatıldığı bir cam müzesi kurulabilir. Fabrika, geleneksel Beykoz camcılığının sürdürülebilmesi için cam ocakları, cam atölyeleri içeren bir cam köyü haline getirilebilir. Uluslararası bir kullanıma sahip olacak bu alanda kurulacak eğitim merkezi, konusundaki bilgi birikiminin aktararak geleneksel cam işçiliğinin devamını sağlamakta etkin rol oynayabilir.

Günümüzde çocuk göğüs hastanesi olarak kullanılan Beykoz Kasrı, bu kültürel dizgi içerisinde konumu ve tarihi özelliği nedeniyle çok önemli bir noktada yer almaktadır. Deniz kenarında bir tepede bulunan kasrın önemli bitki örtüsüne sahip son derece geniş bahçesi, Beykoz çayırı ile ilişkilendirilerek yeniden işlevlendirilmesinde göz önüne alınması gereken bir faktördür. Hastane fonksiyonunun modern tesislere sahip başka alanlara nakledilerek kasrın kamuya açık bir alan haline getirilmesi daha doğru görünmektedir. Kültürel dizgi içerisinde bahçesinin rekreasyon alanı olarak kullanımı ve yapının yeme, içme, davet, kutlama gibi etkinliklerin düzenlenebileceği bir mekan olarak kullanılması öngörülebilir.

Beykoz Çayırı ve eski askeri dikimhane beraber değerlendirilerek çayırın özellikli bir park haline gelmesi sağlanabilir. Böylesi bir dizgi içerisinde yer alacak müze ve sanat eğitim merkezi fonksiyonların yansımalarının izlenebileceği, açık hava sergi ve performanslarına izin verecek bir kentsel boşluk olarak yeniden düzenlenebilir.

Böylece önerilen alandaki fonksiyonlar birbirinden tamamen bağımsız kalmayarak bütünlük arzemesini ve ziyaretçiler için bölgenin belli bir güzergahta dolaşımını sağlayabilir.

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası alanının oluşturulacak dizginin bitiş veya başlangıç noktasında yer alabilecek olması, suyla olan ilişkisi, geniş bir alana yayılan önemli ve nitelikli yapı stoğuna sahip olması, öngörülen çok katmanlı ve geniş yelpazeli fonksiyon çeşitliliğine cevap vermesini sağlayabilir.

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası alanın kullanımıyla ilgili yeni fonksiyonlar belirlenirken, fabrikanın sahip olduğu tarihi ve endüstri arkeolojisi değerleri göz ardı edilmemeli, yeni işlev

yapılarla ve alanla bütünleşmiş eski işlevin izlerini kaybetmemelidir. Yapıların kimliğine ve orijinal fonksiyonlarına ait izlerin, donanımların, verilerin, detayların korunması eski işlevin, tarihselliğinin ve sahip olduğu endüstri kültürünün vurgulanarak anıtsallaştırmasını sağlayabilir.

Endüstriyel mirası korumanın bir tavrı olarak teknolojik gelişime bağlı olarak fabrika alanında biçimlenen yapılara, donanımlarına, bir araya gelerek oluşturdukları bütüne bir “endüstri arkeolojisi alanı” olarak yaklaşılması, elde edilecek belgelerin disiplinlerarası bir çalışmayla değerlendirilerek ait olduğu deri ve kundura endüstrisi kültürünün tarihine katkıda bulunacaktır. Yeniden verilecek işlev, üretim donanımı yok olmamış yapılar için üretim sisteminin ve teçhizatlarının korunarak, mümkünse işler hale getirilerek üretimin uygulamalı biçimde anlatıldığı görsel bir merkez ve müze haline getirilmesi olarak düşünülebilirdi. Bu tür endüstri müzelerinde etkileşimin sağlanması, ziyaretçilerin işlevle bütünleşmesini, teknoloji tarihi içindeki gelişimi deneyimleyerek öğrenmesini sağlar. Fakat söz konusu alandaki yapı teçhizat ve üretim biçimlerinin üretim süreci içerisinde devamlı olarak yenilenmiş olması, eskiye ait makinelerin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda oluşturulacak senaryodaki fonksiyonlar önerilirken, fabrika alanının eski üretim teçhizatlarının yerinde sergilenerek üretimin canlandırıldığı bir endüstri müzesi değil; yapılar içindeki yeni teknolojili teçhizatların kısmen korunup izlerinin bırakılarak alanın eski fonksiyonundan bağımsız farklı fonksiyonların da yer aldığı bir kompleks haline getirilmesi düşünülmüştür.

Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesi kapsamında komplekste yer alacak endüstri müzesinin hayata geçirilmesi, hem fabrikanın ikiyüz yıldır devam ederek gelişen endüstri kültürünün, hem de çevresinde şekillenen sosyal hayatın anlatılmasını sağlayacaktır.

Dericilik ve Ayakkabı müzesi

Beykoz Fabrikası'nın 19. yy'ın ilk günlerinde başlayan ve kesintisiz bugüne kadar gelişerek süren üretiminin en ilginç ürünleri, bugün fabrikanın koleksiyonunda bulunan ayakkabı örnekleridir.

Bu örnekler yardımıyla, yaklaşık 180 yıllık ayakkabı geleneğinin ve sanatının, teknik ve tasarım yönünden geçirdiği gelişimleri değerlendirmek mümkündür. Bunun yanısıra, bu ayakkabılardan Türk savaş tarihinin bir başka yönü de izlenebilmektedir. Nitekim 19. ve 20. yy'da bu fabrika hemen bütün savaşlar için özel amaçlı ayakkabı araştırması, tasarımı ve üretimi gerçekleştirmiştir. Doğu bölgesi için buz ve karda yürümeyi sağlayan özel botlar, çöl

savaşları için özel tasarımlar yapılmıştır. Döküm fabrikalarında kullanılan tahta tabanlı güvenlik ayakkabıları, su geçirmez avcı botları, özel çizmeler bu ürünlerden bazılarıdır. Öte yandan, kadın, erkek ve çocuk ayakkabılarından, Beykoz geleneğinin ayakkabı konusunda yalnız askeri değil, her türlü üretimi gerçekleştirmiş olduğu ve ayakkabı sanayinin yaratılmasında bir okul görevi yapmış olduğu görülmektedir. (Küçükerman, 1993)

Bu bağlamda kurulacak deri ve ayakkabıcılık müzesi; daha tam anlamıyla ortaya çıkarılamamış Türk ve Osmanlı teknoloji tarihinin aydınlanmasına ve öğretilmesine katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Deri ve ayakkabı teknoloji tarihini sergilemek ve tüm bunları birer endüstri arkeolojisi nesnesi olarak yerinde küçük üretimlerle anlatmak, belki de ziyaretçilerin bunları deneyimlemesini sağlamak, kurulacak müzenin atıl kalmasını engelleyecek ve etkileşimli hale getirebilecektir.

Fabrikanın konumunu ve fiziki-sosyal çevreyle olan ilişkisini göz önüne aldığımız zaman, böylesi bir projenin oluşturulacak kültürel dizgide önemli bir durak olacağını düşünebiliriz. Fakat bu kadar büyük alanlara, yapı stoğuna ve konumu itibariyle yüksek ranta sahip bir bölgede tek işleyle sürekliliği olan çok katmanlı bir kullanımı sağlamak mümkün değildir.

Ham derinin işlenerek kullanıma hazır hale gelmesi aşaması son derece uzun olduğundan ve önemli miktarda kimyasal madde ve su kullanımı gerektirdiğinden, atık miktarı ve niteliği açısından ciddi arıtma altyapısına ihtiyaç duyduğundan deri işleme kısmının ziyaretçilere görsel ve şematik yollarla anlatılması daha doğru olacaktır.

Derinin Türk ve Osmanlı tarihinde, orduda ve gündelik yaşamda kullanım yaygınlığını düşündüğümüzde, sergilenecek son derece zengin bir ürün yelpazesi karşımıza çıkacaktır. Oluşturulacak müzede bu anlamda dericiliğin tarihçesiyle beraber imalat aşamalarını, fabrikadaki dericiliğin zaman içinde yapılarla beraber geldiği hali gösteren resimler, belgeler, modeller, derinin üretim aşamasındaki örnekleri ve tarihte kullanılan deri eşya ve nesnelere sergilenebilir. Benzer deri müzelerini incelediğimizde karşımıza çıkan, ürün yelpazesinin çok daha geniş tutularak uluslararası bir koleksiyon oluşturulması çabasıdır. Bu bağlamda sadece Türk Osmanlı Deri tarihi değil, aynı zamanda insanlık tarihindeki deri kullanımı, ulusların oluşturduğu farklı deri kültürlerinin de barındırılarak müzenin uluslararası çapta yer bulması sağlanabilir.

Örneğin Alman Deri Müzesi, 18. yüzyıl sonundan beri deri sanayi ve sanatıyla ünlenen Offenbach'ta 1917'de kurulmuştur. Müzenin kurucusu mimar Hugo Eberhardt, derinin asırlardan beri dünyanın dört bir tarafında nasıl kullanıldığını incelemek ve halka tanıtmak amacıyla yola çıkmıştır. Koleksiyonun giderek genişmesiyle Uygulamalı Sanatlar ve Endüstri

Müzesi, Etnoloji Müzesi ve Ayakkabı Müzesi – Sanat Galerisi adında üç alt dala ayrılan müze, sahip olduğu deri ve parşömen koleksiyonlar itibariyle uluslararası platformda önemli bir yere sahip hale gelmiştir. Zaman içinde dünyanın dört yanından müzeye ulaşan deri eşyaların dericiliğin ötesinde bir medeniyeti anlattığı keşfedilmiştir. Başlarda sadece deri olduğu için biriktirilen gölge tiyatrosu kuklaları, bugün dünyanın en büyük tiyatro kuklası koleksiyonunu teşkil etmektedir. Bununla beraber artık oyun, diyalog, tiyatro gibi bileşenler ön plana çıkmaktadır. Müzede sahnelenen Karagöz gibi gölge tiyatrosu oyunları ziyaretçiler tarafından ilgiyle izlenmektedir. Müze bu yaklaşımını sadece gölge tiyatrosunda değil, deriyle beraber bütün alanlarda kültürler arasındaki bağları açıklamaya çalışan bir yapılanmaya doğru yönelerek ortaya koymaktadır. (Semiz ve Neşitov, 2005)

Şekil 5-17 Alman Deri Müzesi, Offenbach
www.ledermuseum.de

Şekil 5-18 Alman Deri Müzesi, Roma Askeri Sandaleti, 1.yy
www.ledermuseum.de

Günümüzde kentsel mekan belirleyicileri müzeler, kültür merkezleri ve spor alanlarıyla tanımlanır duruma gelmiştir. Müzelerin kentteki mekansal algısı, konumu ve çevresiyle ilişkisi, 19. yüzyıldan itibaren kentsel tasarımın önemli ögesi olmuştur.

70’li yıllardan bu yana değişime uğrayan müze kurguları sadece “toplumsal bir alanda yer alan ve sergilemeye değer nesnelere barındıran mekan” olmaktan uzaklaşmıştır. ICOM’un (Uluslararası Müzeler Konseyi) 1995’te kabul edilen çağdaş anlamdaki tanımı doğrultusunda müze “toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırmaya yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurum” niteliğindedir. (Madran, 2000)

Şekil 5-19 Alman Deri Müzesi, Endonezya Gölge oyunu kuklası
www.ledermuseum.de

Şekil 5-20 Eski Hollanda Deri ve Ayakkabı Müzesi, Maske
www.lederkunst.nl

Son 30 yıl içerisinde tasarlanarak hayata geçirilen müze mimarisi, kentleri ve buldukları bölgeleri bir marka haline getirmekte kullanılan birer kentsel tasarım aracı haline gelmiştir. Kentsel mekanda odak noktası haline gelen bu ‘nesnel’, önemli kentsel mekanları tanımlar.

Şekil 5-21 1848 yılı el yapımı sırma işlemeli terlik
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.178

Şekil 5-22 1912 yılı el yapımı, kumluk arazide kullanılmak üzere üretilmiş olan çöl fotini
Küçükerman, 1988, Beykoz Fabrikası, s.179

Bu bağlamda değerlendirildiği zaman, Beykoz’da kurulacak deri ve ayakkabı müzesinin bir kompleks olarak düşünülerek bir çok alt fonksiyonu da barındırması doğru olacaktır. Mevcut yapılar ve gereği halinde ek yapılar kullanılacağı için, son dönemlerdeki bir Pompidou veya Guggenheim gibi müze mimarilerinin getirdiği marka oluşumuna katkısından bahsedemeyiz

ama, dönüştürülen bir çok endüstri arkeolojisi yapılarının da Tate Modern gibi marka haline geldiğini ve bu müzenin de çevresiyle özdeşleşerek hali hazırda sahip olduğu potansiyel ve koleksiyonlarla uluslararası bir marka haline geleceğini düşünebiliriz.

Fabrika alanındaki yapı stoğuna baktığımızda, yerleşimin orta bölümünde yer alan ham deri ambarları, soğuk hava depoları ve mamul ambarları (B19, B 21a, B21d, B21c) ile yine deri bölümüne ait ham deri bölümü, asma kurutma makinaları bölümü, bitkisel debagat bölümleri ve bakım şefliği binaları (B43b, B44, B45, B46, B47, B48, B49, B52, B53, B54, B56, B60) sahip oldukları geniş açıklıklı mekansal kurguları, birbiriyle ve alanın girişiyle olan yakınlık ilişkileri sebebiyle kurulacak dericilik ve ayakkabı müzesine ev sahipliği yapabilir.

Deri ve ayakkabı müzesinin bünyesinde kurulacak uygulamalı sanatlar eğitim merkezi, kent kullanıcıları için özellikle deriyle yapılacak eliş çalışmalarının öğretilmesi, bu konuda eğitim verilmesi ile sosyal çevreyle bütünleşmesi sağlanabilir. Lastik ambarı, suni deri işletmesi, kalıp atölyesi, işçi kantini, halı atölyesi bölümleri (B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9a, B9b, B9c, B10, B11a, B11b, B11c, B12, B13) sahip oldukları bölüntülenmiş mekansal kurgunun bir çok farklı dala hizmet verebilecek olması, tarihi değeri olan yapı nitelikleri ve deri ve ayakkabıcılık müze kompleksinin ve önerilecek çağdaş sanatlar müzesinin yer alacağı yapılarla olan yakınlık ilişkisi nedeniyle uygulamalı sanatlar eğitim merkezi olarak kullanılabilir.

Eliş üretimlerinin kullanıcılara küçük çaplı ticari gelir sağlaması için ticari birimler ve çarşı kurulabilir, böylece çevre halkın ve kullanıcıların müze bölgesinde sosyal bir yaşam oluşturması sağlanabilir. Bu merkez, gelen ziyaretçilere endüstri arkeolojisi müze örneklerinde karşımıza çıkan etkileşimlilik çerçevesinde gördüğü ürün ve üretim tekniklerini deneyimleme şansı verebilir. Yerleşimin üst bölgesinde yer alan ve ayrı bir sokak havasına sahip deri işletmesine ait deri dolapları, krom debagat, boyahane, kazan dairesi ve elektrik santralinin (B24, B25, B26, B27, B28, B29, B30, B31) bulunduğu yapıların farklı mekansal kurgulara sahip; açık hava ve kapalı mekan kullanımına izin verir nitelikte olması ve sokaktan beslenebilir olması nedeniyle çarşı ve ticaret alanı olarak kullanılabilir.

Bu konuda araştırma yapmak isteyenler için müze bünyesinde kurulacak kütüphane ve laboratuvarlar, restorasyon ve koruma atölyeleri, dericilik için bir okul niteliğinde eğitim vermiş bu fabrikada oluşan kaynak ve bilgi birikiminden faydalanmaları sağlanabilir.

Oluşturulacak gölge oyunu koleksiyonu ile kültürümüzde önemli yeri olan Karagöz merkezi kurulabilir ve düzenlenecek gösterilerle ziyaretçilerin sadece bu kültürü değil diğer gölge oyunu gösterileriyle başka kültürleri de tanınması sağlanabilir.

Koleksiyonun zaman içinde genişletilerek uluslararası bir deri müzesi haline gelmesi sağlanabilir.

Çağdaş Sanatlar Müzesi

Projenin kültürel dizgisinde eklemenecek fonksiyonlardan biri de Çağdaş Sanatlar Müzesi olabilir. Deri ve ayakkabı fabrikası kompleksinden ayrı olarak düşünülecek bu müze, kendi bünyesinde içereceği modern sanat performans ve sergi alanlarıyla bölgedeki kullanıcı kitlesinin zenginleşerek farklılaşmasını, uluslararası bir kullanıcı kitlesinin oluşmasını sağlayabilir.

Kundura işletmesinde yer alan kundura üretim bantı, kösele, el imalatı atölyesi, saraciye, çarkhane, mamul ve malzeme ambarı ve itfaiye ambarının bulunduğu (B62, B63, B64, B65, B66, B67, B68, B69, B70, B71a, B71b, B71c) yapıların sahip oldukları tarihi yapı nitelikleri, mekansal kurgu ve birbirleriyle olan yakınlık ilişkileri ve yapılar arasındaki geçirgen sokak dokusu; yapının önünde açık sergi alanların kurulabileceği boşluğa sahip olması ve bu alanın deniz kenarı rekreasyon yoluyla ilişkili olması nedeniyle, yapılar çağdaş sanatlar müzesi olarak yeniden işlevlendirilebilir.

Bu müzenin farklı sanat dallarını bir araya getirecek olması, bünyesinde eğitim merkezi, çalışma atölyeleri, canlı performans alanları, konferans salonları, gösteri alanları; hatta kent dışı kullanıcılar için konaklama birimleri gibi birimleri içermesini getirecektir.

Bu müzenin sosyal çevreyle bütünleşmesinin sağlanması, bölgede oluşacak eğitim merkezlerinin, atölyelerinin kentli tarafından kullanılarak burada oluşabilecek uluslararası boyuta rağmen yerellikten ve yerel kullanıcılardan kopmamasıyla sağlanabilir.

Müze etkinliklerinin oluşturulacak kültürel dizgide genele yayılması, sokak sergileri, canlı performanslar düzenlenmesi, bu dönüşüm alanında oluşacak kompleksin yansımalarının hissedilmesi; kıyı şeridinin ve Beykoz Çayırı'nın kültürel dizginin sonundaki eski fabrika bölgesinin bir uzantısı gibi davranarak kompleksin kentsel mekanda bir odak noktası haline gelmesini sağlayabilir.

Rekreasyon alanları

Bölgede yer alan ve işlevlendirilerek korunması gereken yeşil alan ve kentsel boşluklar, kıyı şeridi, devamında Beykoz Çayırı, Beykoz Kasrı bahçesi ve bitiş noktası Kundura ve Deri Fabrikası ile bütünleştiği zaman son derece önemli ve kesintisiz bir rekreasyon alanı ortaya çıkabilecektir. Bu rekreasyon alanının, yürüyüş ve koşu parkurları, bisiklet yolları, müze

kompleksiyle ilişkili özellikli parklar, açık sergi alanları, sokak performans alanları, bakış noktaları, seyir alanları gibi fonksiyonları içermesi öngörülebilir.

Su kenarındaki alanlarda suyla ilişkili aktivitelere izin verecek düzenlemelerin yapılması, kentlinin suyla olan ilişkisini kuvvetlendirebilir. Balık tutma noktaları, kayık ve balıkçı iskeleleri, toplu taşımanın deniz yoluyla sağlanabilmesi için sık aralıklı iskeleler yapılabilir. Kundura ve Deri Fabrikası bölgesindeki iskeleler de yeniden ele alınarak bu noktalara deniz yoluyla ulaşım sağlanabilir.

Sahil boyunca ve fabrika alanı içinde hayata geçirilecek raylı tramvay taşımacılığı, bu dizgi içerisinde dolaşımı kolaylaştırarak kara trafiğinin hafiflemesini sağlayabilir.

Gösteri ve Konser Alanları

Proje kapsamında toplanma mekanlarında oluşturulacak açık gösteri ve konser alanları, büyük açıklıkları geçen yapıların da kapalı gösteri ve konser alanları için kullanımı öngörülebilir.

Deri ve ayakkabı müze kompleksinin denizden ulaşım noktası olan iskele meydanı, kompleksteki tüm sokakların ulaştığı bir meydan niteliğine sahip olması, önerilen tüm diğer fonksiyonların mesnet noktası olması ve suyla olan ilişkisi nedeniyle merkezde yer alan açık gösteri alanı olarak işlevlendirilebilir.

Böylesi kullanımlar, bölgedeki canlılığı koruyarak günün farklı saatlerinde farklı kullanıcıların bölgeye çekilerek çok katmanlı işlev ve kullanıcı amacına ulaşılmasına yardım edebilir.

Düzenlenecek çeşitli festivaller, bölgenin tanıtımı ve kullanım sürekliliğinin sağlanması için faydalı olacaktır.

Konaklama Birimleri

Bölgede oluşabilecek turizm potansiyeli dikkate alındığında, farklı birimleri içeren ve farklı kullanıcılara hitap eden konaklama birimleri öngörülerek diğer kentlerden gelebilecek kullanıcı ve ziyaretçilerin barınma problemi çözülebilir. Bu bağlamda otel, hostel, pansiyon gibi konaklama birimleri fabrikanın lojman ve idari bina kısımlarında yer alan yapılarda (B34, B35, B3, B37, B38, B39a, B39b, B40, B41, B42 ve kuzeyde yer alan lojmanlar) çözümlenerek bütünün bir parçası halinde kullanılması sağlanabilir.

Lokanta – Eğlence Merkezleri

Bölgenin kurulacak müzeler ve eğitim merkezleriyle, konser ve gösteri alanlarıyla kültürel bir merkez haline getirilmesiyle artacak sosyal kullanıcı kitlesinin yeme içme ve eğlenme eylemlerinin, lokanta, kafeterya, eğlence merkezleri gibi mekanların da fabrika bölgesinde ve rekreasyon alanları yakınlarında kurgulanarak karşılanmasını sağlayacaktır. Bu aynı zamanda bölgenin gece geç saatlere kadar kullanılmasını ve canlılığını korumasını da sağlayabilir.

Suyla buluşma noktalarında kamusal kullanımın kısıtlı olduğu İstanbul'da bu tür aktivitelerle suyun buluşması, açık bir kıyı kullanımı sağlayarak kentin suyla harmanlanmasına yardım edebilir.

Ülkemiz ekonomik koşullarında projenin sadece yerel yönetim ve kamu finansmanı ile gerçekleştirilmesi olası ve çok doğru görünmemektedir. Ciddi bir organizasyon yapılması planlanarak özel sektörün proje dışına çıkmayacak biçimde projenin içinde bulunarak finansmana yardım etmesi ve sonraki işletme ve gider maliyetlerinin de hafiflemesi sağlanabilir. İşlevler değerlendirildiği zaman, projeye sadık kalınması şartı ile konaklama birimlerinin, lokanta ve eğlence merkezleri gibi yarı kamusal alanların ve ticari birimlerin yapım ve işletme hakkı belli sürede kullanılarak devredilmek üzere özel sektöre verilebilir. Diğer işlevlerse herhangi kâr amacı gütmeyen gerçekleştirilerek kamusal kullanımda kalmalı, tüm kent kullanıcılarının faydalanması sağlanmalıdır.

6. SONUÇ

Dünyada sanayi devrimiyle başlayan hızlı değişim süreci, son otuz yılda hızlanarak bambaşka bir dünyanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. İki yüz yıl önce ortaya çıkmaya başlayan endüstriyel alanlar, Avrupa, ABD ve Japonya gibi gelişmiş kapitalist toplumların topraklarında yirminci yüzyıl ortalarına kadar teknolojileriyle büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir. 1970'lerdeki küresel krizle gelen ekonomik, politik ve sosyal dönüşümlerle beraber dünya geneline yayılan tüketim alışkanlıkları; ağır sanayinin işgücünün giderek değerli hale geldiği bu topraklardan taşımacılığın gelişmesiyle üçüncü dünya ülkelerine doğru kaymasına neden olmuştur.

Ağır sanayinin terk ettiği kentlerde ise bilgi ve imaj üretimi yollu yeni hizmet sektörleri ortaya çıkmaya başlamış, kent merkezlerinde kalan eski endüstriyel alanların endüstri arkeolojisi çerçevesinde kültürel miras kabul edilmesiyle kentsel mekanın şekillenmesinde önemli rol oynamaya başlamıştır.

Doğal kaynakların giderek tükendiği dünyada, kaynakların doğru ve ekonomik kullanımı, tarihi ve kültürleri koruma bilincindeki yükseliş, sürdürülebilirlik, dönüşüm gibi kavramların ortaya çıkmaya başlamasıyla beraber endüstriyel alanların dönüştürülerek yeniden kullanımı; ulus devletler yerine kentlerin ön plana çıkarak rekabete başladığı günümüzde bu alanların birer odak noktası olarak yeni kentsel mekanlar oluşturmasını sağlar.

Yeniden şekillenmeye başlayan kentlerde, çevresiyle beraber değerlendirilen endüstriyel alanlar dönüştürülerek çok amaçlı kullanıma ve uluslararası ilgiye açık birer müze olarak açık strüktürlü ve sürdürülebilir yeni kentsel mekanlar oluşturur. Kent kullanıcılarının üretim süresince uzak kaldığı bu topraklar ve kıyılar artık kamu kullanımına sunulacak gerçek kullanıcılarına proje ve dönüşüm aşamasındaki katılımından başlayarak teslim edilir.

Avrupa'daki örnekleri incelediğimizde, sanayi üretiminin uzaklaşmasıyla finans, bilgi ve imaj üretim merkezleri haline gelen kentler, küreselleşen dünyada diğer kentlerden öne çıkabilmek için kıyasıya bir rekabet içindedirler. İmaj ve turizm ticareti yapabilmek için tarihlerini ve kültürlerini koruyarak farklılaşma ve kendi miras değerlerini bir marka haline getirerek öne çıkarma çabası vardır. Endüstriyel alanların dönüşüm projeleri buna büyük katkı sağlarken, aynı zamanda projelerin tanıtımıyla kentin de tanıtımının yapılmasını sağlamaktadır.

Dönüşüm projelerinde uygulanan prensipler alanın büyüklüğüne, kent içindeki konumuna ve yönetimlerin kararlarına göre değişiklik göstermekle beraber, endüstriyel alanların dönüşümündeki temel stratejileri;

- Alanın kentle bütünleşmesinin sağlanması,
- Alanın kentin fiziki ve sosyal yapısı değerlendirilerek dinamik bir senaryo içinde ihtiyaç duyulan ve kullanımı doğru olan bir işleve dönüştürülmesi,
- Uygulanacak programla alanın kente ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan katkısının sağlanması
- Kentte uluslararası bir odak kentsel mekan haline getirilerek kentler arası rekabette katkısının sağlanması,
- Barındırdığı eski endüstriyel üretim yöntemleri sebebiyle doğal çevrede oluşmuş tahribatın ve kirliliğin temizlenerek kentin ekolojisine olumlu katkıda bulunması,
- Dönüşüm bölgesinin kentin bütünü ile birlikte ele alınarak kent işleyişinin aksamadan devamının sağlanması,
- Alanların kamusal kullanımının sağlanarak kentten kopuk kalan bu alanların kent kullanıcılarına teslim edilmesinin sağlanması
- Kent kullanıcısının proje aşamasında katılımının sağlanması,
- Planlamanın, uygulanacak politikanın ve aktörlerin rollerinin baştan belirlenerek herkesin bu konuda üstüne düşeni yapmasının sağlanması,

olarak sıralayabiliriz.

2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti seçilen İstanbul kenti, barındırdığı doğal, tarihi ve su değerinin getirdiği potansiyelle dünyanın önde gelen marka kentlerden biri olma şansına sahiptir. 1980'lerde Türkiye'de başlayan özelleştirme hareketleri ve imar hareketleriyle beraber boşlukları dolan, bitki örtüsü giderek yok olan, her türlü değeri hızla tahrip olan kentin şursuz artan nüfusu, oluşturduğu sosyal dinamizme rağmen bilinçsizlik ve umursamazlık sonucu kentin kaynaklarını tüketmektedir. Koruma anlayışının kanunlarla ciddi boyutlarda ele alınarak kent kullanıcılarının bu konuda ciddi eğitime tabi tutulması gerekmektedir.

Kentin sahip olduğu endüstri mirasları, endüstri arkeolojisi kavramının ülkemizde henüz bir disiplin haline gelmemiş olması nedeniyle sadece yapı ölçeğinde değerlendirilerek son derece hızlı bir restorasyon ve yeniden işlevlendirme ile dönüştürülmekte, bir çok teçhizat ve henüz tamamı yazılmamış Türk teknoloji tarihi verileri hızla yok olmaktadır.

Bursa'da arazi kullanımını için yakılan Türkiye'nin en önemli endüstri miraslarından Merinos Sümerbank Dokuma Fabrikası ve Ankara Belediyesi tarafından yıkılan Ankara Havagazı Fabrikası, elimizi çabuk tutmazsak geriye sadece boş arsaların kalacağını habercisidir.

İstanbul Beykoz'da yer alan ve ikiyüz yıllık tarihiyle Türk deri ve ayakkabı teknolojisinin gelişerek bugünlere gelmesini sağlayan ve çevreye verdiği zarar nedeniyle kapatılan Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, özelleştirme idaresi kararlarınca özel bir şirkete satılarak turizm alanı olarak yeniden işlevlendirilmesi öngörülmüştür.

Çok önemli bir endüstri arkeolojisi alanı olan bu fabrika bölgesinin, Beykoz kıyı bölgesinde yer alan ve yine işlevi sona eren Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, önemli bir kentsel boşluk olan Beykoz Çayırı, Beykoz Kasrı ve diğer kültürel değerlerle beraber projelendirilerek Beykoz kıyı kesimi için kültürel bir dizgi oluşturulması sağlanabilir. Bu dizgi içerisinde değerlendirilecek fabrika alanını, sahip olduğu endüstri arkeolojisi miraslarını, kentsel boşlukları, yeşil alanları bir bütün halinde değerlendirerek Ayakkabı ve Deri müzesi, Çağdaş Sanatlar Müzesi gibi kamusal alanlara dönüştürmek, kentin suyla buluştuğu bir bölgenin kent kullanıcılarına teslim edilmesini sağlayabilir. Oluşacak rekreasyon alanları, müzeler, konaklama birimleri, ticari birimler bölgenin sosyal çevreyle de bütünleşmesini sağlayabilir.

Bu bağlamda Beykoz kıyı bölgesi, tüm kültürel ve doğal miraslarını bir bütün halinde sunabilir ve kentsel bir odak noktası haline gelebilir. Kendini bir çok dönüşüm projesiyle yenilemeye çalışan İstanbul kenti, kamusal alan kullanımını sağlayan, kenti suyla buluşturan ve kültürel değerlerini ön plana çıkaran bu tür endüstriyel alan dönüşümü projeleriyle tarihini yok etmeden yeni kentsel mekanlar kazanabilecektir.

Şekil 6-1 Yıkımdan sonra Ankara Havagazı Fabrikası

Şekil 6-2 Bursa Sümerbank Merinos Fabrikası Depoları yangını

KAYNAKLAR

- Alper M., (2004), “Haliç’te Dönüşüm, Cibali Tütün Fabrikası’ndan Kadir Has Üniversitesi’ne”, *Arredamento Mimarlık*, 171:82-86.
- Alpman, N., (2002), “Ayakkabının A’sı Beykoz Kundurası”, *Yaşam Akşam Gazetesi*, 22.12.2002
- Anon., (1993), “Beykoz”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, Cilt 2:193-195
- Anon., (2000), “South Bank Show”, *The Architectural Review*, 1238:48-51.
- Anon., (2000), “Viyana Gazhaneleri”, *Domus M*, 8:134-139.
- Arguner, Ş., (2000), “Dönüşen Topraklar”, *Domus M*, 8:72-74.
- Artan, T., (1993), “Beykoz Çayırı”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, Cilt 2:196
- Artan, T., (1993), “Beykoz Kasrı”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, Cilt 2:199
- Avcı, S., (1993) “Beykoz İlçesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, C2:198-199
- Ayverdi, S., (2002), *Boğaziçi’nde Tarih*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Basatemür, B. ve S., (2001), “Londra’nın Eski Liman Alanları: Docklands”, *XXI Dergisi*, 7:147-161
- Bernard, T., (2000), “Arada Olmanın Stratejisi”, *Domus m*, 8:110-114.
- Bilgin, İ. ve Korkmaz, T., (2000), “IBA Geç Kapitalizmin Kamusal Patronaj Modeli”, *XXI Dergisi*, 4:148-160
- Cengizkan, A., (2004), “Silahtarağa: Bir Endüstri Arkeolojisi Anıtı”, *Arredamento Mimarlık*, 171:96-102
- Cengizkan, A., (2006), “Ankara Havagazı, Artık Yok Bir Ağıt”, *Arredamento Mimarlık*, 193:72-77
- Ceylan, O., (1986), *Hep İstanbul Kalan İstanbul*, Matay Basım, İstanbul.
- Dölen, E., (1996), “Darphane-i Âmire, Dünya Kenti İstanbul Sergi Kataloğu”, *Tarih Vakfı Yayınları*
- Deleon, J., (2003), *Boğaziçi Gezi Rehberi, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Eyice, S., (2003), “Beykoz ve Tarih”, *İstanbul Dergisi*, 45:24-39.
- Giz, A., (1967), “İstanbul’un En Eski Sanayi Bölgesi Kazlıçeşme ve Deri Sanayi”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 22:23-24
- Giz, A., (1967), “İstanbul’da İlk Sınai Tesislerin Kuruluş Yılı:1805”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 23:25-26
- Giz, A., (1969), “Osmanlı Devleti’nde Harp Sanayii”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 37:20-22
- Güzer, A., (2001), “Dönüştürücü Bir Güç Olarak Teknoloji”, *XXI Dergisi*, 8:42-53
- Keyder, Ç., (2003), *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yayınları*, İstanbul.

Kıraç, B., (2001), Türkiye'deki Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Koçu, R.E., (1961), İstanbul Ansiklopedisi Cilt 5, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, İstanbul.

Köksal, G., (2000), "Kaybolan Endüstri Mirasımız ve Bazı Öneriler", Domus M, 8:52-55

Köksal, G., (2000), "Yeniden Hayat Bulan Endüstri Yapıları", Domus M, 8:68-71

Köksal, G., (2004), "Türkiye ve İstanbul'un İlk Termik Santrali: Silahtarağa", Arredamento Mimarlık, 171:103-107

Küçükerman, Ö., (1988), Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Fabrikası, Boğaziçi'nde Başlatılan Sanayi, Sümerbank, İstanbul.

Küçükerman, Ö., (1985), Cam Sanatı Ve Geleneksel Türk Camcılığında Örnekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Küçükerman, Ö., (1987), Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası, Sümerbank Genel Müdürlüğü, Ankara.

Küçükerman, Ö., (1993), "Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul. Cilt 2:196-198

Küçükerman, Ö., (2002), 200 yıllık Boğaziçi Camcılık Mirası İçinde Beykoz Camları, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş., İstanbul.

Madran, B., (2000), "Kentsel Paylaşım Alanlarında Müzeler", Domus M, 7:86

Özatay, D., (2004), "Boğaz'ın Anason Merkezi", Akşam Gazetesi, 11.01.2004.

Steiner, D., (2000), "Londra'da Bir İsviçreli", Domus M, 8:98-103

Tanyeli, G., (1998) "Endüstri Arkeolojisi", Arredamento Mimarlık, 8:46-49.

Tanyeli, G., (2000) "Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi", Domus M, 8:50-51

Tekeli, İ., (2001), Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.

Thorns, D., (2004), Kentlerin Dönüşümü, Soyak Yayınları, İstanbul.

Wiener, W.M., "İstanbul'da Erken Dönem Endüstri Yapıları", Arkitekt, 6:23-30.

İNTERNET KAYNAKLARI

[1] Anon., (2006), Darphane-i Amire'nin Kısa Tarihi, <http://www.istanbulmuzesi.org/darphane/tarihce1055.asp?ID=DARPHANE>

[2] Anon., (2006), Darphane-i Amire <http://www.tarihvakfi.org.tr/>

[3] Anon., (2006), European Route of Industrial Heritage, www.erih.net

[4] Anon., (2006), Emscher Landschaftspark 2010. <http://www.elp2010.de/>

http://www.elp2010.de/index.php?mapid=english_information&PHPSESSID=1d210393a1e3b09ca8ea339525c019d1

- [5] Anon., (2006), Emscher Landschaftspark 2010.
http://www.projektruhr.de/de/emscher_landschaftspark/
- [6] Anon., Feshane
www.feshane.com.tr
- [7] Anon., (2006), Gasometer Vienna Austria.
<http://www.wiener-gasometer.at/>
- [8] Anon., (2006), German Leather Museum.
www.ledermuseum.de
- [9] Anon., (2006), Leatherart & craft in the Netherlands
www.lederkunst.nl
- [10] Anon., (2006), LDDC Regeneration Statement,
www.lddc-history.org.uk
- [11] Anon., Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası
http://www.pasabahce.com.tr/tr/kurumsal_bugune.asp
<http://www.camocagi.org/yeni/index.php>
- [12] Anon., (2006), Rahmi M. Koç Müzesi.
www.rmkmuseum.org.tr
www.beyoglu-bld.gov.tr
- [13] Anon., (2006), Silahtarağa Elektrik Santrali
<http://www.arkitera.com/v1/egitim/bilgiuniversitesi/silahtaraga.htm>
<http://mimarlik.bilgi.edu.tr/pages/student.asp?id=9&r=8%2F2%2F2006+2%3A02%3A42+PM&typ=0>
- [14] Anon., (2006), “Türkiye’de Kağıdın Tarihçesi – Beykoz Kağıt Fabrikası”
<http://orman.istanbul.edu.tr/endustri/kimya/kagit/k-tarihce.htm>
- [15] Innes, S., (2004), “An Overview Presentation”, LDDC Monographs,
<http://www.lddc-history.org.uk/other/lddcpresentshort.pdf>
- [16] LDDC, (1997), “A Strategy for Regeneration, Maps and Tables”, LDDC Monographs,
<http://www.lddc-history.org.uk/planning/planmon2.html>
- [17] Semiz, E. ve Neşitov, T., (2005), “Offenbach’ta Karagöz İlhamı”,
<http://www.eurozaman.com/2005/07/02/avrupahaber/h24.htm>
- [18] Sheppard, H., (1997), “A Strategy for Regeneration”, LDDC Monographs
<http://www.lddc-history.org.uk/planning/index.html>
- [19] TICCIH, (2003), “The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage”
<http://www.mnactec.com/ticcih/industrial.htm>

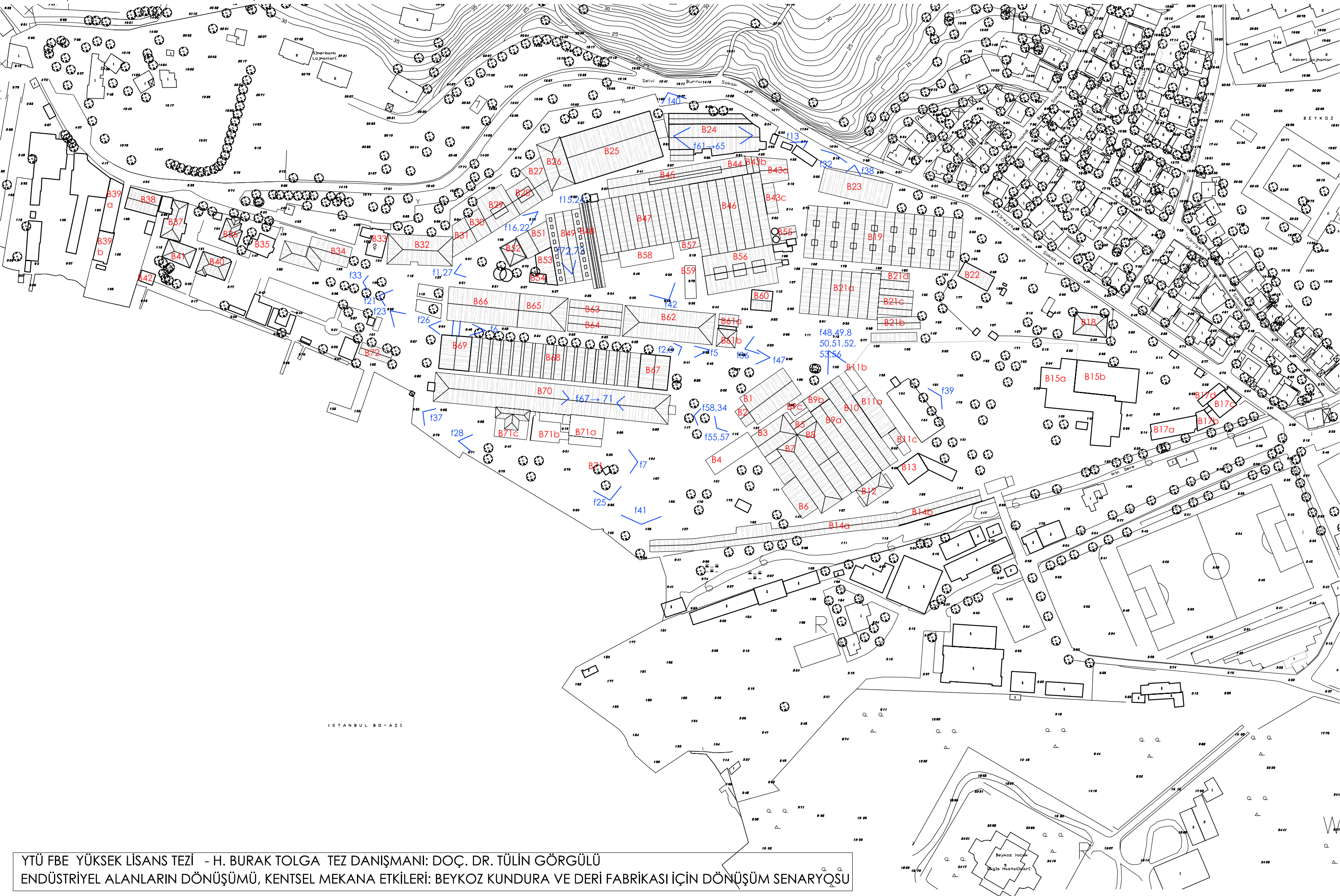
EKLER

Ek 1	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Vaziyet Planı
Ek 2	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 3	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 4	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 5	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 6	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 7	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 8	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri
Ek 9	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Üretim Akış Şeması
Ek 10	Üretim akış şeması – Deri işletmesi iş akışı
Ek 11	Üretim Akış şeması – Lastik işletmesi iş akışı
Ek 12	Üretim Akış şeması – Suni kösele işletmesi iş akışı
Ek 13	Üretim Akış şeması – Solüsyon işletmesi iş akışı
Ek 14	Üretim Akış şeması – Kundura İşletmesi iş akışı
Ek 15	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespi
Ek 16	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespi
Ek 17	Beykoz Kıyı Şeridi Analizi
Ek 18	Dönüşüm Senaryosu Alanı
Ek 19	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Dönüşüm Senaryosu

Fotoğraflar

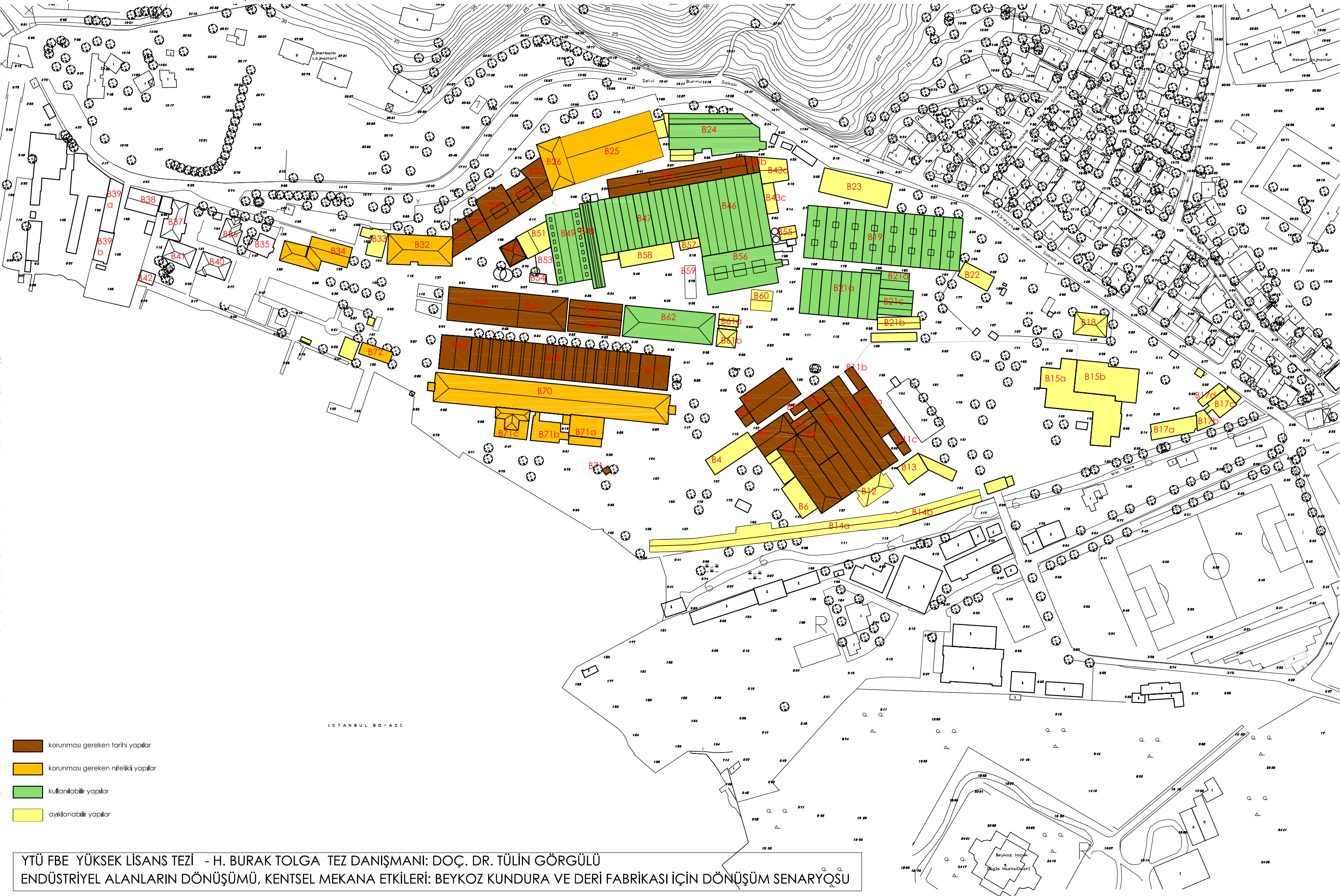
Sönmezler, K.;	Ek 3 – Ek 8 ; f1, f2, f3, f5, f8, f13, f15, f16, f25, f27, f28, f32, f34, f36, f37, f38, f39, f41, f42, f52, f53, f56.
Tolga, B., Özgen, B.,	Ek 3 – Ek 8 ; f6, f7, f21, f22, f23, f24, f26, f33, f40, f44, f47, f48, f49, f50, f51, f55, f57, f58, f61, f62, f63, f64, f65, f67, f68, f69, f70.

Ek 1; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Vaziyet Planı

YTÜ FBE YÜKSEK LİSANS TEZİ - H. BURAK TOLGA TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. TÜLİN GÖRGÜLÜ
ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ, KENTSEL MEKANA ETKİLERİ: BEYKOZ KUNDURA VE DERİ FABRİKASI İÇİN DÖNÜŞÜM SENARYOSU

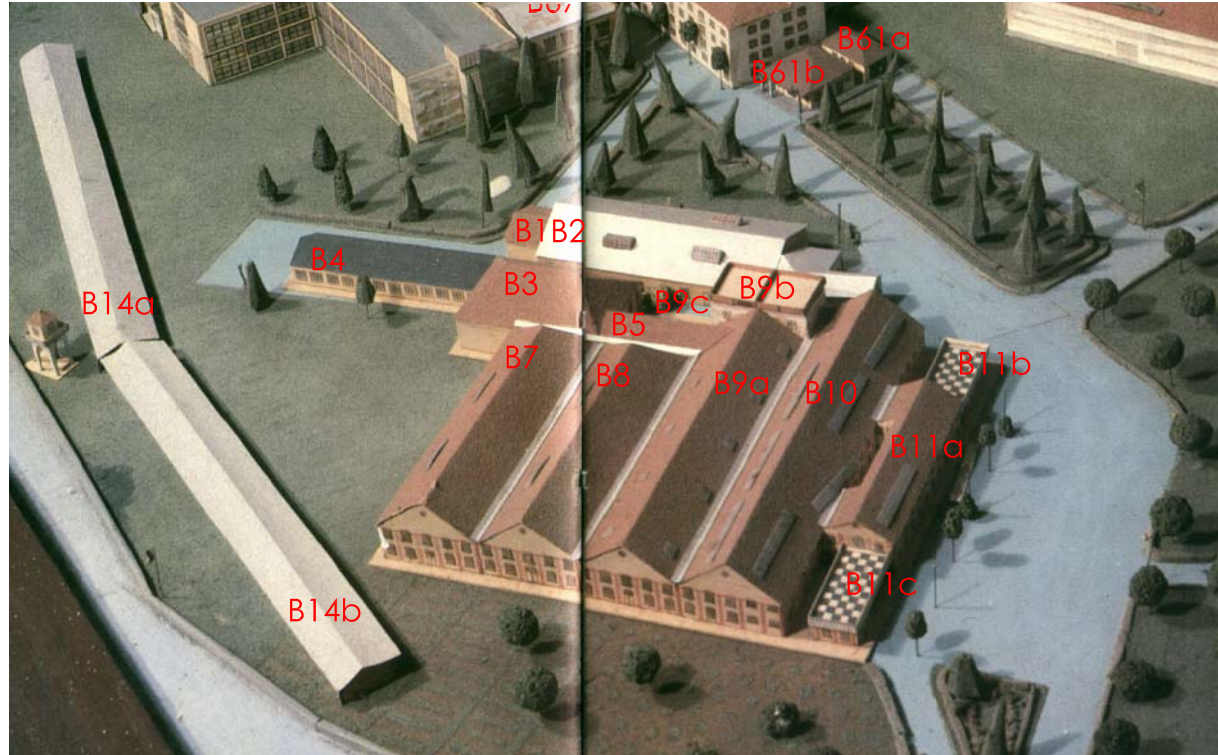
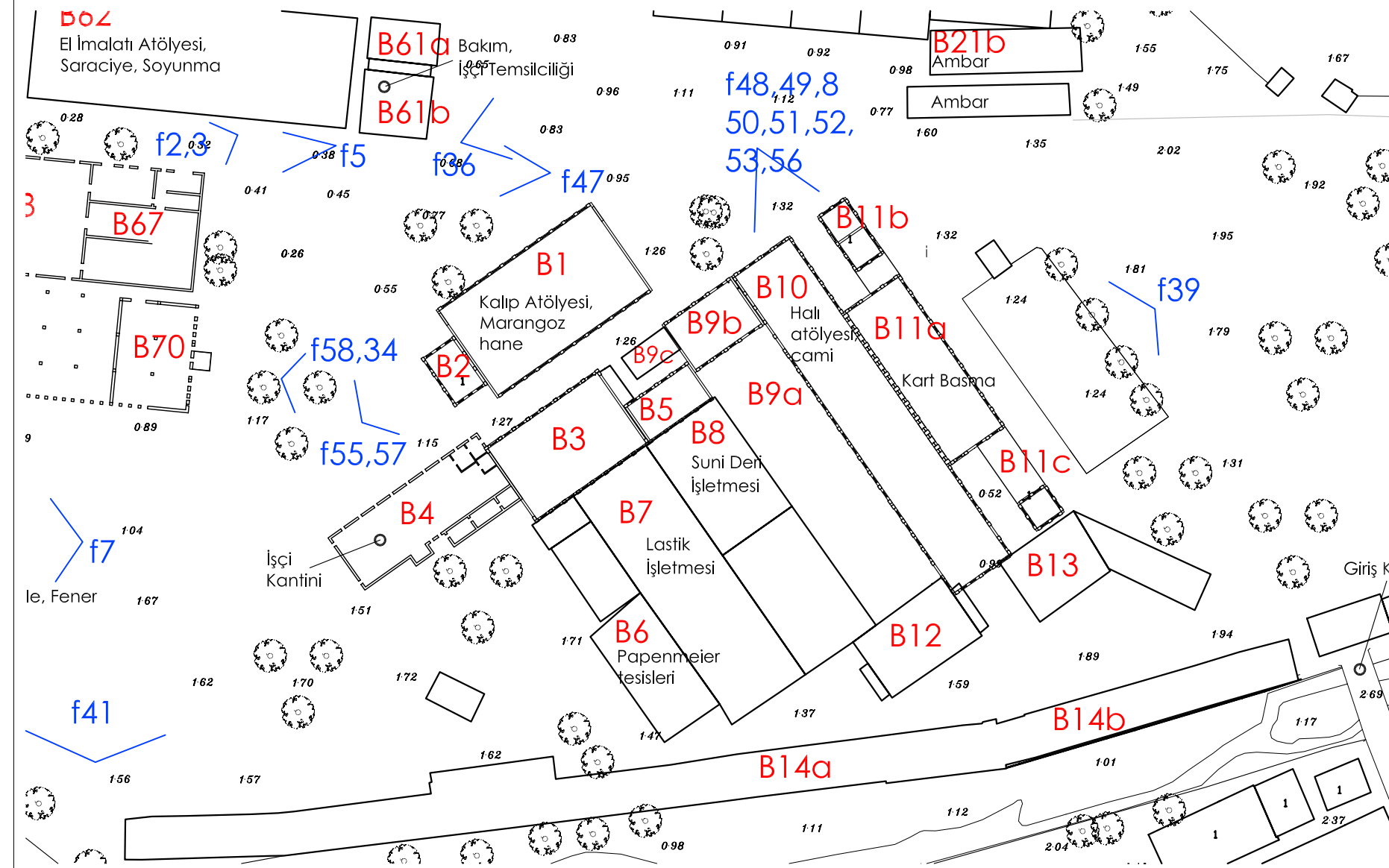
Ek 2; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Yapı Nitelikleri

- korunması gereken tarihi yapılar
- korunması gereken nitelikli yapılar
- kullanılabilir yapılar
- ayıklanabilir yapılar

YTÜ FBE YÜKSEK LİSANS TEZİ - H. BURAK TOLGA TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. TÜLİN GÖRGÜLÜ
ENDÜSTRİYEL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ, KENTSEL MEKANA ETKİLERİ: BEYKOZ KUNDURA VE DERİ FABRİKASI İÇİN DÖNÜŞÜM SENARYOSU

Ek 3; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Mevcut Yapı Tespitleri

k1

f34

f48

f51

f49

f58

f39

f57

f52

f50

f53

f55

f56

f8

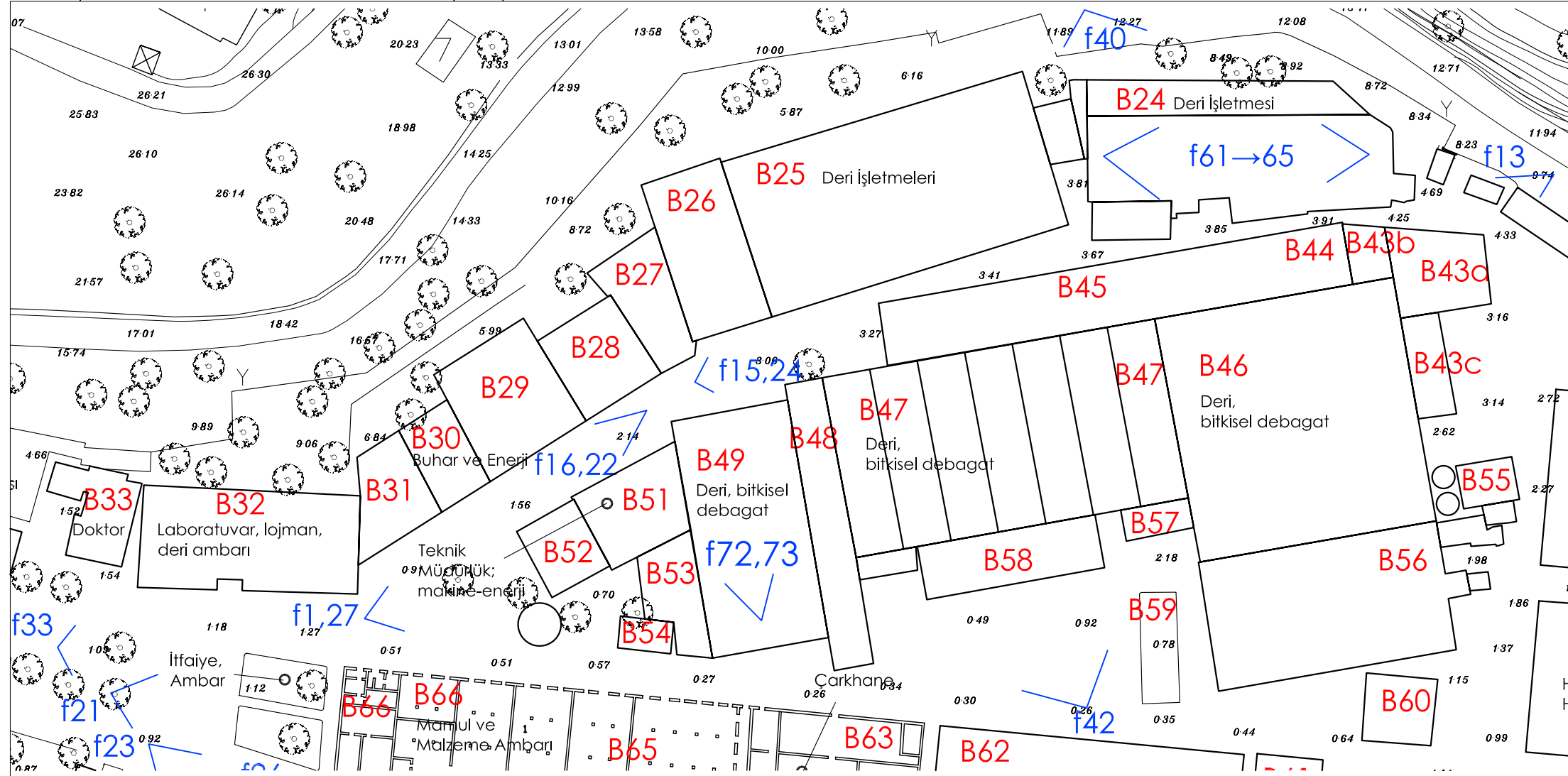
f32

f38

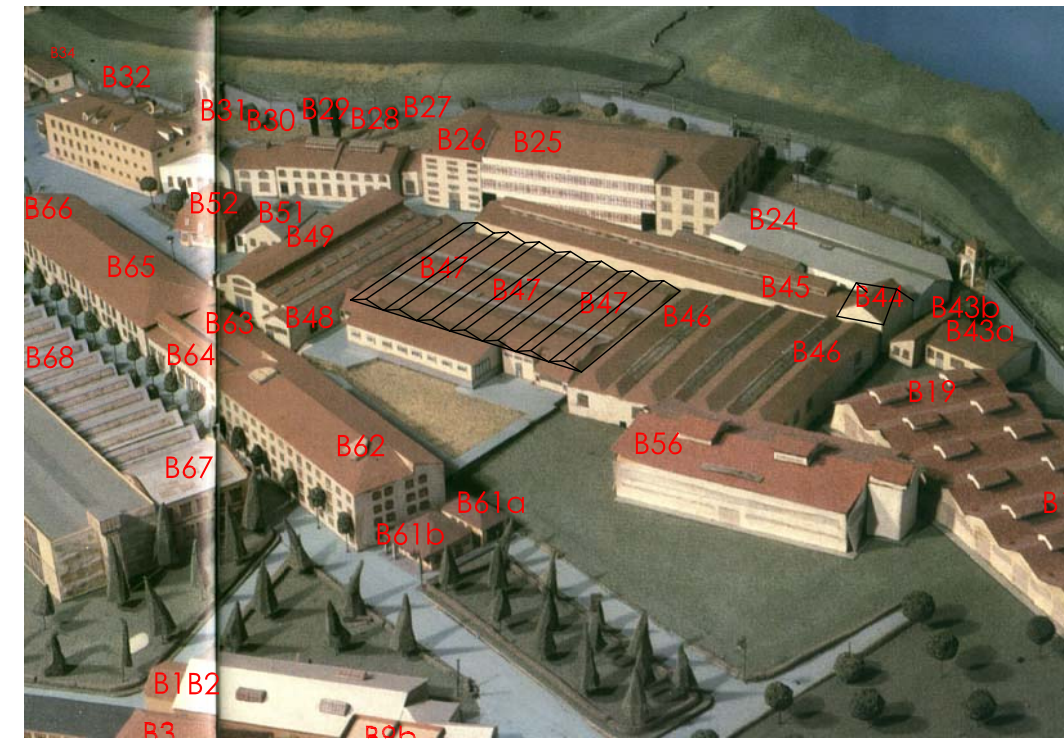
f36

f72

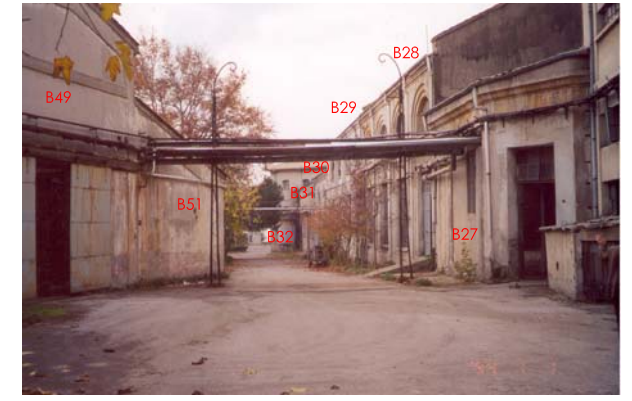
f73

k1

f42

f22

f27

f1

f15

f24

f16

f40

f61

f62

f63

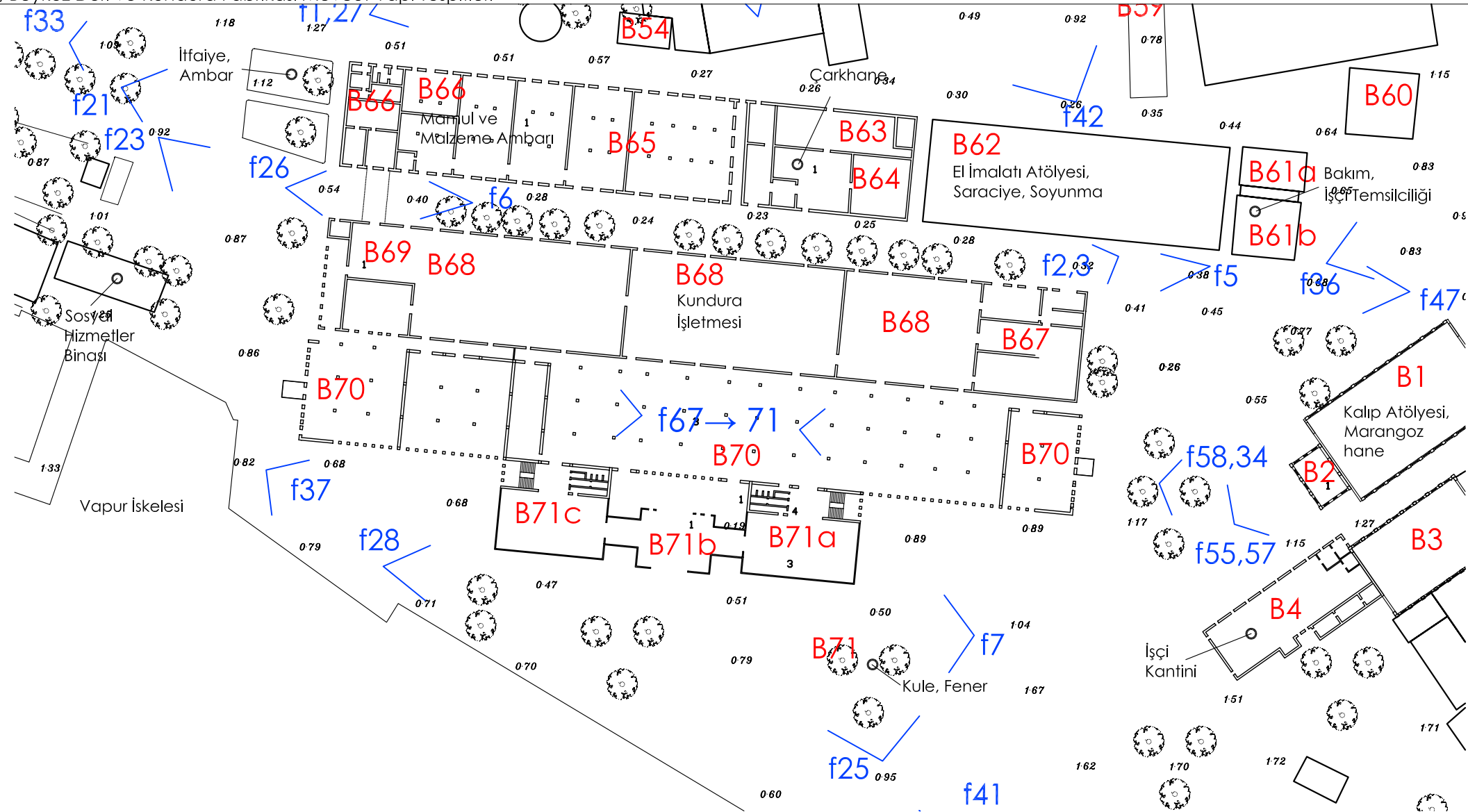
f64

f65

f13

f71

f70

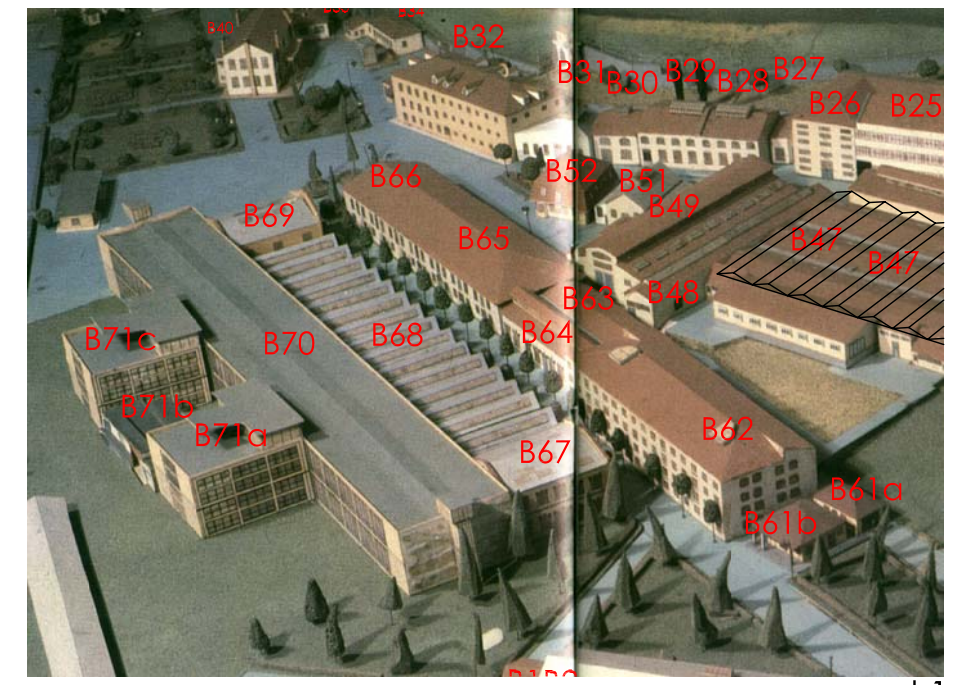
f67

f68

f69

k1

f47

f2

f44

f3

f5

f26

f23

f21

f6

f33

k2

f37

f7

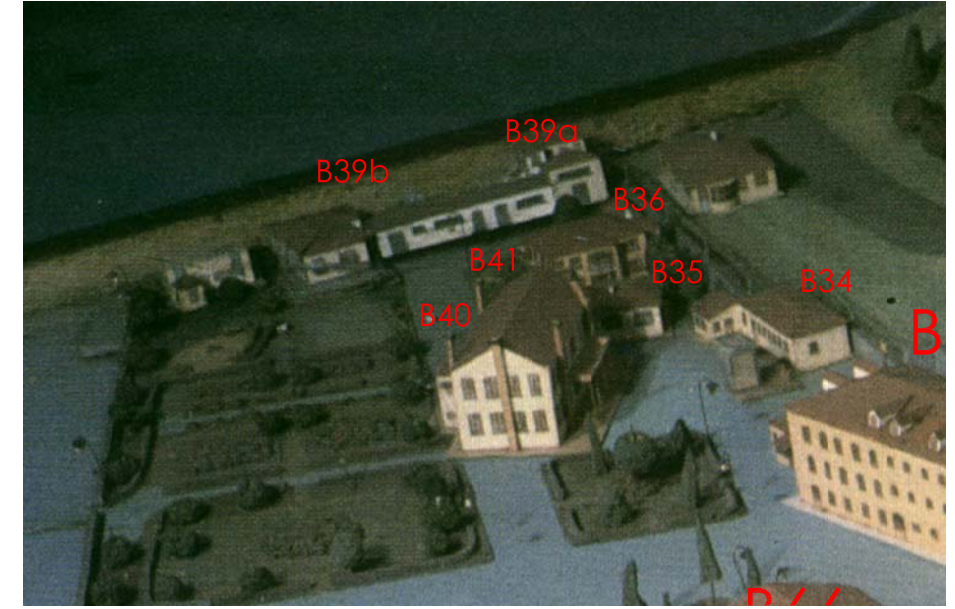
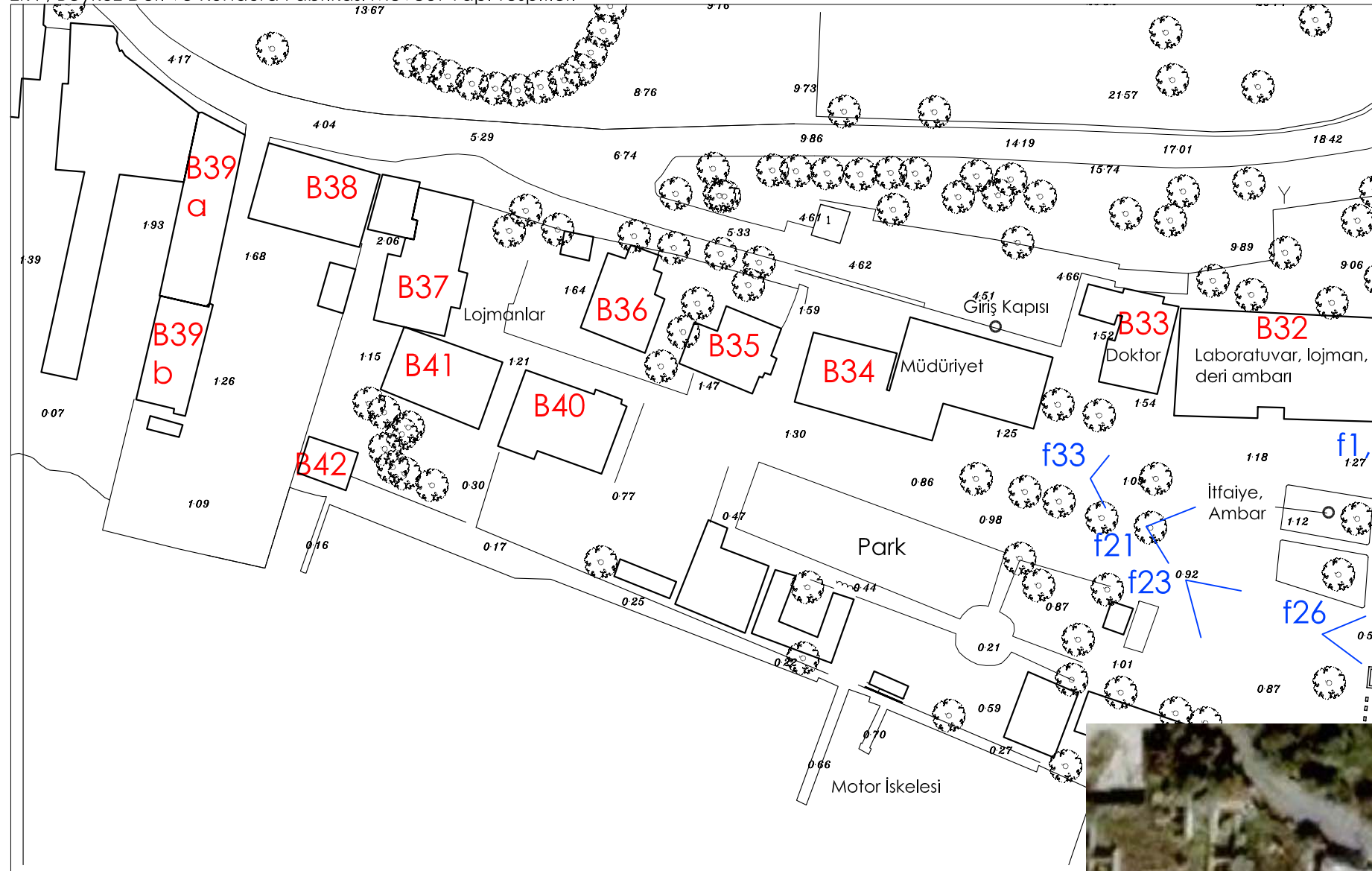
f25

f28

f41

k1

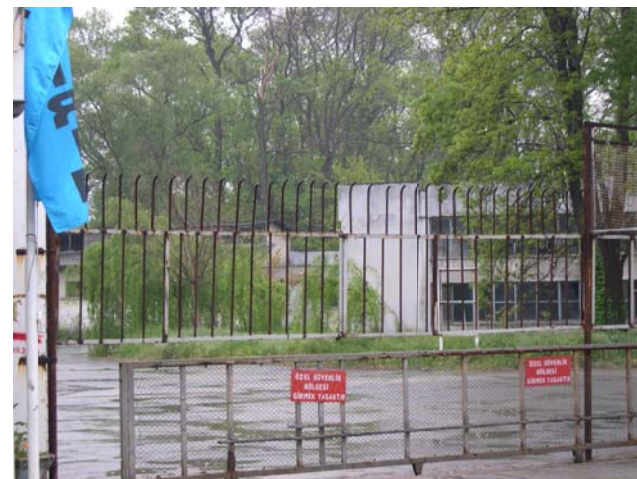

f71

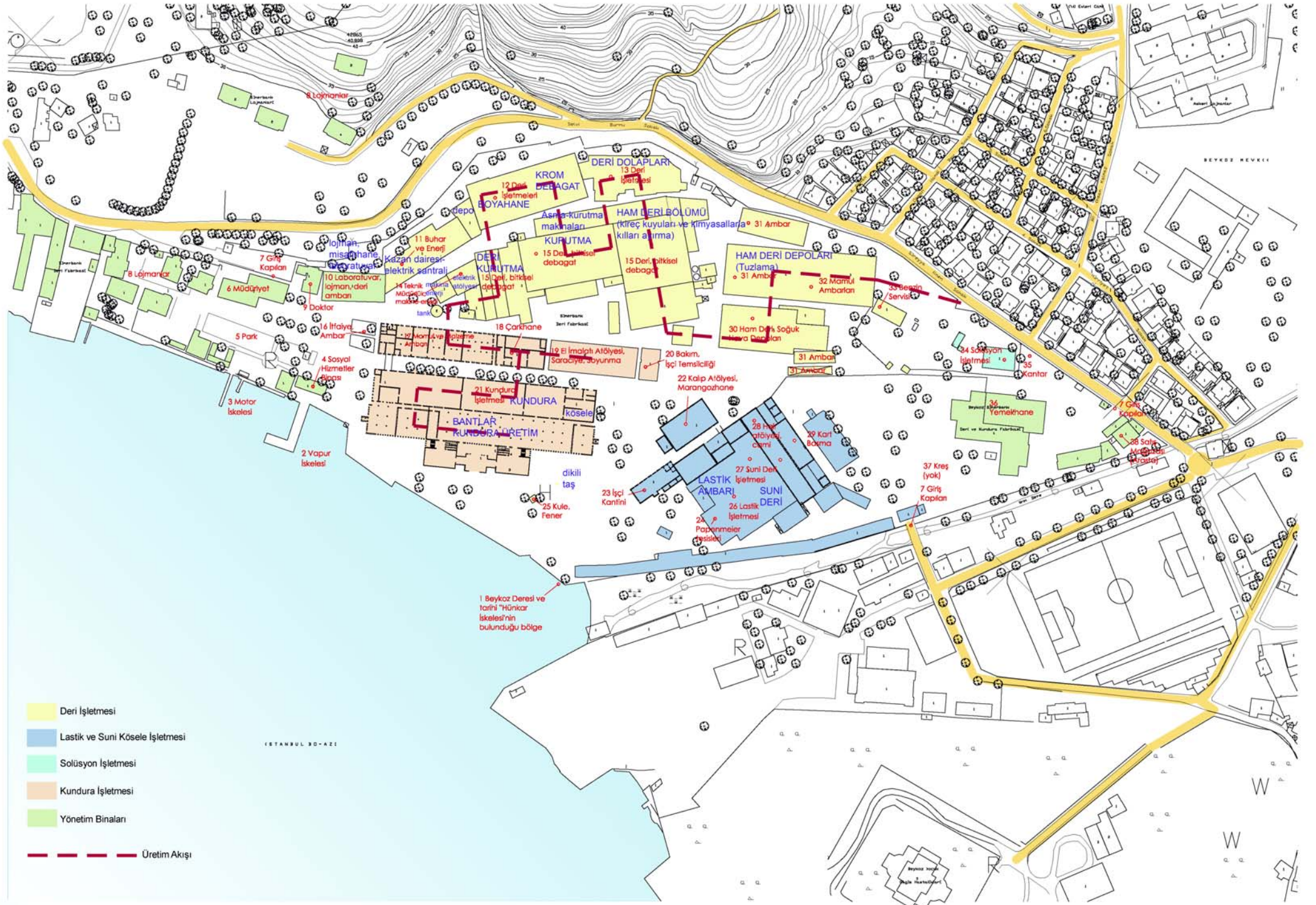

f72

f73

Ek 9 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Üretim Akış Şeması

- Deri İşletmesi
- Lastik ve Suni Kösele İşletmesi
- Solüsyon İşletmesi
- Kundura İşletmesi
- Yönetim Binaları
- Üretim Akışı

Ek 10 Deri İşletmesi İş Akışı

HAM DERİ			
TASNİF		İMALATA ALMA	Deriler imalat planına göre imalata alınır.
	Ham derileri orjin ve kilolara göre tasnif edilir.		
KİREÇLİK			
DOLAPLAR		KAVELATA	
	Ham deriye nem kazandırmak ve kıl epidermisini uzaklaştırmak		Blözelerin et ve yağ tabakalarını uzaklaştırmak.
SORTİMENT	Blözeleri kaliteye göre tasnif etmek.	YARMA MAKİNASI	Kropon köselelikleri hariç diğerlerini yarmak.
NEBATİ DEBAGAT			

KİREÇ GİDERME	Blözedeki kireç ve alkalileri gidermek	ROKER KUYULARI	Valeks Şerbeti içinde 2-3 gün bekletmek.
------------------	---	-------------------	---

DOLAP DEBAGAT	
	Valeks şerbeti içinde 4-6 gün bekletmek

KÖSELE PERDAH	
------------------	--

YIKAMA SIKMA	Derideki aşırı taneni gidermek.	DOLAPTA APRE	Deriyi doldurmak.
-----------------	------------------------------------	-----------------	-------------------

KURUTMA	Kurutma dolaplarında kurutmak.	SİLİNDİRLEME	Elyafi sıkıştırmak.
---------	-----------------------------------	--------------	---------------------

KROM DEBAGAT	
-----------------	--

KİREÇ GİDERME / ENZİMLEME	Blözedeki kireç ve alkalileri gidermek	PİKLAJ	Blözeyi krom piklaja hazırlamak.
---------------------------------	---	--------	-------------------------------------

1. KROMLAMA		2. KROMLAMA VE RETENAJ SIKMA VE AÇKI	
----------------	---	---	---

	Cr2 O3 bağlamak.		Cr2 O3 bağlamak ve bünyedekisuyu uzaklaştırmak.
--	------------------	--	---

KURUTMA		
	Sırçası önemsiz, önemli ve çok önemli derilere ayrı ayrı kurutma işlemi uygulanır.	

FİNİSAJ		
---------	--	--

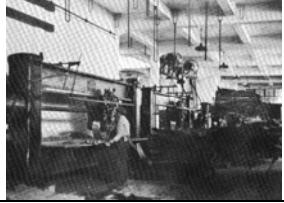
RUTUBETLENDİRME	Tabii rutubetlendirme ile derinin boşalmamasını sağlamak.	İSKEFE	Karışık lifleri açmak.
-----------------	---	--------	------------------------

VAKUM KURUTMA	Fazla rutubeti almak	KANAT BUDAMA	
			Deri saçaklarını ve işe yaramaz parçaları kesmek.

TASNİF	Deriyi kaliteye göre ayırmak.	ZIMPARA	Sırça hatalarını düzeltmek, penatrasyonu ve bağlanmayı arttırmak.
--------	-------------------------------	---------	---

TOZ ALMA	Zımparalanmış derinin tozunu almak	DOLGU	Deriyi emprenye makinesinde doldurmak
----------	------------------------------------	-------	---------------------------------------

PELÜŞ BOYAMA	Deriyi otomatik olarak boyamak.	TABANCA	Boyama ve Cila yapmak.
--------------	---------------------------------	---------	------------------------

ÜTÜ	Deriye düzgün ve parlak sırça görünümü vermek.	DESEN	
			Yüzeyi hataları derilere desen basmak.

SON İŞLEM	
-----------	--

TESPİT	Boya tutmayan deriye hidrolak verilir.	ÖLÇÜ	
			Mamül derilerin yüzeylerini dm2 olarak ölçmek.

TASNİF	Derileri kalitelerine göre ayırmak.	TESLİMAT	
--------	-------------------------------------	----------	--

Şekil Ek 1-3 Deri İşletmesi İş Akışı

Ek 11 Lastik İşletmesi İş Akışı

FUMA HAZIRLAMA	Karbon siyahı imalata göre tartılır.	KAUÇUK KESME VE TARTIM	Blok halindeki kauçuklar tartıma girecek şekilde kesilirler.
KİMYEVİ MADDE TARTIMI VE HAZIRLAMA	Formül ve kapasiteye göre, Kauçuk + Dolgu Maddeleri + Plastifiyenler (kükürt hariç) Hazırlanır ve bamburi makinasine verilir.	BAMBURİ MAKİNASI	Otomatik, kapalı devre olarak hamuru hazırlar.
HAMUR MAKİNASI	Hamura kükürt karıştırılır ve istenilen boyuta göre çekilir.	STAMPA KESİM	Verilen asortiyeye göre taban, ökçe ve diğerleri kesilir.
PRES MAKİNASI	Hamur, hidrolik basınçlı buhar ile vulkanize (pişme) edilir.	FREZE İLE KENAR KESME	Preslenen mamüllerin kenarları freze edilir.
AMBALAJ	Mamül numaralara göre paketlenir.	AMBARA TESLİM	Paketlenen mamüller ambara teslim edilir.

Şekil Ek 2-4 Lastik İşletmesi İş Akışı

Ek 12 Suni Kösele İşletmesi İş Akışı

HAMMADDE VE KURUTMA	Kromlu deri parçaları Krom talaşı ve kösele kırıntılarındaki %65 oranındaki nem, kurutma dolaplarında kurutulularak %20 ye indirilir.	AMBARA TESLİM	Paketlenen mamüller ambara teslim edilir.
DEĞİRMEN	Hammadde öğütülür ve elekten geçirilir.	ISITMA FIÇILARI	Öğütülen hammaddeler ısıtma fiçilerine basılarak valeks dolgu maddesi verilir.
MOTOPOMP ve İMPAKTÖRLER	Sıvı karışım motopomp ile liflendirilmek üzere impaktörlere (sulu değirmenlere) yollanır.	HAZIRLAMA FIÇILARI	Suda çözünen trasit orange boyası ve yağ emülsiyonu üzerine sülfone balık yağı ve bor yağı ilave edilerek bir emülsiyon elde edilir.Hazırlanan materyale önce boya verilir,PH değerleri ayarlanır.
SEVİYE KAPLARI	Ana banta verilmek üzere hazırlanan karışım, fosfor bronz bir telle merdaneye taşınır.	PRES KURUTMASI	Plakaların fazla suyu alınır.
TÜNEL KURUTMA	Presten çıkan plakalardaki %50 oranındaki su oranını 70 – 80 C° de değişik hızlarda tünelden geçirilerek %12 oranına düşürülür.	KALENDER	Plakalar, dokuların sıklaşması ve yırtık durumlarına göre tasnif edilir.
TASNİF	Plakalar çeşitli kalınlık ve yırtık durumlarına göre tasnif edilir.	KENAR KESME	Plakalar, eğer dışarıya satılacaksa, 80 x 120 cm boyutlarında kesilir.
SATIŞA HAZIRLAMA	İşletmenin ihtiyaç fazlası mamül satışa hazırlanır.		

Şekil Ek 3-5 Suni Kösele İşletmesi İş Akışı

Ek 13 Solüsyon İşletmesi İş Akışı

KİMYEVİ MADDELERİN GETİRİLMESİ	Kimyevi maddeler işletmeye getirilir.	KAUÇUK MASTİKASYONU YAPMA	Hazırlanacak yapıştırıcının türüne göre kauçuk mastikasyonu yapılır.
SOLÜSYON HAMURUNUN HAZIRLANMASI	Hamur hazırlanır.	HAMURUN KÜÇÜK PARÇALARA AYRILMASI	Hazırlanan hamur, küçük parçalar halinde kesilerek dolap ve miksera atılır. Formüle göre parçaların üzerine solventler ilave edilir. Dolapta istenilen viskosite elde edilene kadar dolap döndürülür.
PARÇALARIN DOLABA VE MİKSERE ATILMASI	Hazırlanan hamur, küçük parçalar halinde kesilerek dolap ve miksera atılır.	PARÇALARIN ÜZERİNE SOLVENT İLAVE EDİLMESİ	Formüle göre parçaların üzerine solventler ilave edilir.
DOLAPLARIN DÖNDÜRÜLMESİ	Dolapta istenilen viskosite elde edilene kadar dolap döndürülür.	YAPIŞTIRICILARIN KUTUYA BOŞALTIMASI	Dönme işlemi bittikten sonra elde edilen yapıştırıcı kutulara yerleştirilir.
KUTULARIN ETİKETLENMESİ ve AMBARA TESLİM EDİLMESİ			

Şekil Ek 4-6 Solüsyon İşletmesi İş Akışı

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

1.1

1.2

1.3

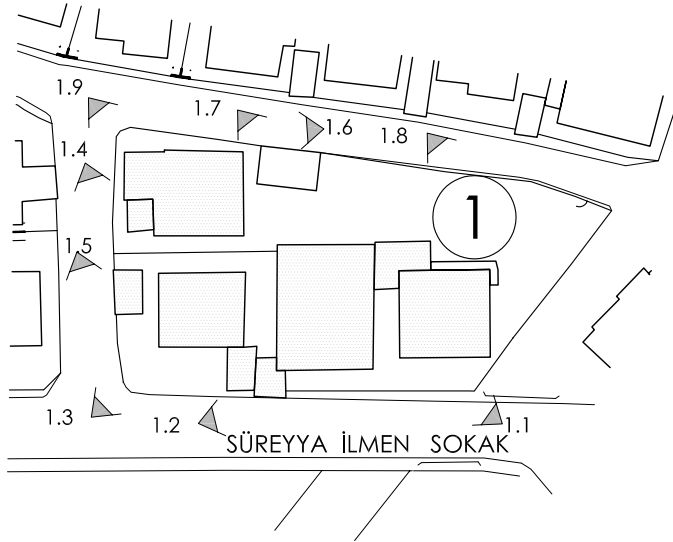
1.4

1.5

1.6

1.7

1.8

1.9

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

2.1

2.2

2.5

2.3

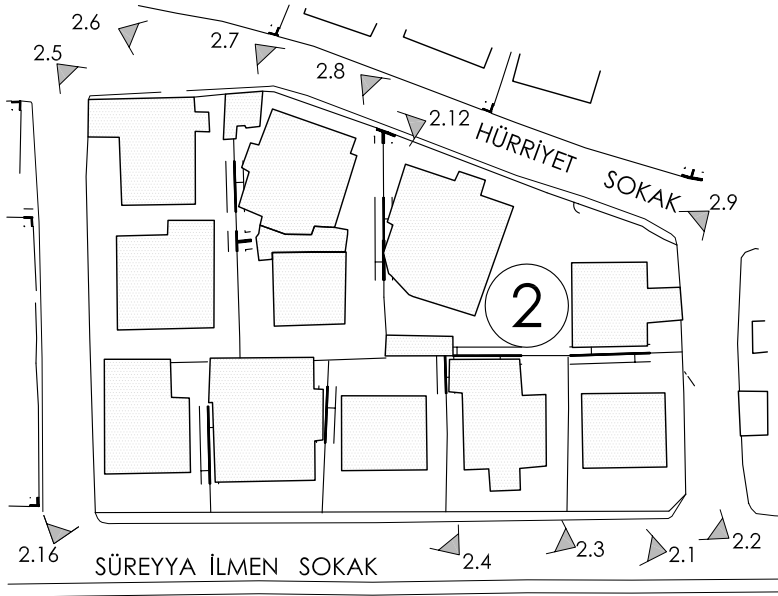
2.4

2.6

2.7

2.10

2.16

2.8

2.9

2.12

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

3.1

3.2

3.3

3.4

3.5

3.6

3.7

3.8

3.9

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

4.1

4.2

4.3

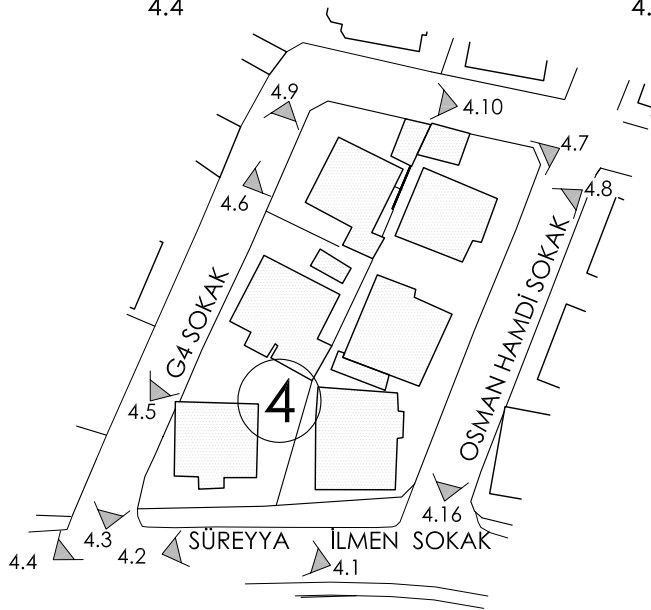
4.4

4.5

4.6

4.7

4.8

4.9

4.10

4.16

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

5.1

5.2

5.3

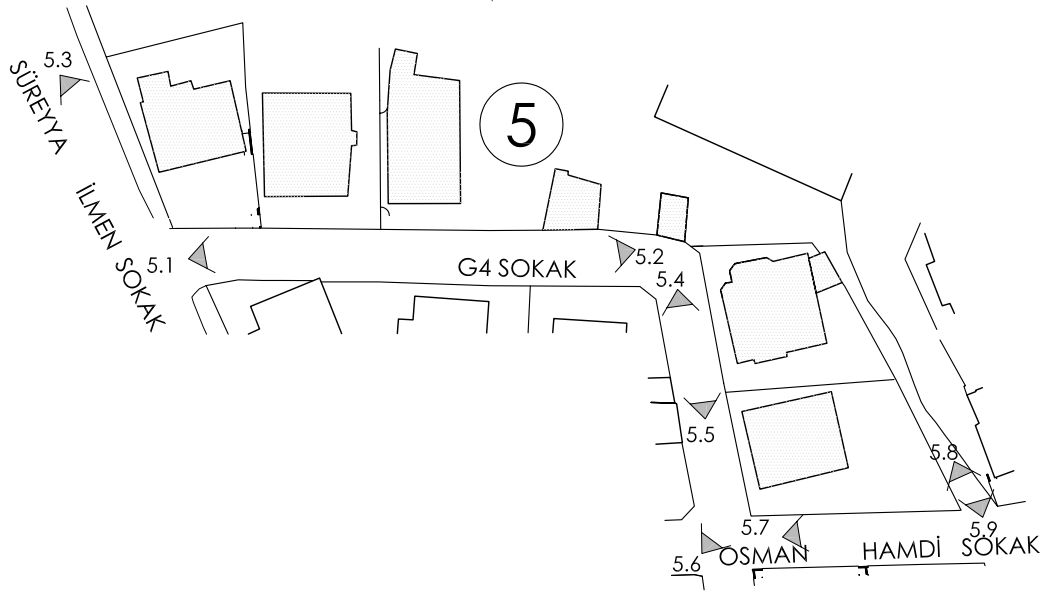
5.4

5.5

5.6

5.7

5.8

5.9

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

6.1

6.2

6.5

6.3

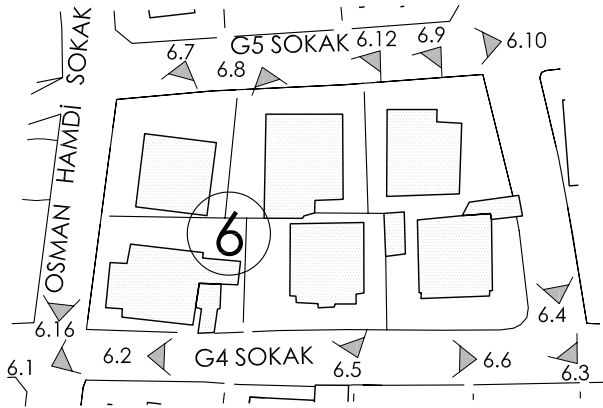
6.4

6.6

6.7

6.10

6.16

6.8

6.9

6.12

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

7.1

7.2

7.5

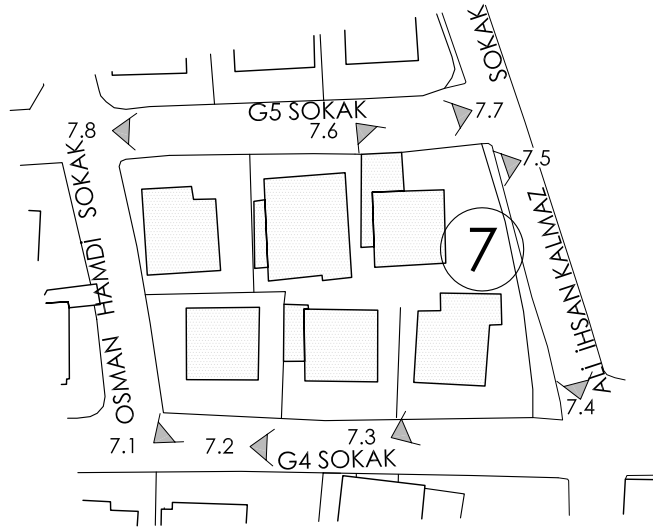
7.3

7.4

7.6

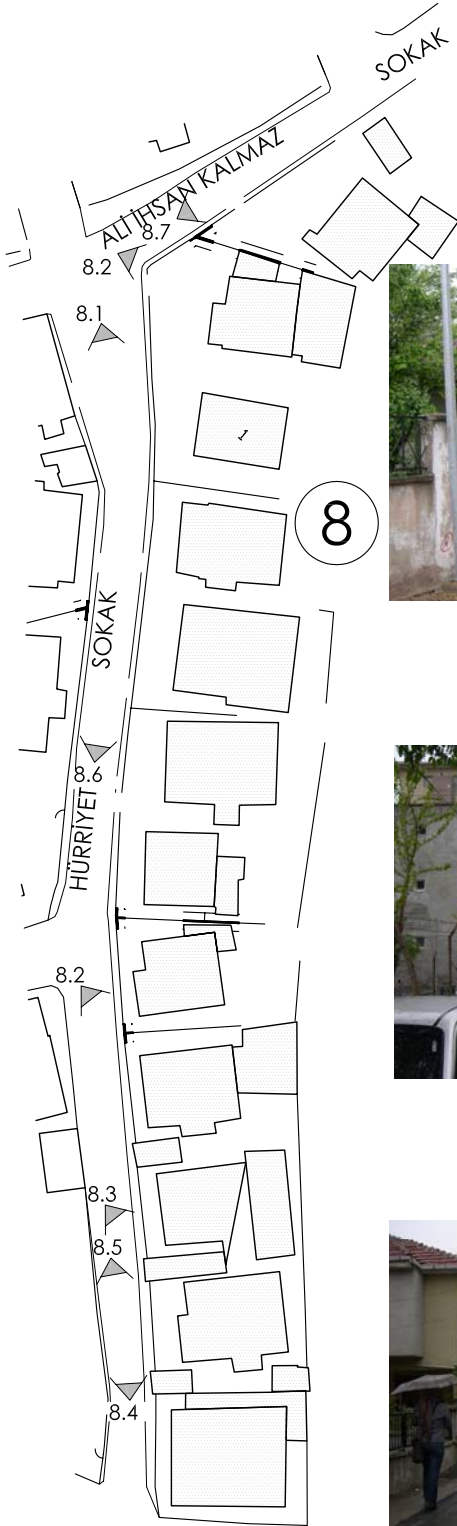

7.7

7.8

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

8.1

8.2

8.3

8.4

8.5

8.6

8.7

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

9.1

9.2

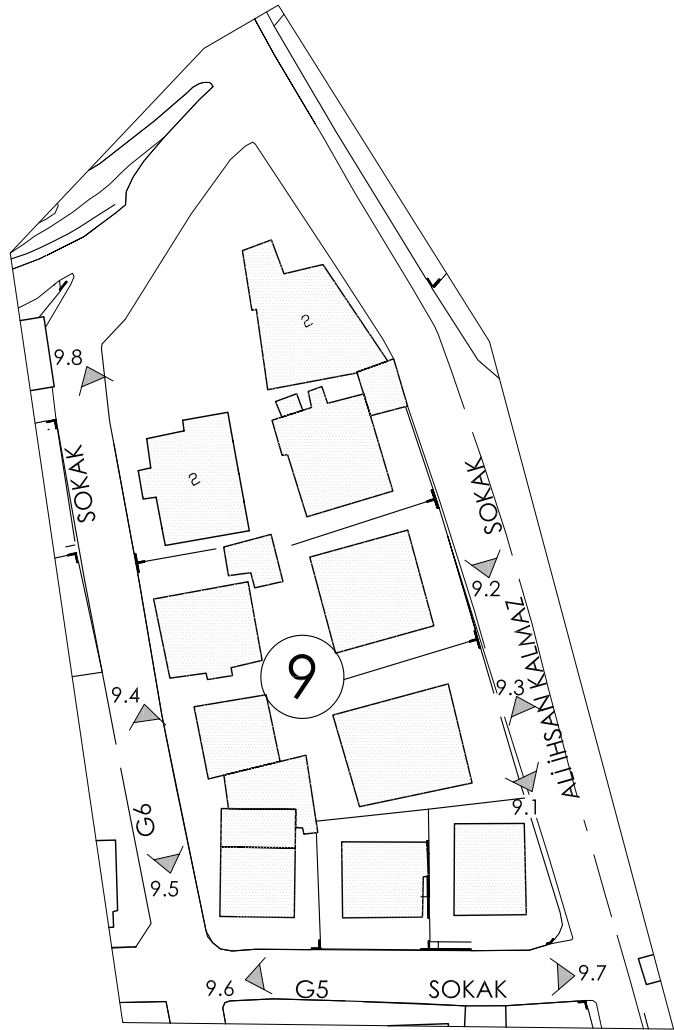
9.3

9.4

9.5

9.6

9.7

9.8

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

10.1

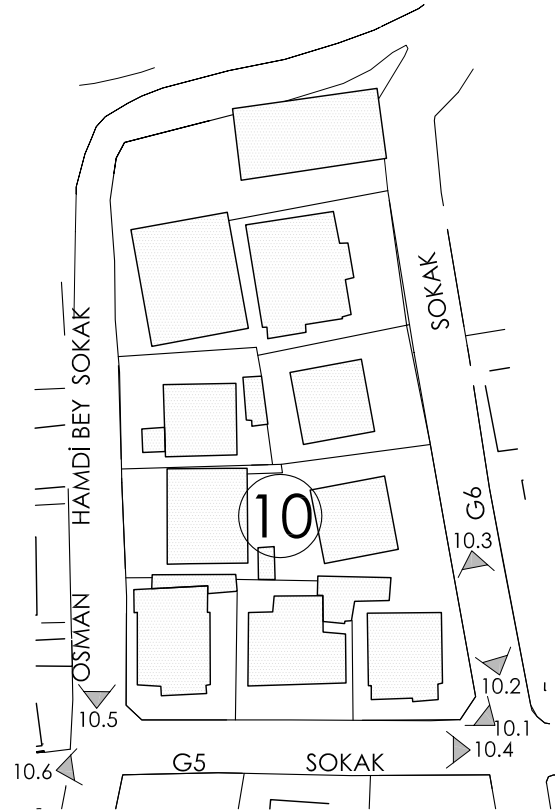
10.2

10.3

10.4

10.5

10.6

Ek 16 ; Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçi Konutları Yapı Tespitleri

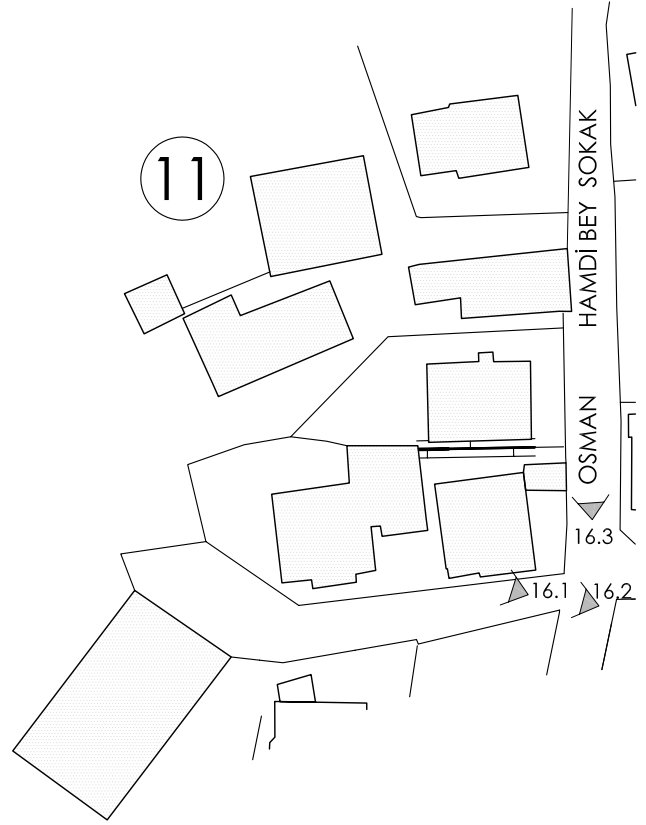
11.1

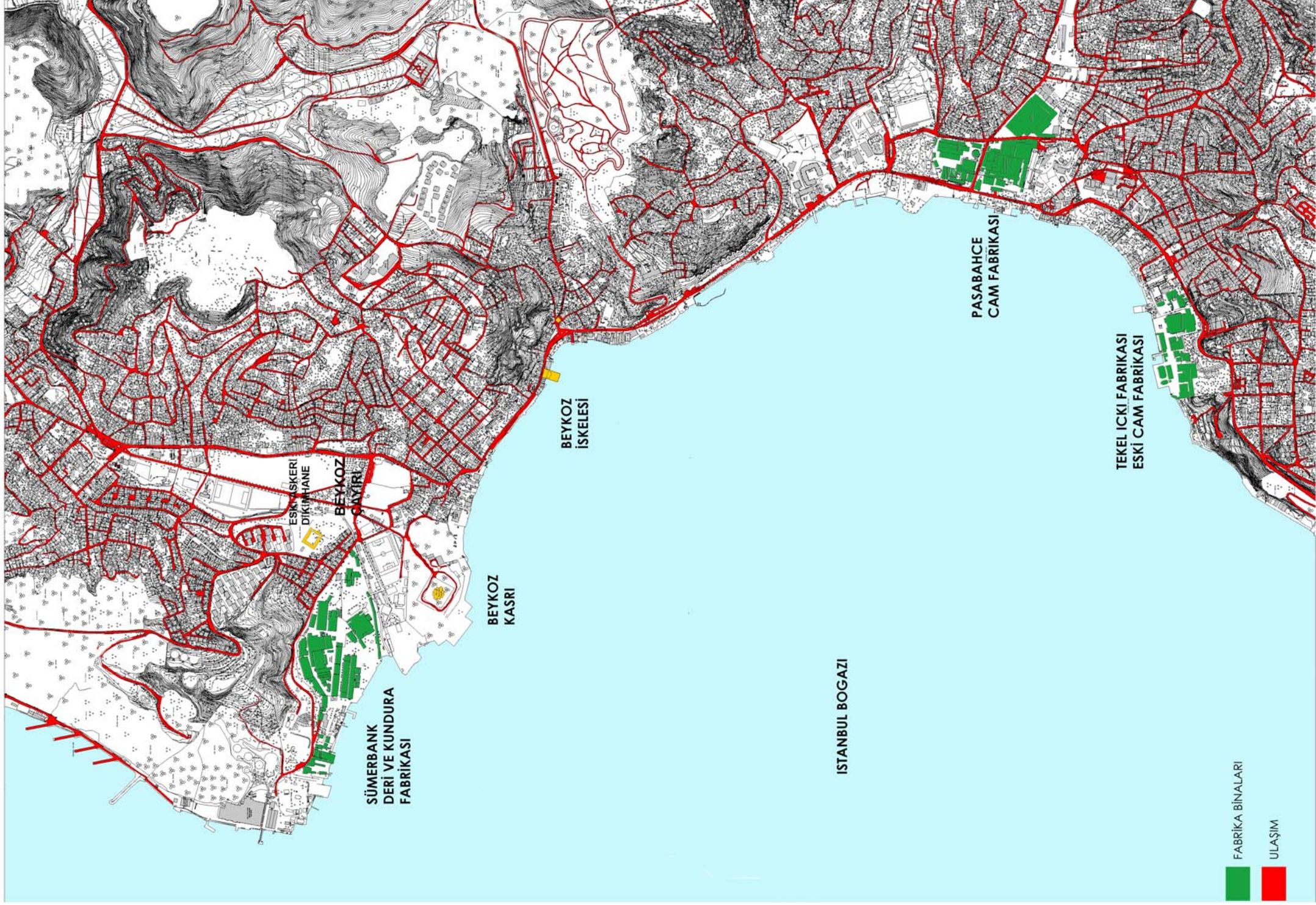

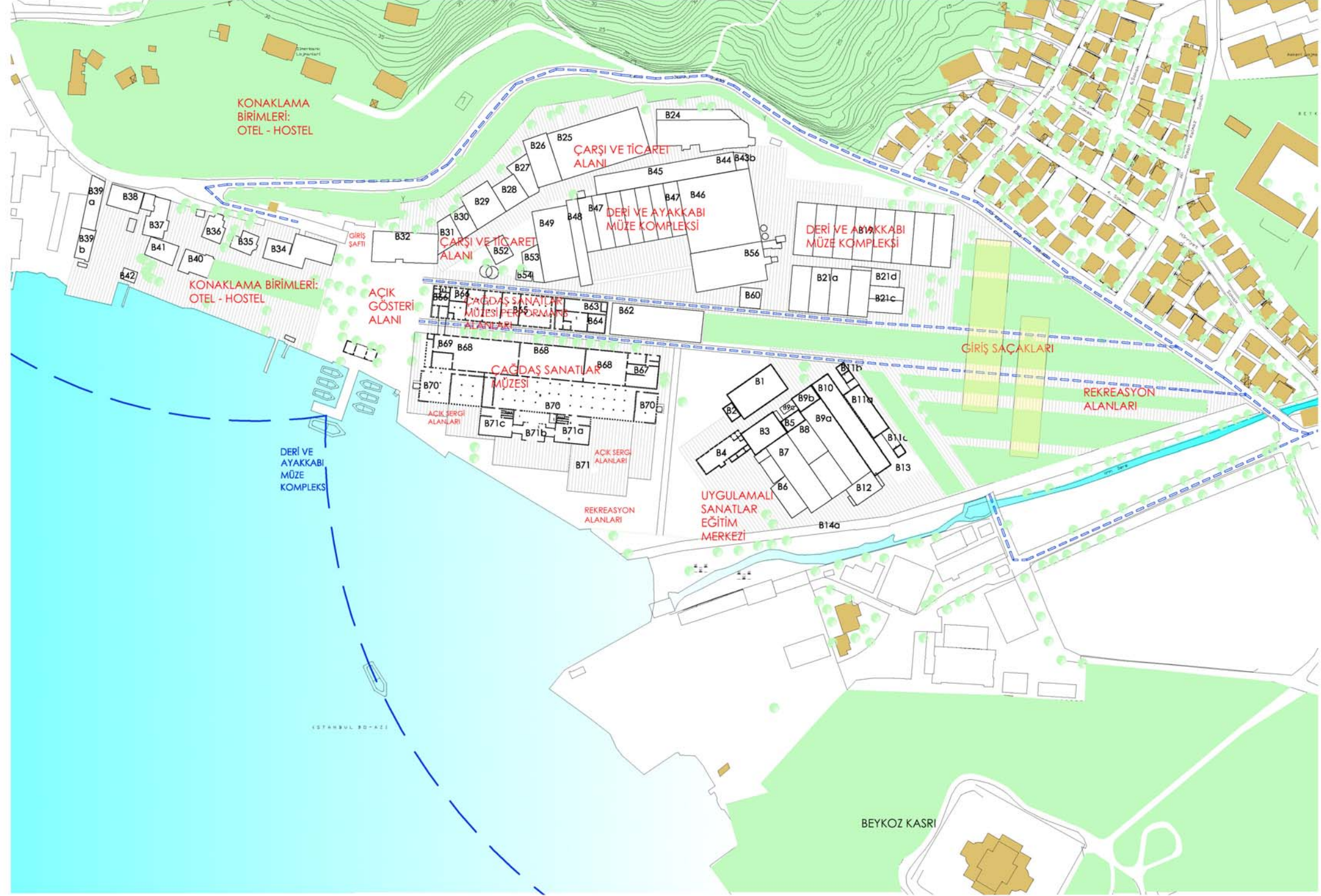
11.2

11.3

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 13.03.1978

Doğum yeri Ankara

Lise 1989-1996 Ankara Atatürk Anadolu Lisesi

Lisans 1996-2003 Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fak.
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2003-2006 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurum

2000-Devam Ediyor E.K.S. Mimarlık